
HANDBOEK

EERSTELIJS SIGNALERING

VAN SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL IN EUROPA

Juni 2013

Eerste druk: maart 2015
Ministerie van Veiligheid en Justitie

ONS COMMITMENT AAN DE STRIJD TEGEN MENSENHANDEL

Mensenhandel is nog altijd een gevaarlijke criminele activiteit in al onze landen. We hebben allemaal te maken met dit probleem dat in al zijn vormen bestreden dient te worden.

Als partners van het project “Development of Common Guidelines and Procedures for the Identification of Victims of Trafficking” hebben wij allemaal - Bulgarije, Griekenland, Spanje, Roemenië, Frankrijk en Nederland - de doelstelling gesteld om een netwerk van nationale contactpunten tussen de deelnemende landen op te zetten voor het inzamelen en uitwisselen van best practices bij de signalering van slachtoffers van mensenhandel en het ontwikkelen van een gemeenschappelijk handboek en procedures voor de eerstelijns signalering van slachtoffers van mensenhandel in onze respectieve landen. Bovendien willen we deze best practices en het handboek voor eerstelijns signalering van slachtoffers van mensenhandel delen met de 27 EU-lidstaten.

Wij geloven dat het onze plicht is om de procedures om slachtoffers te signaleren te verbeteren en te harmoniseren om ze beter te beschermen, hun rechten te verbeteren en deze afschuwelijke misdaad te bestrijden.

De problemen bij de signalering van slachtoffers hebben talloze gevolgen, vooral voor vrouwen en meisjes.

De voorgaande werkwijzen voor de eerstelijns signalering van slachtoffers van mensenhandel waren niet betrouwbaar of geharmoniseerd.

Het was noodzakelijk om een gemeenschappelijk handboek en procedures overeen te komen om mogelijke slachtoffers van mensenhandel te herkennen om ze door te verwijzen naar de relevante autoriteiten en hun rechten te beschermen. Het was ook essentieel om gemeenschappelijke handleidingen te ontwikkelen voor eerstelijns signalering en om eerstelijns professionals op te leiden. Daarom zullen we in het kader van het project Euro TrafGuID train-the-trainers-sessies organiseren; elke sessie werkt met hetzelfde trainingsmateriaal en dezelfde aanpak om het gemeenschappelijke vermogen om slachtoffers te herkennen te verbeteren.

De projectcoördinatoren van Bulgarije, Frankrijk, Griekenland, Nederland, Roemenië en Spanje roepen de nationale coördinatoren van andere lidstaten op om de signalering van slachtoffers van mensenhandel als essentieel te beschouwen en nodigen ze uit om zich bij ons aan te sluiten om slachtoffers bijstand en bescherming te bieden met een gemeenschappelijke aanpak waarbij mensenrechten gerespecteerd worden. We willen de stilte verbreken rond het geweld dat gerelateerd is aan alle vormen van uitbuiting, vooral uitbuiting van vrouwen en kinderen, en onze prestaties verbeteren door middel van een gemeenschappelijke en doelgerichte werkwijze.

Samen kunnen we de houding en het gedrag die mensenhandel mogelijk maken of bevorderen veranderen en normen, concepten en procedures stimuleren die gelijke rechten mogelijk maken door een gemeenschappelijke taal.

Samen kunnen we deze ernstige misdaad effectief bestrijden door onze samenwerking op het gebied van de signalering en bescherming van slachtoffers te versterken.

Samen kunnen we onze toewijding vertalen in concrete handelingen om slachtoffers bijstand te verlenen door goede signalering.

Samen kunnen we slachtoffers in de verschillende landen helpen door middel van een gemeenschappelijk mechanisme voor eerstelijns signalering van mogelijke slachtoffers van mensenhandel.

Samen nodigen we andere lidstaten van de Europese Unie uit om het gemeenschappelijke handboek en procedures voor de eerstelijns signalering van slachtoffers ook aan te nemen en uit te voeren.

Samen bestrijden we alle vormen van mensenhandel en richten we ons erop om praktische handleidingen voor de eerstelijns signalering van slachtoffers vast te stellen die door alle lidstaten zijn goedgekeurd.

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	6
2.	EERSTELIJNS SIGNALERING VAN SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL	8
2.1	WAT IS MENSENHANDEL	8
2.2	WAT IS EERSTELIJNS SIGNALERING?	10
2.3	WAAROM IS HET BELANGRIJK OM SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL TE HERKENNEN EN TE SIGNALEREN?	12
2.4	LEIDENDE PRINCIPES EN ETHISCHE REGELS	16
2.5	BEWUSTWORDING VAN MENSENHANDEL OM SIGNALERING TE BEVORDEREN	18
3.	SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL VOOR SEKSUELE UITBUITING	20
3.1	WAT IS MENSENHANDEL VOOR SEKSUELE UITBUITING?	20
3.2	WIE ZIJN DE SLACHTOFFERS?	20
3.3	WIE LOPEN ER RISICO?	21
3.4	WIE KUNNEN MENSENHANDELAREN ZIJN?	21
3.5	WIE KUNNEN SLACHTOFFERS HERKENNEN EN WAAR KUNNEN ZE DIT DOEN?	22
3.6	SIGNALEN VAN SEKSUELE UITBUITING	24
4.	SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL VOOR ARBEIDSUITBUITING	26
4.1	WAT IS MENSENHANDEL VOOR ARBEIDSUITBUITING?	26
4.2	WAT IS MENSENHANDEL VOOR ARBEIDSUITBUITING NIET?	27
4.3	WIE ZIJN DE SLACHTOFFERS?	28
4.4	WIE LOPEN ER RISICO?	28
4.5	WIE KUNNEN SLACHTOFFERS HERKENNEN EN WAAR KUNNEN ZE DIT DOEN?	29
4.6	SIGNALEN VAN ARBEIDSUITBUITING	31
5.	SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL VOOR ANDERE VORMEN VAN UITBUITING (GEDWONGEN BEDELARIJ EN STRAFBARE ACTIVITEITEN)	34
5.1	WAT IS MENSENHANDEL VOOR GEDWONGEN BEDELARIJ EN UITBUITING VAN STRAFBARE ACTIVITEITEN?	34
5.2	WIE ZIJN DE SLACHTOFFERS?	34
5.3	WIE LOPEN ER RISICO?	34
5.4	WIE KUNNEN SLACHTOFFERS HERKENNEN EN WAAR KUNNEN ZE DIT DOEN?	35
5.5	SIGNALEN VAN ANDERE VORMEN VAN UITBUITING	35
6.	BEOORDEEL OF DE PERSOON EEN MOGELIJK SLACHTOFFER VAN MENSENHANDEL IS	36
	Bijlage: Artikel 273f Wetboek van Strafrecht	58

1. INLEIDING

Dit handboek is ontwikkeld in het kader van het project “Development of Common Guidelines and Procedures on Identification of Victims of Human Trafficking”. De zes deelnemende landen zijn Bulgarije, Frankrijk, Griekenland, Roemenië, Spanje en Nederland. Bovendien zijn er vier partners betrokken bij het project: de Raad van Europa (RvE), het Internationaal Centrum voor de ontwikkeling van het migratiebeleid (ICMPD), de Internationale Arbeidsorganisatie/Speciaal Actieprogramma ter Bestrijding van de Dwangarbeid (ILO SAP-FL) en het Bureau van de Verenigde Naties voor drugs- en misdaadbestrijding (UNODC). Het project heeft financiële ondersteuning gekregen van het programma Preventie en de bestrijding van criminaliteit (ISEC) van de Europese Unie/Europese Commissie - directoraat-generaal Binnenlandse Zaken in het kader van de “call for proposals” van ISEC in 2010, evenals een co-financiering van vijf deelnemende lidstaten.

Het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken, de projectleider, heeft zijn uitvoeringsinstantie, France Expertise Internationale, aangewezen om de uitvoering van het project te coördineren. Het project had een duur van 24 maanden en is in november 2011 van start gegaan.

Het doel van dit handboek is het voorstellen van instrumenten om de methodes en procedures voor eerstelijns signalering van slachtoffers van mensenhandel binnen de Europese Unie (EU) te verbeteren en te harmoniseren om mensenhandel beter aan te pakken en een gelijke behandeling tussen de slachtoffers in de regio te garanderen met betrekking tot hun rechten, waaronder het recht op bescherming. Geharmoniseerde procedures versterken bovendien de samenwerking tussen de deelnemende lidstaten op dit gebied. Volgens de raming van dwangarbeid en mensenhandel van de ILO (International Labour Organisation / Internationale Arbeidsorganisatie) uit 2012 zijn er 880.000 slachtoffers in de Europese Unie, veel meer dan het daadwerkelijk geïdentificeerde aantal slachtoffers. Dit toont de behoefte aan betere signalering en vervolging van gevallen van mensenhandel aan.

De doelgroep van het handboek bestaat uit professionals die belast zijn met de eerstelijns signalering van slachtoffers van mensenhandel binnen de deelnemende lidstaten, waaronder rechtshand-

havingsdiensten, lokale autoriteiten (gemeenten), immigratieambtenaren, Openbaar Ministeries, de rechterlijke macht, kinderbeschermingsinstanties, organisaties die diensten verlenen aan slachtoffers, ngo's, de sociale dienst, de arbeidsinspectie, ambassades, consulaire diensten en vakbonden. Binnen deze professionele categorieën is het doel om een gemeenschappelijk handboek en best practices in te stellen voor eerstelijns en niet-gespecialiseerde professionals die belast zijn met de eerstelijns signalering. De lijst van professionals die in dit handboek vermeld wordt, is niet uitputtend en het handboek kan ook gebruikt worden door niet-gespecialiseerde professionals die tijdens hun werk in aanraking komen met slachtoffers, zoals in de gezondheidszorg, het onderwijs of het transport. Om ervoor te zorgen dat al deze actoren het gehele proces begrijpen en een volledig beeld hebben van de procedures, van de vroege herkenning tot de formele identificatie van slachtoffers, beschrijft het handboek ook de fases die volgen op de eerstelijns signalering tot het moment waarop het mogelijke slachtoffer beschermd, geholpen of op de hoogte gesteld is van zijn/haar rechten, waaronder het recht op bedenktijd.

Het handboek is ontwikkeld op basis van het rapport “Identification of Victims of Trafficking for all forms of Trafficking, Collection of good practices in Bulgaria, France, Greece, Romania, Spain, and The Netherlands”, dat in de eerste fase van het project is opgesteld. De *good practices* die in de zes landen verzameld zijn, omvatten de methodes en procedures die zijn ingevoerd voor de signalering van slachtoffers en de operationele indicatoren van mensenhandel (volwassenen, kinderen en alle vormen van uitbuiting) die voor dat doel gebruikt worden.

Dit handboek voor de eerstelijns signalering van mensenhandel is ontworpen op basis van een aanpak waarbij mensenrechten en het slachtoffer centraal staan, waardoor het in de voorgestelde handelingen en procedures draait om de bescherming van de grondrechten van het mogelijke slachtoffer. Deze aanpak is gebaseerd op de handleiding voor het respecteren van mensenrechten van slachtoffers zoals omschreven in het VN-commentaar op de EU-mensenhandelrichtlijn¹ en in de aanbevolen beginselen en richtlijnen inzake mensenrechten en mensenhandel van de Verenigde Naties². Dit document is een weergave van de aanpak die mensenhandel als een grove en ernstige schending van mensenrechten erkent en bevestigt opnieuw het belang van een

1. VN-commentaar op de EU-mensenhandelrichtlijn - A Human Rights-Based Approach, november 2011

2. Aanbevolen beginselen en richtlijnen inzake mensenrechten en mensenhandel, Bureau van de Hoge Commissaris voor Mensenrechten, New York en Geneve, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Traffickingen.pdf>.

aanpak op basis van mensenrechten, vooral voor de signalering van slachtoffers van mensenhandel.

Dit handboek bevat specifieke aanbevelingen voor kinderen die het slachtoffer van mensenhandel zijn. In ieder hoofdstuk worden alle maatregelen die specifiek betrekking hebben op kinderen aangegeven tussen twee weergaven van het symbool:

NB Omdat dit handboek en de drie praktische handleidingen tot stand zijn gekomen in een project waaraan zes lidstaten hebben deelgenomen, sluit de tekst niet in alle gevallen aan op de Nederlandse situatie. Waar de tekst teveel afwijkt van de Nederlandse situatie, is een kader opgenomen waarin de Nederlandse situatie wordt uitgelegd.

Dit handboek en de drie praktische handleidingen zijn geschreven door Michaelle de Cock onder toezicht van de stuurgroep.

- **De Nationale Commissie voor de bestrijding van mensenhandel, Bulgarije**
- **De Afvaardiging voor democratisch bestuur, ministerie van Buitenlandse Zaken, Frankrijk**
- **Het Nationaal coördinatiemechanisme voor het toezicht op en de bestrijding van mensenhandel, ministerie van Buitenlandse Zaken en IOM Athene, Griekenland**
- **Het Nationaal Agentschap tegen Mensenhandel, Roemenië**
- **De Overheidsdelegatie tegen gendergerelateerd geweld, ministerie van Gezondheid, Sociale Diensten en Gelijkheid, Spanje**
- **De Immigratie- en Naturalisatiedienst, ministerie van Veiligheid en Justitie, en de gemeente Amsterdam, Nederland**

2. EERSTELIJS SIGNALERING VAN SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL

2.1 WAT IS MENSENHANDEL

HANDELING, MIDDEL EN DOEL

Mensenhandel is voor het eerst gedefinieerd in het Protocol inzake de preventie, bestrijding en bestrafing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel (ook het Palermo Protocol genoemd), tot aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen transnationale grensoverschrijdende misdaad (UNTOC-Verdrag), dat van kracht is geworden op 25 december 2003. Dezelfde definitie is gebruikt in het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel (2005) (hierna: het mensenhandelverdrag van de Raad van Europa (RvE)). In 2011 is er een nieuwe EU-richtlijn (Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan (hierna: de EU-mensenhandelrichtlijn)) ingesteld om minimumregels vast te stellen betreffende de omschrijving van strafbare feiten en straffen op het gebied van mensenhandel op het niveau van de Europese Unie (EU). Deze biedt eveneens maatregelen voor een betere preventie van dit fenomeen en het verbeteren van de bescherming van slachtoffers.

Het juridische kader van dit handboek is gebaseerd op de definitie van mensenhandel zoals vermeld in artikel 2 van de EU-mensenhandelrichtlijn³:

“Mensenhandel” betekent

- 1 Het werven, vervoeren, overbrengen, huisvesten of opnemen van personen, daaronder begrepen de wisseling of overdracht van de controle over deze personen, door dreiging met of gebruik van geweld of andere vormen van dwang, door ontvoering, bedrog, misleiding, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie of het verstrekken of in ontvangst nemen van betalingen of voordelen, teneinde de instemming van een persoon te verkrijgen die controle heeft over een andere persoon, ten behoeve van uitbuiting.

- 2 Met een kwetsbare positie wordt een situatie bedoeld waarin de betrokkene geen andere werkelijke of aanvaardbare keuze heeft dan het misbruik te ondergaan.
- 3 Uitbuiting omvat ten minste uitbuiting van prostitutie van anderen, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen arbeid of dienstverlening — bedelarij daaronder begrepen — slavernij en met slavernij vergelijkbare praktijken, dienstbaarheid, uitbuiting van strafbare activiteiten, en de verwijdering van organen.
- 4 De instemming van een slachtoffer van mensenhandel met de beoogde of daadwerkelijke uitbuiting is irrelevant indien een van de in lid 1 genoemde middelen is gebruikt.
- 5 De in lid 1 bedoelde handelingen die betrekking hebben op een kind zijn strafbaar als mensenhandel, ook al is geen van de in lid 1 genoemde middelen gebruikt.
- 6 Voor de toepassing van deze richtlijn betekent „kind” elke persoon beneden de leeftijd van 18 jaar.

Deze definitie wordt gewoonlijk samengevat met de volgende tabel, waarin de drie belangrijkste elementen van de definitie vermeld worden — **HANDELING, MIDDEL EN DOEL**. Alle drie deze elementen dienen aanwezig te zijn om te kunnen spreken van “mensenhandel”, met een belangrijke uitzondering:

 Indien het een kind betreft, is het niet nodig om na te gaan of een van de genoemde MIDDELEN is gebruikt.

Bovendien stelt de definitie dat de “instemming” van een persoon met de beoogde uitbuiting irrelevant is indien een van de MIDDELEN is gebruikt.

Dat betekent dat, behoudens voor zaken die betrekking hebben op mensenhandel van minderjarigen, een persoon die onderworpen is aan (ten minste) een van de HANDELINGEN door (ten minste) een van de MIDDELEN voor (ten minste) een van de DOELLEN als slachtoffer van mensenhandel beschouwd kan worden.

3. De definitie van mensenhandel die in Nederland gehanteerd wordt, artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht, is opgenomen in de bijlage achterin dit handboek.

HANDELING

- Werven
- Vervoeren
- Overbrengen
- Huisvesten
- Opnemen van personen

MIDDELEN

- Dreiging
- Geweld
- Andere vormen van dwang
- Ontvoering
- Fraude/Misleiding
- Machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie
- Geven of ontvangen van betalingen

DOEL

- Gedwongen prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting
- Gedwongen arbeid of diensten
- Slavernij en met slavernij vergelijkbare praktijken
- Dienstbaarheid
- De verwijdering van organen

Er zijn nog twee verklaringen noodzakelijk. Ten eerste vallen **gedwongen bedelarij en uitbuiting van strafbare activiteiten** in het handboek binnen de definitie van gedwongen arbeid en dienstverlening, in overeenstemming met de EU-mensenhandelrichtlijn en ILO-Verdrag betreffende gedwongen of verplichte arbeid, 1930 (nr. 29), zoals nader uitgelegd in Hoofdstuk 5.

Ten tweede behandelt het handboek niet mensenhandel gericht op het verwijderen van organen, illegale adoptie of gedwongen huwelijken, terwijl deze situaties expliciet genoemd worden in de EU-mensenhandelrichtlijn. Dit handboek heeft geen betrekking op deze situaties, omdat hun specifieke aard en eigenschappen met zich meebrengen dat de relevante indicatoren om ze aan het licht te brengen, de procedures om ze proactief te herkennen en de actoren die hierbij betrokken zijn totaal anders zijn dan andere vormen van uitbuiting.

De enige uitzondering waar dit handboek betrekking op heeft, doet zich voor als een persoon uitgebuit wordt door middel van een van deze vier uitbuitingsvormen en dit een gevolg is van valse beloftes op huwelijk of adoptie.

IN GEVAL VAN KINDEREN

Mensenhandel van minderjarige slachtoffers is een speciaal geval van mensenhandel zoals gedefinieerd in het mensenhanderverdrag van de Raad van Europa. Krachtens artikel 4(c) worden de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting en de opname van een kind (gedefinieerd als iedere persoon jonger dan achttien jaar) met het oog op uitbuiting beschouwd als mensenhandel, zelfs indien geen enkel in artikel 4(a) bedoeld middel is aangevend.

In geval van kinderen: **HANDELING + DOEL = MENSENHANDEL**. Mensenhandel van minderjarige slachtoffers is erkend als de ergste vorm van kinderarbeid in het ILO-Verdrag betreffende de ergste vormen van kinderarbeid, 1999 (nr. 182). Het Internationaal Programma voor de Afschaffing van Kinderarbeid (IPEC) heeft een operationele definitie van mensenhandel en uitbuiting van minderjarigen ontwikkeld, die de internationale vereiste van een handeling en een uitbuitingsdoel voor de definitie van mensenhandel weergeeft. Voor IPEC activiteiten in de context van mensenhandel van minderjarigen wordt uitbuiting als volgt gedefinieerd:

- alle vormen van slavernij of met slavernij gelijk te stellen praktijken, schuldhorigheid⁴ (*debt bondage*) en lijfeigenschap, en gedwongen of verplichte arbeid, met inbegrip van gedwongen of verplichte rekrutering van kinderen voor inzet in gewapende conflicten (C182, artikel 3(a));
- het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor prostitutie, voor de productie van pornografie of voor pornografische voorstellingen (C182, artikel 3(b));
- het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor strafbare werkzaamheden, in het bijzonder voor de productie van en de handel in drugs zoals omschreven in de desbetreffende internationale verdragen (C182, artikel 3(c));
- werk dat door zijn aard of de omstandigheden waaronder het wordt verricht waarschijnlijk schadelijk is voor de gezondheid, de veiligheid of de zedelijkheid van kinderen (C182, artikel 3(d) en C138, artikel 3);
- werk uitgevoerd door kinderen onder de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces (C138, artikel 2 & 7).

Deze definitie bepaalt de context voor de eerstelijns signalering van minderjarige slachtoffers in dit handboek.

4. Een vorm van dwangarbeid, gedwongen prostitutie of slavernij die door de schuldeiser wordt afgedwongen.

MENSENHANDEL VERSUS MENSENSMOKKEL

Mensenhandel is iets anders dan mensensmokkel. Mensensmokkel is een misdrijf waarbij sprake is van het bewerkstelligen van een rechtstreeks financieel of materieel voordeel als gevolg van de illegale binnenkomst van een persoon in een land waarvan de betrokkene geen onderdaan of ingezetene is.

VN Protocol tegen mensensmokkel, artikel 3, onder (a), “Smokkel van migranten: het bewerkstelligen, teneinde rechtstreeks of indirect een financieel of ander materieel voordeel te behalen, van de illegale binnenkomst van een persoon in een verdragsluitende staat waarvan de betrokkene geen onderdaan of ingezetene is.”

In geval van smokkel stemt de migrant ermee in iemand (de smokkelaar) geld te betalen om zijn/haar illegale binnenkomst te organiseren en/of te faciliteren in een land waarvan de betrokkene geen onderdaan of ingezetene is.

De smokkelaar houdt zich niet bezig met wat er met de migranten gebeurt nadat zij de grens zijn overgebracht. Meer in het bijzonder is het doel van de smokkelaar niet het uitbuiten van de migrant nadat hij/zij zijn/haar bestemming heeft bereikt, maar gaat het smokkelaars uitsluitend om het behalen van een

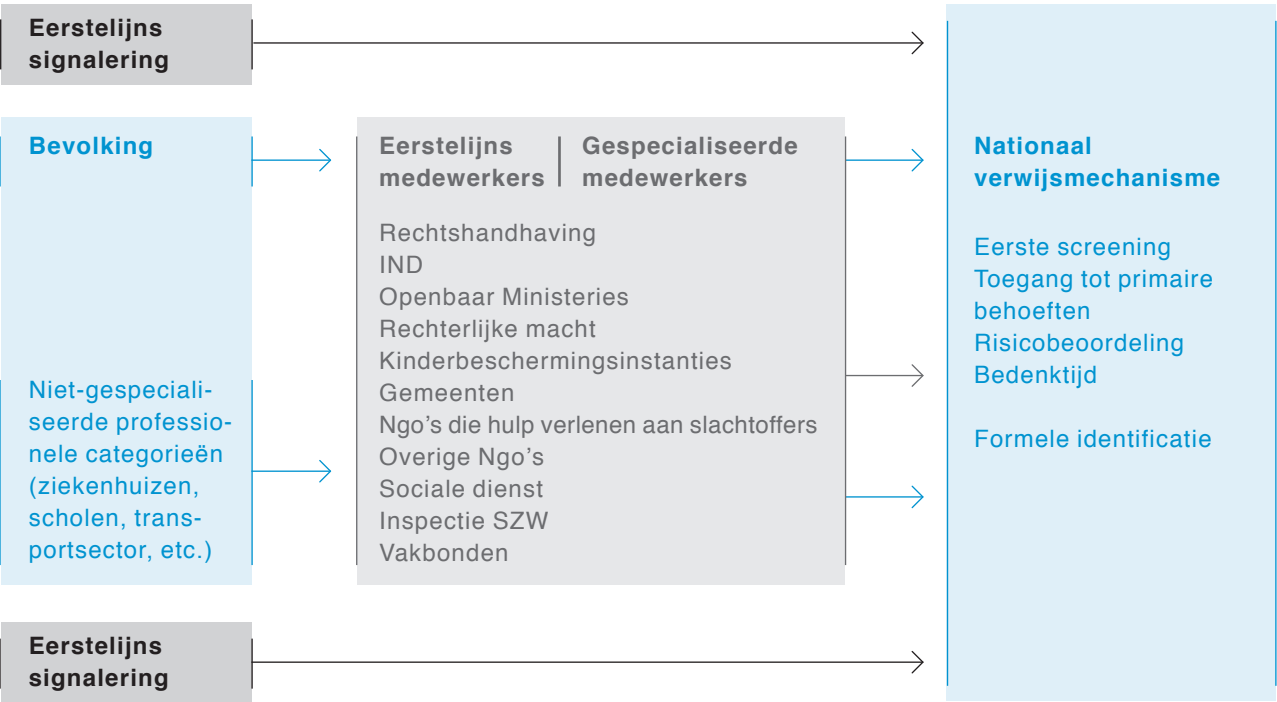
financieel voordeel. **Smokkelen is een misdrijf tegen de staat** (illegale binnenkomst), niet tegen de migrant (die voor een “dienst” heeft betaald).

De belangrijkste verschillen met mensenhandel kunnen als volgt worden samengevat:

	MENSENHANDEL	MENSENSMOKKEL
Doel	Uitbuiting	Financieel of ander materieel voordeel
Instemming	Instemming niet relevant	Ja
Transnationaal karakter	Niet vereist	Vereist
Misdrijf	Tegen de persoon	Tegen de staat

Niettemin kunnen mensensmokkel en mensenhandel met elkaar in verband staan en kan het moeilijk zijn om het onderscheid tussen deze twee misdrijven vast te stellen. Zowel gesmokkelde personen als personen die het slachtoffer zijn van mensenhandel kunnen deel uitmaken van eenzelfde groep personen die illegaal de grens oversteken, aangezien criminele netwerken onderling met elkaar verbonden zijn. Ook kan een migrant die toestemming geeft om een grens over gesmokkeld te worden, tijdens het vervoer of op zijn/haar bestemming alsnog het slachtoffer worden van mensenhandel.

2.2 WAT IS EERSTELIJNS SIGNALERING?

EERSTELIJNS MEDEWERKERS

Bij eerstelijns medewerkers kan je denken aan baliemedewerkers of bouw- en woningtoezicht-inspecteurs van de gemeente, inspecteurs van de brandweer, arbeidsinspecteurs, politieagenten, grensbewakers, medewerkers van de IND, het COA en de DT&V, baliemedewerkers van de Kamer van Koophandel, medewerkers van NGOs, enzovoort.

EERSTELIJNS SIGNALERING

Voor het doel van dit handboek verwijst **eerstelijns signalering** naar het proces dat begint met de **herkenning van signalen** die een mogelijk geval van mensenhandel aangeven.

Er kunnen vele, al dan niet in mensenhandel gespecialiseerde, actoren betrokken zijn bij eerstelijns signalering. Eerstelijns medewerkers die in aanraking kunnen komen met mogelijke slachtoffers moeten in staat zijn om signalen van mensenhandel te herkennen, verder te kijken dan de eerste duidelijke signalen en in staat zijn deze te koppelen aan indicatoren van mensenhandel. Tijdens hun interactie met mogelijke slachtoffers dienen zij, zelfs als deze slechts gedurende een korte periode plaatsvindt, in staat te zijn om volgens strenge ethische regels een band te creëren met het mogelijke slachtoffer, toegang tot urgente behoeften te bieden, de vragen van het mogelijke slachtoffer over wat er gaat gebeuren te beantwoorden en hem/haar eventueel, indien de persoon hiermee instemt, door te verwijzen naar de bevoegde autoriteiten die belast zijn met de formele identificatie. Eerstelijns signalering beslaat al deze elementen.

Dit proces leidt tot een beoordeling van de mogelijkheid of een persoon een mogelijk slachtoffer van mensenhandel is en dit proces wordt vervolgd **met de verwijzing** van het mogelijke slachtoffer naar de relevante autoriteiten die belast zijn met de formele identificatie als slachtoffer van mensenhandel en, indien dit het geval is, met het bieden van verschillende vormen van ondersteuning aan de persoon. Alle handelingen die verband houden met de formele identificatie en bescherming van de mogelijke slachtoffers worden op nationaal niveau gecoördineerd binnen een Nationaal Verwijsmechanisme. De formele identificatie van slachtoffers van mensen-

handel vindt over het algemeen plaats als onderdeel van een procedure of proces en in de meeste rechtsgebieden kunnen uitsluitend gemachtigde autoriteiten een persoon als “Slachtoffer van mensenhandel” aanduiden. De formele identificatie wordt uitgevoerd door gespecialiseerde ambtenaren die specifiek getraind zijn in het signaleren van mensenhandel en binnen hun organisaties specifieke taken toegewezen hebben gekregen.

HOE HET WERKT IN NEDERLAND

De politie kan in Nederland een opsporingsonderzoek starten bij de geringste aanwijzing van mensenhandel. Tijdens de opsporing wordt een mogelijk slachtoffer nooit formeel als slachtoffer geïdentificeerd, omdat er behalve de “geringste aanwijzing” (een term uit de verblijfsregeling Mensenhandel (hoofdstuk B8, paragraaf 3 van de Vreemdelingencirculaire; B8/3 Vc)) geen formele criteria daarvoor bestaan. Wanneer de politie of de KMar een slachtoffer uit een derde land (d.w.z. een land buiten de EU) gemeld heeft bij de IND op basis van de geringste aanwijzing van mensenhandel, krijgt hij of zij automatisch een bedenktijd van drie maanden aangeboden. Wanneer het slachtoffer na de bedenktijd bereid is om medewerking te verlenen aan opsporing en vervolging, verleent de IND een tijdelijke verblijfsvergunning voor de duur van het opsporings- en vervolgingsonderzoek. Als de politie geen aanknopingspunten vindt voor opsporing en vervolging, kunnen slachtoffers uit derde landen een verblijfsvergunning aanvragen op humanitaire gronden. In een dergelijk geval beziet de IND de situatie van het slachtoffer opnieuw.

Slachtoffers met de Nederlandse nationaliteit of die EU-onderdaan zijn hoeven niet formeel of informeel geïdentificeerd te worden. Zij kunnen naar de opvang verwezen worden door opsporingsdiensten, NGOs, zorgverleners enzovoort.

Eerstelijns signalering van mogelijke slachtoffers van mensenhandel door een groot aantal eerstelijns medewerkers is essentieel, omdat het zelden voorkomt dat slachtoffers zichzelf melden, in tegenstelling tot bij andere misdrijven. Voor vele andere misdrijven vindt zelfmelding plaats en vragen slachtoffers snel om hulp en bijstand nadat het misdrijf is gepleegd. Ook speelt mee dat de dader zo ver verwijderd is dat het slachtoffer niet bang is voor directe

represailles. Maar in geval van mensenhandel is zelf-signalering niet mogelijk (zoals hierboven uitgelegd is, kunnen uitsluitend gemachtigde autoriteiten verklaren dat een persoon een slachtoffer van mensenhandel is) en zelfmelding komt nog altijd zelden voor.

Er zijn verschillende redenen dat zelfmelding zelden voorkomt:

- Het kan zijn dat slachtoffers zichzelf niet als zodanig zien. Zelfs als ze zich uitgebuit voelen, kunnen ze het idee hebben dat ze gewoonweg pech hadden door in handen van slechte adviseurs of werkgevers te vallen.
- Het kan zijn dat slachtoffers er niet van op de hoogte zijn dat er wetgeving bestaat om ze te beschermen en dat ze om hulp, ondersteuning en bijstand kunnen vragen.
- Het kan zijn dat buitenlandse slachtoffers geen Nederlands spreken en zich niet in staat voelen om met de relevante autoriteiten te communiceren.
- Het kan zijn dat slachtoffers geen vertrouwen hebben in rechtshandhavingdiensten of hier bang voor zijn en niet weten wie ze om hulp moeten vragen.
- Het kan zijn dat slachtoffers bang zijn voor de negatieve gevolgen voor hun situatie, zoals verlies van inkomsten of uitgezet worden.
- Ten slotte kan het zijn dat slachtoffers bang zijn voor represailles van de mensenhandelaar jegens henzelf of hun familie op hun werk of in het land van herkomst.

Zoals omschreven in het rapport over *good practices* bij signalering in de zes deelnemende landen, wordt er echter al veel gedaan om zelfmelding te stimuleren, makkelijker te maken en toegankelijker te maken.

2.3 WAAROM IS HET BELANGRIJK OM SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL TE HERKENNEN EN TE SIGNALEREN?

Eerstelijns signalering is slechts de eerste stap in een lang en veelomvattend kader dat is opgezet om slachtoffers korte- en langetermijnbescherming te bieden. Eerstelijns medewerkers zijn niet verantwoordelijk voor de volgende stappen van het proces, zoals omschreven in deze paragraaf, maar het is belangrijk dat alle actoren een volledig beeld hebben van de bestaande mechanismen om de slachtoffers te beschermen.

BESCHERMING EN VERWIJZING NAAR BEVOEGDE AUTORITEITEN

Slachtoffers van mensenhandel dienen zo snel mogelijk herkend te worden **om gered te worden uit hun situatie en bescherming te krijgen**. Zodra ze herkend zijn, dienen mogelijke slachtoffers doorverwezen te worden naar gespecialiseerde instellingen, zoals Nationale Verwijsmechanismen of een bevoegde autoriteit die belast is met de formele identificatie van de persoon als slachtoffer van mensenhandel en die alle handelingen en diensten voor slachtoffers coördineren.

Signalering is essentieel: zodra de persoon als mogelijk slachtoffer van mensenhandel gesignaleerd is, krijgt hij **specifieke beschermingsrechten** krachtens internationale en nationale wetgeving. Voordelen voor mogelijke slachtoffers omvatten het verkrijgen van een periode voor herstel en bedenktijd (hierna: bedenktijd) waarin ze ondersteuning en bijstand krijgen en kunnen beslissen om al dan niet samen te werken met de relevante autoriteiten. Sommige voordelen van vroege signalering worden hieronder gespecificeerd op basis van het mensenhandelverdrag van de Raad van Europa en de relevante EU-richtlijnen.

Vroege signalering van slachtoffers van mensenhandel maakt het mogelijk *good practices* uit te voeren, zoals gevonden in de zes deelnemende landen en zoals hieronder samengevat.

Verwijsmechanisme

Eerstelijns signalering kan gebeuren bij vele organisaties, maar het is noodzakelijk om een mechanisme te hebben dat speciaal ontworpen is om handelingen, bescherming en diensten voor doorverwezen slachtoffers van mensenhandel te coördineren. Dergelijke coördinatiesystemen, die bekend staan als Nationale Verwijsmechanismen, zijn er verantwoordelijk voor “om te zorgen dat de mensenrechten van slachtoffers van mensenhandel gerespecteerd worden en om een effectieve manier te bieden om slachtoffers van mensenhandel naar diensten te verwijzen.”⁵ Hiervoor dienen ze er eerst voor te zorgen dat het mogelijke slachtoffer in kennis gesteld wordt van zijn/haar rechten en opties in een taal die hij/zij begrijpt en ook dat hem/haar onmiddellijke ondersteuning en bescherming geboden wordt die relevant is voor zijn/haar behoeften. Dit gebeurt op

5. National Referral Mechanisms, Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook, OCSCE/ODIHR 2004.

basis van een genderbewuste aanpak. Er zijn speciale maatregelen van toepassing op kinderen of slachtoffers waarvan de leeftijd onzeker is en er reden is om te geloven dat ze minderjarig zijn. Het ICMPD heeft richtlijnen ontwikkeld voor transnationale verwijzingsmechanismen⁶, die nog een stap verder gaan in het verwijzingsproces om de verwijzing van een slachtoffer over de grens te vergemakkelijken; deze richtlijnen vormen een aanvulling op de Nationale Verwijzingsmechanismen en bieden praktische maatregelen en aanbevelingen voor het uitvoeren van transnationale verwijzingen. Ze bieden mechanismen voor integrale hulpverlening aan slachtoffers op nationaal en transnationaal niveau en vormen de ontbrekende schakel tussen het land van herkomst, het land van doorvoer en het land van bestemming.

De instelling of entiteit die verantwoordelijk is voor het coördineren van de verwijzing en de bescherming van mogelijke slachtoffers van mensenhandel verschilt van land tot land. Het kan een van de

verschillende rechtshandhavingdiensten, erkende sociale diensten of een unieke coördinatie-instelling zijn. Daar dit afhankelijk is van de instelling die belast is met deze cruciale fase, is er geen unieke of beste oplossing om te bepalen waar de volgende stappen plaats dienen te vinden.

Het is essentieel om ervoor te zorgen dat het mogelijke slachtoffer veilig is en zich zo comfortabel en veilig mogelijk voelt. Daarom wordt er aanbevolen dat het mogelijke slachtoffer en de medewerker belast met de signalering elkaar direct of via een **tolk** kunnen verstaan. Tolken die te maken krijgen met volwassenen en kinderen dienen specifiek getraind te worden op het gebied van mensenhandel. Bovendien kan de organisatie belast met signalering de hulp van culturele bemiddelaars aanbieden om wederzijds begrip te verbeteren en te reageren op angsten en zorgen van de persoon die een slachtoffer van mensenhandel kan zijn. Voor het profiel van de medewerker die belast is met het horen van het mo-

HOE HET WERKT IN NEDERLAND; HET NATIONAAL VERWIJZINGSMEECHANISME

Eerstelijns medewerkers die signalen van mensenhandel en mogelijke slachtoffers van mensenhandel tegen kunnen komen, moeten deze signalen binnen hun eigen organisatie kunnen melden bij bijvoorbeeld een mensenhandelexpert, een afdelingshoofd of een centraal meldpunt. De betrokken organisaties dienen daarom interne procedures op te stellen, zodat het voor alle medewerkers duidelijk is waar ze terecht kunnen. De collega('s) waar deze meldingen binnen komen, moeten op hun beurt op de hoogte zijn van de mogelijkheden buiten de eigen organisatie om signalen te melden en om mogelijke slachtoffers naar hulp en opvang te verwijzen.

Om het hulp- en zorgaanbod (en de toegang daartoe) voor alle slachtoffers van mensenhandel te verbeteren, zijn de ministeries van VenJ, SZW en VWS bezig met het opzetten van een Nationaal Verwijzingsmechanisme. Door middel van het opzetten van een wegwijzer waarin slachtoffers van mensenhandel centraal staan wordt getracht dat doel te realiseren. De wegwijzer biedt een duidelijk overzicht voor alle professionals van het beschikbare hulp- en ondersteuningsaanbod voor

slachtoffers mensenhandel. Het overzicht richt zich op alle slachtoffers. Dat wil zeggen op slachtoffers van seksuele uitbuiting en uitbuiting buiten de seksindustrie, op meerderjarige en minderjarige slachtoffers en op slachtoffers uit Nederland, de EU en van buiten de EU. Er wordt gewerkt aan een website om de wegwijzer gestalte te geven: www.wegwijzermensenhandel.nl. In de eerste helft van 2015 zal de website worden gelanceerd.

Voor meldingen van gevallen van mensenhandel kan je bellen naar:

- Lokale politie: 0900 8844
- CoMensha (voor opvang en ondersteuning; werkdagen van 9.00-17.00 uur): 033 448 1186
- Inspectie SZW (in geval van arbeidsuitbuiting): 0800 5151
- Meld Misdaad Anoniem (M.) (om anoniem te melden): 0800 7000

6. <http://www.icmpd.org/Guidelines-for-the-Development-of-a-Transnational-Referral-Mechanism-for-Trafficked-Persons-in-Europ.1846.0.html>

gelijke slachtoffer dient rekening gehouden te worden met genderaspecten en etnische specificaties.

Deze fase kan in geen geval plaatsvinden zonder de gefundeerde toestemming van het mogelijke slachtoffer, noch indien er twijfel is met betrekking tot zijn/haar veiligheid. De medewerker dient het mogelijke slachtoffer, indien nodig met de bemiddelaar, uit te leggen wat er gaat gebeuren, hoe lang dit duurt, waar, door wie en vooral waarom. Bovendien mag de medewerker het gesprek met de persoon pas beginnen als hij hem/haar water, eten, kleding, spoedeisende medische hulpverlening of andere dringende ondersteuning geboden heeft.

 In geval van kinderen of personen die kinderen zouden kunnen zijn, zijn er speciale bepalingen om ervoor te zorgen dat ze directe toegang tot speciale beschermingsmaatregelen hebben als slachtoffers van mensenrechtenschendingen. Mensenhandel van kinderen is duidelijk een schending van hun rechten, zoals gedefinieerd in het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind. In het bijzonder wordt hun recht geschonden om naar school te gaan of enige vorm van onderwijs te genieten, bij hun familie te verblijven, beschermd te worden tegen seksueel misbruik en andere vormen van geweld, om tijd te hebben om te spelen en om beschermd te worden tegen uitbuiting. Eerstelijns signalering dient ervoor te zorgen dat zij zo snel mogelijk bevrijd worden uit uitbuitingsomstandigheden. De aanbeveling van de Deskundigengroep (*Group of Experts*) mensenhandel van de Europese Commissie geeft aan dat “indien de leeftijd van een persoon die mogelijk slachtoffer van mensenhandel is of als zodanig gesignaleerd is onzeker is en er redenen zijn om te geloven dat de persoon een kind is, zij/hij geacht wordt een kind te zijn en onmiddellijke toegang tot bijstand en bescherming ontvangt”.

 Er dienen speciale procedures voor kinderen toegepast te worden; daarom is de eerste stap het controleren van de leeftijd van de persoon en in geval van twijfel dient hij/zij als een kind behandeld te worden.

Er zijn verschillende stadia van het herkennen van bepaalde signalen van mensenhandel⁷ tot de formele identificatie van een slachtoffer, die als volgt samengevat kunnen worden:

- 1 Stel de leeftijd van de persoon vast om te besluiten welke procedures er van toepassing zijn
- 2 Beoordeel of de persoon een mogelijk slachtoffer van mensenhandel is
- 3 Beoordeel zijn/haar onmiddellijke behoeften, waarbij rekening gehouden wordt met de risico's die hij/zij loopt
- 4 Besluit samen wat de beste oplossing voor het mogelijke slachtoffer is
- 5 Voer gezamenlijk de gekozen oplossing uit

Volgens de Aanbevelingen voor de signalering en doorverwijzing naar diensten van slachtoffers van mensenhandel van de Europese Commissie⁸ dienen de mogelijke slachtoffers tijdens al deze procedures vanaf het moment dat de bevoegde autoriteiten een indicatie hebben dat de persoon een mogelijk slachtoffer van mensenhandel is **als slachtoffer beschouwd en behandeld te worden**.

BEDENKTIJD

Volgens het mensenhandelverdrag van de Raad van Europa⁹ dienen de mogelijke slachtoffers bedenktijd van ten minste 30 dagen toegekend te worden door de bevoegde autoriteiten gedurende welke periode ze beschermd worden tegen onmiddellijke uitzetting (voor degenen die geen rechtmatig verblijf hebben op het grondgebied van een lidstaat of die rechtmatig verblijven met een verblijfstitel met een korte geldigheidsduur¹⁰). Ze kunnen beginnen met hun herstel en worden beschermd tegen mogelijke represailles van mensenhandelaren en kunnen ontsnappen aan hun invloed, zodat ze een gefundeerd besluit kunnen nemen of ze met de bevoegde autoriteiten willen samenwerken en of ze willen deelnemen aan de beschikbare hulpverleningsprogramma's.

 Minderjarigen en kinderen zonder begeleiding die mogelijk slachtoffer van mensenhandel zijn, hebben automatisch recht op bescherming als minderjarigen.

VERVOLGING

Als de persoon erkend wordt als slachtoffer van mensenhandel, heeft hij recht op verhaal. Volgens artikelen 12 en 15 van het Verdrag van de Raad van Europa dienen mogelijke slachtoffers vanaf hun eerste contact met de bevoegde autoriteiten informatie

7. <http://ec.europa.eu/anti-trafficking>, Recommendations on identification and referral to services of victims of trafficking in human beings, In het kader van de eerste EU-Dag tegen Mensenhandel 2007

8. Ibid.

9. Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel, 2005, artikel 13

10. Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel, toelichtend rapport, para 172.

te ontvangen over de relevante gerechtelijke en bestuurlijke procedures in een taal die zij begrijpen. Toegang tot de rechter, waaronder schadeloosstelling, en de vervolging van mensenhandelaren hangen vaak af van de informatie die en het bewijs dat tijdens de eerstelijns signalering van slachtoffers verzameld is. Daarom dient bij de herkenning van signalen van mensenhandel indien mogelijk relevant bewijs verzameld te worden

TOEGANG TOT HULPVERLENING

Juridische bepalingen en aanbevelingen over het type en de inhoud van gespecialiseerde en volledige hulpverlening die aan mogelijke slachtoffers geboden dient te worden zijn gespecificeerd in de officiële documenten van de EU-mensenhandelrichtlijn, OVSE en de Deskundigengroep (*Group of Experts*) mensenhandel van de Europese Commissie (aanbevelingen 99-103). Deze omvatten bepalingen voor medische, psychologische, sociale, financiële en juridische hulpverlening en informatie met betrekking tot hun rechten in gerechtelijke en bestuurlijke procedures, onderwijs en informatie over arbeidsmogelijkheden. Ingeval het slachtoffer niet rechtmatig in de desbetreffende lidstaat verblijft, dienen er in ieder geval tijdens de bedenktijd onvoorwaardelijk bijstand en ondersteuning verleend te worden. Aan de andere kant dient er speciale aandacht gegeven te worden aan slachtoffers die EU-burgers zijn, omdat zij door de mazen van het beschermingssysteem kunnen vallen door de plaats waar ze herkend zijn te verlaten. Al deze maatregelen hebben ten doel de mogelijke slachtoffers te beschermen en aan hun onmiddellijke primaire behoeften te voldoen, en ze voor te bereiden op hun re-integratie in de maatschappij afhankelijk van hun behoeften en wensen.

MOGELIJKE SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL DIENEN NIET ALS DADERS BEHANDELD TE WORDEN

Een belangrijke kwestie bij eerstelijns signalering van slachtoffers is om te voorkomen dat deze als daders behandeld worden en onderworpen worden aan arrestatie, detentie, vervolging, gevangenisstraf of uitzetting voor misdrijven die direct verband houden met hun positie als slachtoffer van mensenhandel.

Er is een reëel risico dat dit gebeurt indien slachtoffers van mensenhandel niet als zodanig geïdentificeerd worden, daar veel slachtoffers van men-

senhandel nationale wetgeving op het gebied van immigratie of arbeid geschonden hebben. In overeenstemming met artikel 26 van het mensenhandelverdrag van de Raad van Europa, dat vermeldt dat “Iedere partij voorziet, in overeenstemming met de grondbeginselen van haar rechtsstelsel, in de mogelijkheid slachtoffers niet te straffen voor hun betrokkenheid bij strafbare activiteiten voor zover zij daartoe zijn gedwongen.”

 Voor kinderen voorziet artikel 8 van de EU-mensenhandelrichtlijn erin dat “het belang van het kind voorop dient te staan”, erkenning van het feit dat “Kinderen kwetsbaarder zijn dan volwassenen en derhalve meer risico lopen om het slachtoffer te worden van mensenhandel”.

Bewijs van het bestaan van dwang of andere middelen van mensenhandel die zijn toegepast op het slachtoffer om hem/haar te dwingen om strafbare activiteiten uit te voeren wijst erop dat de positie van sommige daders die in werkelijkheid slachtoffers van mensenhandel zouden kunnen zijn opnieuw bestudeerd dient te worden.

Enkele typische voorbeelden van schendingen van de wet door slachtoffers van mensenhandel voor arbeidsuitbuiting zijn het oversteken van grenzen met valse documenten (het slachtoffer is al dan niet op de hoogte van het feit dat de reispapieren niet geldig zijn), het oversteken van grenzen zonder documenten (mensenhandelaren hebben het transport en de overbrenging (verplaatsing) georganiseerd zonder toestemming van het slachtoffer), het zonder de vereiste vergunningen in het land verblijven en/of werken, het verrichten van strafbare activiteiten (zoals gedwongen bedelarij, illegale prostitutie, de teelt, het transporteren of het verhandelen van drugs). Als dezelfde handelingen onder andere omstandigheden vrijwillig verricht worden, kunnen deze naar behoren vervolgd worden. De vroegtijdige signalering van de positie van mogelijke slachtoffers beschermt ze “tegen vervolging en bestraffing wegens strafbare activiteiten (...) tot het plegen waarvan zij zijn gedwongen als rechtstreeks gevolg van het feit dat zij slachtoffer zijn van mensenhandel”. Zodra een persoon abusievelijk als een dader behandeld is, is het veel moeilijker hem/haar als een mogelijk slachtoffer te signaleren. Dit wordt in het volgende hoofdstuk behandeld.¹¹

11. Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad, overweging 14.

EERSTELIJNS SIGNALERING OM CRIMINELE NETWERKEN TE BESTRIJDEN

Op dezelfde wijze is de fase van vroege signalering essentieel om criminele netwerken of individuele mensenhandelaren te bestrijden en hun veroordeling mogelijk te maken. Dezelfde elementen die gebruikt zijn om te bewijzen dat het mogelijke slachtoffer gedwongen was om in strijd met de wet te handelen of gedwongen en bedreigd was in zijn/haar werk, kunnen gebruikt worden om de rol en verantwoordelijkheden van mensenhandelaren aan te tonen en de vervolging te onderbouwen. Voorbeelden van bewijs dat verzameld kan worden om de aanwezigheid van indicatoren van misleiding, bedrog, dwang en uitbuiting aan te tonen die zijn toegepast op de slachtoffers zijn vermeld in de drie hoofdstukken over de signalering van slachtoffers van mensenhandel voor arbeidsuitbuiting, seksuele uitbuiting en strafbare activiteiten.

Signalering van een mogelijk slachtoffer kan leiden tot het signaleren en bevrijden van andere slachtoffers. Dit kan een direct gevolg zijn van de signalering van het eerste slachtoffer als hij/zij in staat is om informatie te verschaffen over personen die in dezelfde situatie zitten waaraan hij/zij net ontsnapt is. Maar signalering kan ook helpen bij het bevorderen van meer gerichte preventieprogramma's op de lange termijn, die bijvoorbeeld specifiek ontworpen kunnen worden om barrières tegen mensenhandel op te werpen (bijvoorbeeld tegen het werven van slachtoffers). De kennis over de mensenhandelcyclus kan bij signalering van mogelijke slachtoffers van mensenhandel vergroot worden.

2.4 LEIDENDE PRINCIPES EN ETHISCHE REGELS

Over dit onderwerp is veel geschreven voor alle stadia van het signaleringsproces, vanaf het eerste contact tot de gesprekken voor de formele identificatie. Het doel is niet om al deze essentiële regels te herhalen, maar om het mensenrechtenkader te bepalen waarbinnen alle handelingen met betrekking tot vroege signalering van slachtoffers van mensenhandel verricht dienen te worden, zoals aanbevolen door de Verklaring van Brussel over de voorkoming en bestrijding van mensenhandel¹².

SIGNALERING EN GENDERAANPAK

Slachtoffers dienen in alle stadia aan de hand van een genderbewuste aanpak gesignaleerd te worden, daar de patronen van mensenhandel vaak gendergerelateerd zijn. Corrupte ronselaars benaderen mannen en vrouwen niet op dezelfde wijze, de valse beloften zijn niet gelijk en de dwangmiddelen kunnen verschillen.

Kwantitatieve onderzoeken hebben eveneens consequent aangetoond dat mannen en vrouwen niet in dezelfde sectoren uitgebuit worden. Bij het herkennen van de signalen dient rekening gehouden te worden met deze verschillen om effectiever en efficiënter te zijn. Zodra mannen en vrouwen als mogelijke slachtoffers gesignaleerd zijn tijdens het eerstelijns signaleringsproces, dienen deze bijstand en zorg te krijgen die rekening houdt met hun bijzondere behoeften. Vrouwelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting kunnen in het bijzonder hun ervaring liever met vrouwen delen, terwijl mannen liever met andere mannen praten, maar om meer stress voor het slachtoffer te voorkomen dient de keuze voor het geslacht van de medewerker aan hem/haar overgelaten te worden.¹³ Er dient rekening gehouden te worden met de specifieke behoeften van vrouwen bij het aanbieden van beschermings- en hulpverleningsmaatregelen, in het bijzonder in verband met gezondheids- en opvangdiensten. Het kan zijn dat mannelijke slachtoffers van arbeidsuitbuiting zichzelf niet als slachtoffer zien en er dient vanuit dit perspectief naar ze geluisterd te worden. Vaak vragen ze eerder om een schadeloosstelling voor het werk dat ze geleverd hebben dan om andere vormen van hulp.

AANPAK OP BASIS VAN MENSENRECHTEN

Het mensenhandelsverdrag van de Raad van Europa en de EU-mensenhandelrichtlijn erkennen dat mensenhandel een ernstige schending van de mensenrechten vormt en uiten de behoefte aan een op mensenrechten gebaseerde aanpak van mensenhandel. Derhalve dient de signalering van slachtoffers een vergelijkbare op mensenrechten gebaseerde aanpak te volgen, die de rechten van het mogelijke slachtoffer in ieder stadium van het signaleringsproces respecteert.

12. Aangenomen door de Europese Conferentie over het voorkomen en de bestrijding van mensenhandel - Een uitdaging voor de 21ste eeuw, 2002;

13. Dit klopt niet altijd, omdat sommige vrouwelijke slachtoffers die door andere vrouwen geronseld zijn liever door mannen ondervraagd worden.

Het rapport uit 2004¹⁴ van de Deskundigengroep (*Group of Experts*) mensenhandel¹⁵ noemt de aanbevolen beginselen in Toelichting 3. Deze kunnen als volgt samengevat worden:

- De naleving van mensenrechtennormen, waaronder “de plicht om vermoedelijke schendingen van mensenrechten te onderzoeken, schenders van mensenrechten te straffen en slachtoffers van mensenrechtenschendingen effectieve rechtsmiddelen te bieden”.
- Het non-discriminatiebeginsel om ervoor te zorgen dat “slachtoffers van mensenhandel niet onderworpen worden aan een discriminerende behandeling in de praktijk of in het recht en dat de bescherming van slachtoffers van mensenhandel zonder discriminatie wordt toegepast, in het bijzonder met betrekking tot geslacht, etniciteit, verblijfsstatus en/of het feit dat een slachtoffer van mensenhandel eerder verhandeld is of heeft deelgenomen aan de seksindustrie”.
- Normering en verantwoordelijkheid, “om alles in het werk te stellen om hun mensenrechtenverplichtingen na te komen [in de strijd tegen mensenhandel], maar ook dat er mechanismes moeten zijn die verantwoordelijkheid garanderen” en om “mensenrechtenverplichtingen te vertalen naar concrete normen door het stellen van doelen, specifieke benchmarks en indicatoren waarmee de voortgang gemeten kan worden”.
- Erkenning van mensen als burgers en houders van rechten, hetgeen impliceert dat “slachtoffers van mensenhandel gezien worden als burgers met rechten, (...) en actieve actoren die hun situatie willen veranderen, en ook als slachtoffers van een misdrijf en een ernstige mensenrechtenschending die recht hebben op effectieve rechtsmiddelen”.
- Slachtoffers van mensenhandel als houders van rechten, hetgeen betekent dat het recht op bescherming, bijstand en verhaal “niet afhankelijk is van de bereidheid of het vermogen van het slachtoffer van mensenhandel om mee te werken aan juridische procedures en/of om bewijs te leveren”.
- Slachtoffers van mensenhandel als burgers, “en actieve actoren die hun situatie willen veranderen”.
- Preventie, “preventieve maatregelen zouden hoofdzakelijk gericht moeten zijn op het versterken van de positie van de getroffen groepen, (...) en het bieden van juridische instrumenten om zich te verdedigen tegen mensenrechtenschendingen en het recht om door de staat verdedigd te worden tegen dwang en uitbuiting”.

- Deelname “en medewerking van alle betrokken actoren, inclusief relevante sectoren uit de maatschappij, in het bijzondere nationale mensenrechteninstanties en ngo’s die te maken hebben met slachtoffers van mensenhandel”.
- Integratie van een geslachts- en etnisch perspectief, dat rekening houdt met het feit dat “Vrouwen op andere wijzen getroffen worden dan mannen wat betreft de sector waarin ze verhandeld worden, de vormen van misbruik waaronder ze lijden en de gevolgen daarvan”, en “mensenhandel is geen “neutraal” fenomeen, maar is nauw verbonden aan en gegenereerd door discriminerende praktijken en ongelijke machtsverhoudingen, waaronder die op basis van ras of etnische achtergrond”.

Met betrekking tot het risico voor mogelijke slachtoffers om tegen hun wil teruggezonden te worden naar hun land van herkomst, bepaalt de EU-mensenhandeldrichtlijn dat dit gedaan dient te worden met inachtneming van “het beginsel van non-refoulement, overeenkomstig het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen van 1951 (Verdrag van Genève), en in overeenstemming is met artikel 4 en artikel 19, lid 2, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie”.

 Naast deze principes, die ook gelden voor minderjarigen, zijn ook de beschermingsprincipes van kinderrechten zoals uiteengezet in het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind van toepassing als het mogelijke slachtoffer jonger dan 18 jaar is of indien dit waarschijnlijk is. Dit betekent dat **het belang van het kind** bij alle beslissingen en tijdens alle stappen van de eerstelijns signalering leidend is en in acht genomen dient te worden. Indien het kind in staat is zijn/haar voorkeuren uit te drukken voor de keuzes die hem/haar gegeven worden, dienen zijn/haar meningen in acht genomen te worden binnen het kader van de toepasselijke beschermingsmaatregelen.

 In geval van kindslachtoffers van mensenhandel gelden er speciale signalerings- en hulpverleningsprocedures. Alle internationale en nationale normen erkennen de bijzondere kwetsbaarheid van kinderen en de juridische verplichtingen van overheden om speciale bescherming en bijstand te bieden en juridische waarborgen voor kindslachtoffers te garanderen. Een belangrijk element van deze normen is de verplichting van overheden om ervoor te zorgen dat er onmiddellijk een wettelijke voogd of een equi-

14. Europese Commissie, Directoraat-generaal Justitie, vrijheid en veiligheid. Rapport van de Deskundigengroep (*Group of Experts*) mensenhandel (Brussel, 22 december 2004)

15. Deskundigengroep (*Group of Experts*) opgericht bij besluit van de Commissie 2003/209/EG van 25 maart 2003 tot oprichting van de adviesgroep “Deskundigengroep mensenhandel”

valente autoriteit wordt aangewezen om de belangen van het kind te behartigen tijdens de procedures als het kind geen begeleiding heeft. In ieder hoofdstuk dat verband houdt met de vroege signalering van kindslachtoffers van arbeidsuitbuiting, seksuele uitbuiting of die gedwongen zijn tot bedelen of strafbare activiteiten zijn details gegeven over de specifieke indicatoren en procedures voor kinderen.

2.5 BEWUSTWORDING VAN MENSENHANDEL OM SIGNALERING TE BEVORDEREN

Deze paragraaf behandelt het belang van bewustwording van mensenhandel. De bevolking kan een belangrijke rol spelen bij het herkennen van signalen van mogelijke mensenhandel bij personen met wie ze onder verschillende omstandigheden in aanraking komen. Deze bewustwording baant de weg voor eerstelijns signalering.

Bewustmaking van de bevolking en niet-gespecialiseerde actoren over mensenhandel is in alle deelnemende landen een good practice bevonden. Signalering van slachtoffers kan verbeterd worden als de bevolking zich meer bewust is van het probleem van mensenhandel. Talloze niet-gespecialiseerde professionals – zoals mensen die betrokken zijn bij de vervoers- of huisvestingsdiensten die mensenhandelaren kunnen gebruiken om hun slachtoffers te vervoeren of onder te brengen - kunnen bijvoorbeeld tijdens hun dagelijks werk in aanraking komen met mogelijke slachtoffers.

Slachtoffers van mensenhandel worden uitgebuit om diensten te verlenen of goederen te produceren die door **de bevolking** gebruikt worden. Sommige slachtoffers worden op afgelegen plaatsen opgesloten en verborgen, waar ze niet kunnen ontsnappen en die niet openbaar toegankelijk zijn. Maar de meeste slachtoffers worden enigszins blootgesteld aan de buitenwereld, terwijl ze door hun uitbuiters nauwlettend gecontroleerd worden. Het is derhalve essentieel om de bevolking kennis bij te brengen over het probleem van mensenhandel en relevante informatie te verstrekken over signalen waar iedereen alert op zou moeten zijn en waaruit zou kunnen blijken dat hij/zij zich in het gezelschap van een mogelijk slachtoffer bevindt. Enkele voorbeelden van mogelijke slachtoffers van mensenhandel:

- Het personeel van het hotel of restaurant waar de persoon verblijft of eet.
- De huishoudelijke hulp die voor het gezin werkt waar de persoon uitgenodigd is, of voor de bureaus.
- De werknemer die deel uitmaakt van het team dat de flat of het kantoor van de burger renoveert.
- Het kind dat bedelt op straat.
- De prostituee met wie op een openbare website contact gezocht is of die in een bordeel ontmoet is.
- De landbouwer die druiven, aardbeien of groente plukt bij de aangrenzende boerderij.

Geïnformeerde burgers moeten niet alleen leren om signalen van mogelijke mensenhandel te herkennen, maar moeten ook weten met wie ze contact kunnen opnemen over verdachte situaties waar ze getuige van geweest zijn.

Vele professionals in sectoren die niet direct te maken hebben met de signalering van slachtoffers van mensenhandel komen in aanraking met mensenhandelaren en hun slachtoffers en helpen zelfs het proces zonder dat ze zich bewust zijn van wat er op hun terrein gebeurt. De volgende professionals kunnen bijvoorbeeld in aanraking komen met slachtoffers van mensenhandel:

- Ziekenhuispersoneel, in het bijzonder personeel dat gespecialiseerde diensten verleent op het gebied van gynaecologie, pediatrie of eerste hulp (voor gevallen van geweld).
- Hotelpersoneel dat kamers verhuurt voor prostitutie of kamers verhuurt tijdens de reis van slachtoffers van de ene plaats naar de andere.
- Medewerkers in de transportsector, zoals buschauffeurs, loketmedewerkers of taxichauffeurs, tijdens het vervoer of de overbrenging (verplaatsing) van slachtoffers.
- Woningbemiddelaars die kamers, flats en huizen verhuren die uitbuiters gebruiken voor prostitutie, huisvesting van slachtoffers of strafbare activiteiten.
- Ambtenaren die verblijfs- of werkvergunningen afgeven aan buitenlanders, onder wie slachtoffers van mensenhandel kunnen zijn.
- Bouw- en woningtoezichtinspecteurs van de gemeente of inspecteurs van de brandweer die schendingen van huisvestingsnormen/brandveiligheidsnormen aantreffen in flats die uitbuiters gebruiken om slachtoffers van mensenhandel te huisvesten.

Er dienen specifieke trainings- en bewustwordingscampagnes gehouden te worden die gericht zijn op ieder beroep en in iedere sector met precieze voorbeelden van situaties waar ze mee te maken kunnen krijgen en er dienen duidelijke aanwijzingen gegeven te worden over hoe ze moeten reageren.

Een andere specifieke doelgroep die kan helpen bij het herkennen van signalen van mensenhandel wordt gevormd door de **kwetsbare gebieden/gemeenschappen** waar de slachtoffers vandaan komen. Ronselaars kunnen lange tijd actief zijn in dezelfde gemeenschap en de mythe van succesvolle migratie kan zelfs heersen in gebieden waarnaar slachtoffers van mensenhandel teruggekeerd zijn. Door de bevolking op de hoogte te stellen van de risico's en de elementen die mensenhandel vormen is er niet alleen een mogelijkheid om nieuwe gevallen te voorkomen, maar ook om frauduleuze praktijken of misleidende aanbiedingen te herkennen die gedaan worden aan kwetsbare personen die op zoek zijn naar arbeidsmogelijkheden. Bewustwordingscampagnes in deze gemeenschappen dienen op een eenvoudige wijze advies te geven over hoe men dienen te reageren in gevallen waarin ze vermoeden dat ze zich in het gezelschap van mensenhandelaren bevinden en dienen de kwetsbare groep te informeren over de gebruikelijke valstrikken en trucs die mensenhandelaren gebruiken zodat zij hierop alert kunnen zijn en dit vermijden.

In geval van mensenhandel voor arbeidsuitbuiting is er nog een categorie personen die actief kan zijn bij het herkennen van signalen van mensenhandel: de **werknemers** zelf. Sommige werkgevers kunnen zowel vrije als gedwongen werknemers hebben. Dit kan het geval zijn bij situaties van mensenhandel in verband met schuldhorigheid (*debt bondage*). Slachtoffers van mensenhandel doen hetzelfde werk, onder dezelfde omstandigheden als de vrije werknemers, maar ze zijn gedwongen een echte of fictieve schuld terug te betalen en worden bedreigd om te voorkomen dat ze weggaan bij de werkgever. Sommige bewustwordingscampagnes over specifieke signalen van mensenhandel en gedwongen arbeid kunnen efficiënt zijn in sectoren en gebieden waarvan eerder vastgesteld is dat het risico groot is dat zich hier slachtoffers van mensenhandel bevinden. Vakbonden en werknemersorganisaties kunnen een cruciale rol spelen bij de bewustwording van alle betrokken werknemers.

Grootschalige bewustwordingscampagnes moeten worden vormgegeven om de bevolking en niet-gespecialiseerde actoren te informeren over signalen die ze zouden moeten waarschuwen en aanmoedigen om gespecialiseerde instellingen te bellen. Om efficiënter te zijn, wordt er aanbevolen dat er gerichte bewustwordingscampagnes worden ingevoerd die gebruikmaken van een vocabulaire en voorbeelden van situaties die speciaal zijn afgestemd op de doelgroep, zoals aangetoond door de *good practices* die in de zes deelnemende landen verzameld zijn.

Er kunnen specifieke soorten campagnes zijn, zoals:

- Bewustwordingscampagnes die uitleg geven over de situatie van kindbedelaars in een land.
- Campagnes gericht op medewerkers in de transportsector om ze te informeren over het transport en de overbrenging (verplaatsing) van slachtoffers van mensenhandel, waaronder de belangrijkste signalen van mensenhandel.
- Campagnes gericht op hotelpersoneel en woningbemiddelaars waarbij enkele gebruikelijke patronen van de huisvesting van slachtoffers van mensenhandel centraal staan.
- Bewustwordingscampagnes gericht op mannelijke en vrouwelijke migranten, zodat ze zelf om hulp kunnen vragen als ze gevangen zitten in een bepaalde situatie of gedwongen prostitutie.
- Bewustwordingscampagnes gericht op klanten van prostituees.
- Bewustwordingscampagnes en training voor professionals die direct in aanraking komen met prostituees, zodat ze signalen van mensenhandel herkennen.

3. SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL VOOR SEKSUELE UITBUITING

3.1 WAT IS MENSENHANDEL VOOR SEKSUELE UITBUITING?

De definitie van het mensenhandelsverdrag van de Raad van Europa en de EU-mensenhandelrichtlijn vermeldt dat uitbuiting “ten minste uitbuiting van prostitutie van anderen of andere vormen van seksuele uitbuiting omvat (...)”. In de context van dit handboek dienen de drie elementen van de definitie van het mensenhandelsverdrag - middelen, doel en handeling - aanwezig te zijn (voor volwassenen). Nationale wetgeving kan afwijken van de tekst van het mensenhandelsverdrag, voornamelijk wat betreft de noodzaak om het gebruik van sommige middelen te bewijzen (misleiding, bedrog, dwang) of om mensenhandel voor seksuele uitbuiting te signaleren.

Voor het doel van dit handboek verwijzen we naar en maken we gebruik van de modelwet tegen mensenhandel van het UNODC, die voorstelt dat de term “uitbuiting van prostitutie van anderen” gedefinieerd wordt als “het onwettig verkrijgen van financieel of ander materieel voordeel uit de prostitutie van anderen”.¹⁶

Voor “seksuele uitbuiting” bestaat geen internationale definitie. De modelwet van het UNODC definieert de term “seksuele uitbuiting” als “het verkrijgen van financiële of andere voordelen door het betrekken van een ander bij prostitutie, seksuele slavernij of andere seksuele diensten, waaronder pornografische handelingen of de productie van pornografische materialen”.

Beide definities zijn breed genoeg om vele commerciële seksuele activiteiten te omvatten, zoals internetshows en liveshows.

NEDERLANDSE SITUATIE

In Nederland omvat “seksuele uitbuiting” het gedwongen verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling. Zie de tekst van artikel 273f Wetboek van Strafrecht in de bijlage.

 De commerciële seksuele uitbuiting van kinderen omvat “het gebruik van meisjes en jongens bij seksuele activiteiten die beloond worden in contanten of in natura; de handel in meisjes en jongens en adolescenten voor de sekshandel; kindersekstoerisme; de productie, promotie en verspreiding van pornografie waar kinderen bij betrokken zijn; en het gebruik van kinderen in (openbare of privé) seksshows¹⁷”.

3.2 WIE ZIJN DE SLACHTOFFERS?

Volgens de laatste raming van dwangarbeid van de ILO¹⁸ zijn er wereldwijd 4,5 miljoen slachtoffers van seksuele uitbuiting. De meesten van hen worden buiten hun eigen gemeente of regio uitgebuit, daar 74% een landsgrens overgegaan is en 19% binnen hun eigen land gemigreerd is. Een op de vijf slachtoffers van mensenhandel is een kind, jongen of meisje beneden de leeftijd van achttien jaar, wat uitkomt op een schatting van bijna een miljoen kindslachtoffers van commerciële seksuele uitbuiting. Vrouwen en kinderen vormen de meerderheid van de geïdentificeerde slachtoffers.

De ILO schat dat er in Europa 260.000 mannen en vrouwen het slachtoffer van seksuele uitbuiting zijn. Deze komen vooral uit EU-lidstaten en zijn van het ene naar het andere land gemigreerd of komen uit Centraal- en Zuidoost-Europa en GOS-landen (Gemeenebest van Onafhankelijke Staten, negen ex-Sovjetstaten), Afrika en in mindere mate Latijns-Amerika en Azië. Mensen kunnen ook slachtoffer van mensenhandel zijn binnen het land waar ze wonen. Een kenmerkend voorbeeld van dergelijke praktijken is in Nederland bekend als het concept “loverboys”. De loverboy is een jonge man of een jongen die het slachtoffer verleidt en overhaalt, meestal een meisje beneden de 18 jaar, door (de belofte van) een romantische relatie met het slachtoffer met als doel het uitbuiten van het slachtoffer door middel van prostitutie of een andere vorm van uitbuiting.

Vele niet-gouvernementele, overheids- en internationale organisaties sporen vrouwen en meisjes op die het slachtoffer van commerciële seksuele uitbuiting zijn en helpen ze. Daarom zijn de statistieken van geïdentificeerde en geholpen vrouwen die het slachtoffer van mensenhandel zijn in Europa jarenlang door veel verschillende organisaties in Europese landen gepubliceerd.

16. UNODC Model Law against Trafficking in Persons, Wenen, 2009. http://www.unodc.org/documents/legal-tools/Model_Law_TiP.pdf

17. ILO/IPEC, Commercial sexual exploitation of children and adolescents-The ILO's response, www.ilo.org/ipecinfo

18. ILO Global Estimate of Forced Labour 2012: Results and Methodology, ILO, Geneva, 2012, http://www.ilo.org/sapfl/Informationresources/ILOPublications/WCMS_182004/lang--en/index.htm

3.3 WIE LOPEN ER RISICO?

Alle prostituees en personen in de seksindustrie lopen een groot risico om het slachtoffer van mensenhandel te zijn. In veel gevallen wordt de seksindustrie gecontroleerd door handelaren die profiteren van de uitbuiting. Iemand die ermee heeft ingestemd om in de prostitutie te gaan werken kan desondanks toch een slachtoffer van mensenhandel worden, als de omstandigheden waarin zij/hij de seksuele diensten dient te verlenen anders zijn dan overeengekomen bij de werving: (bijv.: werktijden, niet toegestaan om condooms te gebruiken, vast aantal klanten per dag, etc.).

Er zijn enkele groepen die speciale aandacht verdienen, omdat ze een groter risico op mensenhandel lopen:

Buitenlandse mannen en vrouwen in de prostitutie zijn kwetsbaarder voor mensenhandel. Ten eerste omdat ze misleid of gelokt kunnen zijn met banen van een andere aard. Ten tweede kunnen ze een schuld aangegaan zijn om hun reis en documenten te betalen, waardoor ze geen andere mogelijkheid hebben dan zichzelf te prostitueren om hun schulden af te betalen. Ten derde kan het moeilijker zijn om hulp te vragen, omdat ze niet bekend zijn met de lokale taal en contactpersonen.

Mannen en vrouwen die geestelijk minder begaafd zijn lopen het risico om gemakkelijker het slachtoffer van mensenhandel te worden. Ze zijn waarschijnlijk ook minder goed op de hoogte van hun rechten en in staat om hulp te vragen en zich te verdedigen.

Mensen die in slechte sociale en economische omstandigheden leven, analfabeten of mensen met een beperkte opleiding lopen het risico om het slachtoffer van mensenhandel te worden vanwege hun kwetsbaarheid, kunnen misbruikt worden door handelaren en zijn waarschijnlijk minder goed op de hoogte van hun rechten.

Arbeidsmigranten die reizen met een artiesten- of studentenvisum zijn kwetsbaar voor mensenhandel, omdat ze misschien gelokt zijn met het werkelijke doel van hun migratie.

Kinderen, mannen en vrouwen die uitgebuit worden op afgelegen en verborgen locaties en op de plaats wonen waar ze geprostitueerd worden of seksuele diensten moeten verlenen lopen een groot risico om volledig afhankelijk te zijn van de handelaren, met weinig mogelijkheid om te ontsnappen.

Mensen uit bepaalde gemeenschappen/minderheden met weinig toegang tot mensen van buitenaf kunnen door mensen uit hun gemeenschap uitgebuit worden. Als dit het geval is, kunnen de uitbuiters volledige controle uitoefenen over de vrouwen en meisjes die verhandeld worden.

Mensen met verslavingen kunnen door middel van hun verslaving uitgebuit en gecontroleerd worden.

Straatkinderen, minderjarigen zonder begeleiding, kinderen zonder ouders of voogden om ze te beschermen en kinderen uit tehuizen of instellingen kunnen het doelwit van handelaren zijn.

Jonge mensen die extra geld nodig hebben kunnen geronseld worden door handelaren die ze misleiden met de belofte om gemakkelijk geld te verdienen door incidentele prostitutie, of door valse beloften op liefde of een huwelijk zoals in het geval van "loverboys".

 Kinderen en jongeren die actief zijn op internetnetwerken kunnen door handelaren geronseld worden om seksuele handelingen te verrichten of in pedofiele video's te verschijnen.

3.4 WIE KUNNEN MENSENHANDELAREN ZIJN?

Mensenhandelaren kunnen uit dezelfde familie komen als hun slachtoffers of dezelfde nationaliteit hebben. Het is zelfs mogelijk dat ze met ze samenwonen en -werken. Ze kunnen prostituees of ex-prostituees zijn die zelf het slachtoffer van mensenhandel geweest zijn en nu als mensenhandelaar werken om geld te verdienen. Sommigen kunnen betrokken zijn bij het ronselen van de prostituees, anderen zijn verantwoordelijk voor het vervoer en de overbrenging (verplaatsing), terwijl weer andere handelaren zich uitsluitend bezighouden met het onderbrengen of opvangen van slachtoffers om ze in een situatie te brengen waarin zij uitgebuit kunnen worden.

3.3.

3.4.

3.5 WIE KUNNEN SLACHTOFFERS HERKENNEN EN WAAR KUNNEN ZE DIT DOEN?

Veel organisaties kunnen in aanraking komen met prostituees of mensen die seksuele diensten aanbieden. Hieronder vallen medewerkers uit de rechtshandhaving, zoals de politie, zowel gespecialiseerde politie-eenheden of wijkteams, lokale autoriteiten (gemeenten), immigratieambtenaren die een specifieke rol spelen bij de formele identificatie van slachtoffers, ambassadepersoneel, consulaire diensten, maar ook vliegtuigpersoneel, taxichauffeurs, zorgpersoneel, kinderbeschermingsinstanties of ngo's die hulp aan prostituees verlenen. Er zijn bovendien veel andere al dan niet professionele actoren die signalen van mensenhandel onder mannen en vrouwen in de prostitutie of gerelateerde activiteiten kunnen herkennen.

Signalen van mensenhandel kunnen door vele actoren herkend worden, bijvoorbeeld:

- Door rechtshandavingsambtenaren (bijv. buurtregisseurs) op openbare locaties waar contact bestaat tussen prostituees en klanten, zoals op straat, op rotondes, langs het bos, op specifieke wegen, in winkelcentra, etc.
- Door rechtshandavingsambtenaren (bijv. wijkteams) tijdens inspecties of invallen in nachtclubs, hotels, bordelen of andere plaatsen waar prostitutie voorkomt.
- Door rechtshandavingsambtenaren (bijv. internetrechercheurs) die via seksadvertenties op het internet afspraken maken om prostitutiecontroles uit te voeren.
- Door rechtshandavingsambtenaren, bijvoorbeeld grenswachten, internationale buschauffeurs, personeel van luchtvaartmaatschappijen en luchthavens, immigratieambtenaren op grensposten waar slachtoffers al dan niet begeleid worden en onder toezicht van hun mensenhandelaar staan.
- Door rechtshandavingsambtenaren en gespecialiseerde politie-eenheden in vervoersbedrijven of in openbaar of particulier vervoer, bijvoorbeeld nadat er signalen gemeld zijn door medewerkers in de transportsector of andere transportgebruikers.
- Door hotelpersoneel dat mensenhandelaren of slachtoffers van mensenhandel herkent onder zijn gasten.
- Door personeel van erkende ngo's of kinderbeschermingsinstanties.
- Door werknemers van ngo's in centra voor maatschappelijke - of gezondheidsdiensten en hulpverlening voor prostituees.
- Door nationale of lokale functionarissen (bijvoorbeeld de Kamer van Koophandel) die belast zijn met de registratie in het handelsregister van mensen die een bedrijf willen beginnen of als zelfstandig ondernemer in de entertainmentsector willen beginnen, zoals dansers, zangers, etc.
- Door nationale of landelijke ambtenaren (bijvoorbeeld de gemeenten) die belast zijn met het uitgeven van vergunningen voor het exploiteren van horeca- en/of prostitutiebedrijven en het toezicht hierop.
- Door ambtenaren (bij de IND) die belast zijn met het afgeven van verblijfsvergunningen.
- Door ambtenaren (van de Dienst Terugkeer en Vertrek) of werknemers van ngo's in detentiecentra waar slachtoffers van mensenhandel samen met illegale migranten kunnen wachten op uitzetting.
- Door ambtenaren (van het Centraal Orgaan opvang asielzoekers) of werknemers van ngo's in asielzoekerscentra, waar slachtoffers van mensenhandel onder dwang van hun mensenhandelaar onder valse voorwendselen kunnen verblijven.
- Door medewerkers in gevangenissen waar slachtoffers van mensenhandel naartoe gestuurd zijn wegens het schenden van prostitutieregelgeving.

NEDERLANDSE SITUATIE

In Nederland is werken als prostituee niet strafbaar.

- Door medewerkers in de gezondheidszorg, met name gynaecologen en gespecialiseerde SOA- en abortusklinieken. Huisartsen kunnen ook slachtoffers van mensenhandel voor seksuele uitbuiting als patiënt hebben.
- Door medewerkers in de gezondheidszorg die belast zijn met preventie en bewustwording van hiv.

- Door ambassades of consulaten waar burgers van het land van de ambassade om hulp vragen nadat ze gedwongen zijn om seksuele diensten te verlenen of zich te prostitueren.
- Door rechtshandavingsambtenaren of gespecialiseerde instellingen, waaronder hulplijnen, als een persoon zelf komt vanwege zaken die verband houden met gedwongen prostitutie of mensonterende leefomstandigheden of geweld.
- Door rechtshandavingsambtenaren, gespecialiseerde instellingen of hulplijnen (zoals Meld Misdaad Anoniem) die bekend zijn bij het grote publiek en andere professionals die belast zijn met het herkennen en beschermen van slachtoffers. Klanten van prostituees kunnen deze hulplijnen ook bellen om te wijzen op een verdachte situatie.
- Door hulplijnen die bestemd zijn voor gerelateerde onderwerpen, zoals huiselijk geweld.
- Door de dienst/afdeling wonen van een gemeente of particuliere woningbemiddelaars in geval van thuisprostitutie.
- Door andere prostituees die naast een slachtoffer van mensenhandel voor seksuele uitbuiting wonen of werken.
- Door leraren, artsen en maatschappelijk werkers die in aanraking komen met kinderen en jongeren, in de context van hun huidige activiteiten.
- Door (internet)rechercheurs van de politie die gespecialiseerd zijn in het opsporen van pedofiele activiteiten, met name op het internet.
- Door klanten van prostituees.
- Door mensen die vlak bij een rosse buurt wonen.
- Door medewerkers in de transportsector, met name taxichauffeurs en vliegtuigpersoneel, die verdacht gedrag van een groep vrouwen in het gezelschap van mannen kunnen herkennen.

De bovengenoemde actoren kunnen slachtoffers tijdens hun werk in de context van hun functie, rol en verantwoordelijkheden signaleren. Mensenhandel kan op ieder moment en op iedere plek tijdens de mensenhandelcyclus herkend worden, waaronder volgens de definitie van het mensenhandelverdrag het werven, vervoeren, overbrengen, huisvesten of opnemen van personen valt. Maar de herkenning kan ook plaatsvinden tijdens gerichte acties (zoals inspecties of invallen op een verdachte locatie die bijvoorbeeld door de politie georganiseerd wordt) of op speciale plaatsen of in instellingen waarnaar het slachtoffer verwezen is. Dit is bijvoorbeeld het geval

bij erkende ngo's of speciale politie-eenheden waar andere organisaties mogelijke slachtoffers naar verwijzen. De laatste plaats waar slachtoffers herkend kunnen worden, wordt gevormd door officiële structuren waarin het slachtoffer om andere redenen kan verblijven, zoals detentie of bescherming.

3.6 SIGNALLEN VAN SEKSUELE UITBUITING

Hoe kan seksuele uitbuiting ontdekt en herkend worden? Hoe tegen seksuele uitbuiting wordt aangekeken verschilt van land tot land en is met name ervan afhankelijk of prostitutie al dan niet is gelegaliseerd. In de context van dit handboek is een algemene lijst opgesteld van signalen of indicatoren die een situatie van seksuele uitbuiting kunnen aangeven, zoals hieronder weergegeven. Het is geen uitputtende lijst en niet alle signalen hoeven aanwezig te zijn om iets als seksuele uitbuiting te karakteriseren. Deze signalen zijn opgesomd als leidraad voor eerstelijns medewerkers en mensen die tijdens een contactmoment met een mogelijk slachtoffer in aanraking komen.

In geval van **mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting** van volwassenen worden deze indicatoren gecombineerd met andere signalen die de Handeling tegen het slachtoffer karakteriseren en de Middelen die gebruikt zijn om hem/haar in deze situatie te dwingen.

- De persoon wordt gedwongen seks te hebben zonder condoom.
- De persoon mag geen klanten weigeren.
- De persoon heeft geen recht op pauzes, vrije dagen of vrije tijd.
- De persoon heeft soa's die onbehandeld blijven.
- De persoon werkt op oproepbasis (24 uur per dag, 7 dagen per week).
- De persoon wordt zonder toestemming van de ene naar de andere locatie verhuisd.
- De persoon moet liegen tijdens controles door rechtshandavingsambtenaren.
- De persoon dient strafbare of vernederende activiteiten te verrichten.
- De werkomgeving is ongezond, waaronder slechte verlichting en ventilatie, geen verwarming en geen sanitaire voorzieningen.
- Andere prostituees zien er uitgeput en onverzorgd uit.
- De persoon dient zichzelf ook bij ziekte of zwangerschap te prostitueren.

3.6.

- De persoon wordt altijd door iemand vergezeld als hij/zij naar buiten gaat.
- De persoon heeft tatoeages die kunnen wijzen op afhankelijkheid van een groep/bende.
- De persoon heeft geen contant geld bij zich.
- De persoon houdt het geld dat hij/zij verdient niet zelf en moet het aan iemand anders afstaan.
- De persoon kan niet alleen naar gezondheidscontroles of sociale dienstverlening.

 Voor kinderen is het niet nodig om het gebruik van een van de MIDDELEN te herkennen om een geval van mensenhandel te vermoeden.

4. SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL VOOR ARBEIDSUITBUITING

4.1 WAT IS MENSENHANDEL VOOR ARBEIDSUITBUITING?

De EU-mensenhandelrichtlijn vermeldt dat “uitbuiting” “ten minste (...) gedwongen arbeid of dienstverlening, bedelarij daaronder inbegrepen, slavernij of met slavernij vergelijkbare praktijken, dienstbaarheid (...) omvat”

Gedwongen arbeid is in het ILO-Verdrag betreffende de gedwongen of verplichte arbeid, 1930 (nr. 29) gedefinieerd als “elke arbeid of dienst, welke van een persoon wordt gevorderd onder bedreiging met een of andere straf en waarvoor bedoelde persoon zich niet vrijwillig heeft aangeboden”.

Het gebruik van de term “elke arbeid of dienst” verduidelijkt dat het verbod op gedwongen arbeid van toepassing is op alle soorten werk, diensten en arbeid, ongeacht de industrie en het beroep waarin deze voorkomt en ongeacht of deze legaal en formeel of illegaal en informeel van aard is. Dit is eveneens van toepassing op iedere mens, ongeacht leeftijd, geslacht, herkomst en rechtspositie in het land waar de gedwongen arbeid plaatsvindt.

De twee elementen die noodzakelijk zijn voor de beoordeling van gedwongen arbeid zijn: (1) **Onvrijwillig aanbod** en (2) **Dreiging van een sanctie**.

Het eerste element **verwijst naar de instemming van de persoon**, die vrijwillig en gefundeerd gegeven dient te zijn. De instemming is van toepassing tijdens de gehele arbeidscyclus, vanaf de werving tot het ontslag. In andere woorden dient een werknemer die vrijwillig een arbeidsrelatie aangaat, ook in staat te zijn die relatie te beëindigen. Het begrip vrijwillige en gefundeerde instemming sluit het gebruik van misleiding, dwang en bedreiging of fraude uit. Instemming is eveneens irrelevant als deze verkregen is door het misbruiken van de kwetsbaarheid van de werknemer.

Het tweede element, de dreiging van een sanctie, verwijst naar alle middelen die de mensenhandelaar of werkgever **kan gebruiken om de werknemer te dwingen**. Hieronder vallen fysiek, psychologisch en seksueel geweld, of dreiging met geweld, maar ook andere middelen zoals het inhouden van loon, de inbeslagneming van identiteits- of reisdocumenten, en dreiging met uitzetting. Een niet-uitputtende lijst is te vinden in het hoofdstuk Indicatoren.

Slavernij en met slavernij vergelijkbare diensten zijn een andere vorm van uitbuiting. Het Verdrag inzake de slavernij van 1926 definieert slavernij als “de staat of toestand van een persoon over wie eigendomsrechten, hetzij in vollen omvang, hetzij in beperkte mate, worden uitgeoefend”. Het belangrijkste concept met betrekking tot deze definitie is dat van “eigendom”. Er is sprake van eigendom als mensen worden “gekocht” of “verkocht” voor arbeidsuitbuiting. De definitie impliceert volledige afhankelijkheid van de persoon van zijn of haar “meester” of “eigenaar”. Het Aanvullend Verdrag inzake de afschaffing van de slavernij, de slavenhandel en met slavernij gelijk te stellen instellingen en praktijken van 1956 (“Aanvullend Verdrag van 1956”) behield dezelfde definitie van “slavernij” en introduceerde ook de term “met slavernij gelijk te stellen praktijken”, die verwijst naar instellingen en praktijken, waaronder schuldhorigheid (*debt bondage*), lijfeigenschap, slaafse huwelijksvormen, en uitbuiting van kinderen. Dit rapport is niet gericht op mensenhandel voor huwelijken, maar de geboden richtsnoeren kunnen helpen bij het herkennen van signalen van dergelijke gevallen.

Hoewel schuldhorigheid (*debt bondage*) niet specifiek vermeld wordt in het mensenhandelsverdrag van de Raad van Europa, bevat artikel 1(a) van het Aanvullend Verdrag van 1956 het in de lijst van instellingen en praktijken die gelijk te stellen zijn met slavernij, waarin het gedefinieerd wordt als “de staat of toestand welke ontstaat doordat een schuldenaar zijn eigen diensten of die van een persoon over wie hij zeggenschap heeft, heeft verbonden als zekerheid voor een schuld, indien de op redelijke wijze vastgestelde waarde van die diensten niet wordt gerekend tot delging van de schuld of indien de duur van die diensten niet beperkt noch hun aard nauwkeurig omschreven zijn”. Sommige landen verbieden schuldhorigheid (*debt bondage*) als vorm van “dienstbaarheid”, zoals hieronder besproken.

Schuldhorigheid (*debt bondage*) is een essentieel element in de nieuwe vormen van mensenhandel, waar de schuld kan ontstaan uit het organiseren van het vertrek, het vervoer en de werving, en gemanipuleerd kan worden door de mensenhandelaar die het slachtoffer in een situatie achterlaat waaruit hij/zij niet kan ontsnappen. Personen met schulden worden als kwetsbaar beschouwd en lopen derhalve het risico op misbruik van kwetsbaarheid, zoals gedefinieerd in de EU-mensenhandelrichtlijn.

Lijfeigenschap wordt in het Aanvullend Verdrag van 1956 gedefinieerd als de staat of toestand van een pachter die krachtens wet, gewoonte of overeenkomst gehouden is op land dat aan een ander behoort, te wonen en te werken en aan die ander bepaalde diensten te verlenen, al of niet tegen vergoeding, en aan wie het niet vrij staat in die rechtstoestand wijzigingen aan te brengen. Paragraaf 95 van het Toelichtend rapport bij het mensenhandelverdrag van de Raad van Europa vermeldt dat “Dienstbaarheid derhalve als een bijzondere vorm van slavernij gezien dient te worden, die er minder in aard van verschilt dan in de mate. Hoewel het een staat of toestand vormt (...), heeft het niet de bezittelijke aard van slavernij”.

 In de context van mensenhandel heeft de uitbuiting van kinderen een bredere strekking, zoals uitgelegd in hoofdstuk 2 dat definities bevat. Niet alleen worden alle ergste vormen van kinderarbeid, zoals gedefinieerd in artikel 3 van ILO-Verdrag nr. 182 (1999), beschouwd als uitbuiting als deze het gevolg zijn van een van de HANDELINGEN die zijn opgenoemd in het mensenhandelverdrag van de Raad van Europa, maar is dit ook het geval voor al het werk uitgevoerd door kinderen onder de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces (C138, artikel 2 & 7). Dit betekent dat een kind onder de minimumleeftijd dat werkt als gevolg van werving, vervoer, overbrenging, huisvesting of opvang door een derde het slachtoffer van mensenhandel is. In werkelijkheid kan uitbuiting veel verschillende vormen aannemen, maar omvat dit doorgaans zwaar, gevaarlijk werk tegen weinig of geen betaling, zonder gepaste rusttijden of vangnetten zoals een ziektekostenverzekering of sociale zekerheid en vaak met een zekere mate van dwang of geweld”.

4.2 WAT IS MENSENHANDEL VOOR ARBEIDSUITBUITING NIET?

Er dient onderscheid gemaakt te worden tussen mensenhandel voor arbeidsuitbuiting en andere concepten waarmee het soms verward wordt. Deze voorbeelden dienen als uitgangspunt voor de uitleg van eerstelijns signalering, met als doel om de belangrijkste concepten van mensenhandel op te helderen.

Niet alle arbeidsuitbuiting is mensenhandel voor gedwongen arbeid. Werknemers kunnen bijvoorbeeld onder slechte omstandigheden, tegen een laag salaris of in een ongezonde omgeving werken, zonder het slachtoffer van mensenhandel te zijn. Indien de persoon de baan vrijwillig heeft aanvaard en zich bewust was van die arbeidsomstandigheden, en indien hij/zij zonder angst voor represailles ontslag kan nemen (met inachtneming van een redelijke opzegtermijn), kan die persoon niet als slachtoffer van mensenhandel voor arbeidsuitbuiting worden aangemerkt. Dit betekent dat werknemers die onder slechte arbeidsomstandigheden werken vanwege economische noodzaak en een gebrek aan alternatieven, niet automatisch als slachtoffer van mensenhandel beschouwd dienen te worden, zelfs als het migranten zijn.

Niet alle arbeidsuitbuiting is slavernij of gelijk te stellen aan slavernij. De elementen eigendom, permanente relatie en absolute controle kunnen gebruikt worden om uitbuiting te onderscheiden van slavernij. Daarbij kan buitensporig overwerk tegen een laag salaris het gevolg zijn van andere oorzaken, zoals een gebrek aan economische alternatieven.

Verborgten of zwart werk is niet hetzelfde als mensenhandel. Zwartwerk wordt omschreven als “alle betaalde werkzaamheden die op zichzelf wettig zijn, maar niet aan de overheid worden gemeld; er moet echter wel rekening worden gehouden met verschillen in de wetgeving van de lidstaten” van de EU¹⁹. Onder deze definitie vallen dus niet strafbare activiteiten en werk dat niet aan de overheid hoeft te worden gemeld. In de praktijk leiden de meeste gevallen van mensenhandel gericht op arbeidsuitbuiting tot zwartwerken. In theorie zouden die slachtoffers echter ook uitgebuit kunnen worden voor “witte” werkzaamheden. En uiteraard is niet al het zwartwerken het gevolg van mensenhandel: er wordt vaak vanwege financiële redenen zwartgewerkt zodat beide partijen geen sociale premies hoeven te betalen.

19. Commissie van 7 april 1998 over zwartwerk [COM(98) 219 def.

Illegale tewerkstelling van arbeidsmigranten houdt niet noodzakelijkerwijs verband met mensenhandel. Illegale tewerkstelling wordt door de Europese Commissie gedefinieerd als²⁰ “de tewerkstelling van een onrechtmatig verblijvende onderdaan van een derde land”, d.w.z. “een onderdaan van een derde land die aanwezig is op het grondgebied van een Lidstaat, die niet of niet langer voldoet aan de voorwaarden voor verblijf of vestiging in die Lidstaat”.

Volgens statistieken van de ILO, de IOM en UNODC van zowel gemelde als geschatte slachtoffers van mensenhandel zijn veel slachtoffers van mensenhandel voor arbeidsuitbuiting in de EU EU-burgers, die geen verblijfs- of werkvergunning nodig hebben. Dit laat zien dat je een slachtoffer van mensenhandel kunt zijn, zonder een “niet-gedocumenteerde migrant” te zijn. Er zijn ook migranten van buiten de EU die met de juiste documenten de grens oversteken met behulp van iemand die de migrant later doorstuurt naar een werkgever die onderdeel vormt van de uitbuitingsketen. Omgekeerd verrichten veel ongedocumenteerde migranten hun werk vrijelijk, zonder dreiging van sancties, al dan niet onder slechte arbeidsomstandigheden.

Samengevat hebben we laten zien dat werknemers, in het bijzonder migranten, zich in vele moeilijke of illegale situaties kunnen bevinden, die niet gelijk zijn aan mensenhandel gericht op arbeidsuitbuiting. Desalniettemin plaatsen de meeste van deze situaties de werknemer in een kwetsbare positie die werkgevers kunnen uitbuiten. Daarom lopen deze groepen het risico om slachtoffer van mensenhandel te worden. Dit maakt het van belang dat extra aandacht dient te worden besteed aan het herkennen van indicatoren van mensenhandel bij deze doelgroep.

4.3 WIE ZIJN DE SLACHTOFFERS?

Volgens de laatste raming van dwangarbeid van de ILO zijn er wereldwijd 14,2 miljoen slachtoffers van dwangarbeid in de particuliere economie, van wie een derde (4,9 miljoen) binnen of buiten de landsgrenzen gemigreerd is. Naar schatting werken in de 27 EU-lidstaten 620.000 mensen in dwangarbeid in de particuliere economie, voornamelijk als gevolg van migratie in hun eigen land, van het ene EU-land

naar het andere of van een land buiten de EU naar een van de 27 lidstaten. Wereldwijd vertegenwoordigen vrouwen 40% van de slachtoffers van arbeidsuitbuiting, hetgeen erop wijst (in toepassing van deze verhouding op de EU) dat 250.000 vrouwen en 370.000 mannen in de EU het slachtoffer van arbeidsuitbuiting zijn²¹.

De meeste slachtoffers in de Europese Unie komen uit EU-lidstaten en in mindere mate uit Azië, Afrika en Centraal- en Zuidoost-Europa en GOS-landen (Gemenebest van Onafhankelijke Staten, negen ex-Sovjetstaten). Slachtoffers worden uitgebuit in de landbouw, huishoudelijk werk, fabrieken, catering en de bouw. Volgens de verzamelde gegevens werden slachtoffers van mensenhandel gelokt met valse beloften van werk en kwamen ze er later achter dat de arbeidsomstandigheden slechter waren dan beloofd of oorspronkelijk overeengekomen. Velen, maar niet allemaal, hebben geen rechtmatig verblijf of hebben een schuld bij de mensenhandelaar of werkgever en hebben een slechte onderhandelingspositie. Een kleinere groep is binnen het land waar ze wonen verhandeld en is het slachtoffer van vergelijkbare misleidende praktijken. De officiële statistieken van geïdentificeerde en geholpen slachtoffers in de 27 EU-lidstaten vormen een andere bron van informatie. Het profiel van de slachtoffers verschilt licht, met een hoger percentage vrouwen, daar er tot nu toe meer aandacht gegeven is aan het signaleren van slachtoffers van mensenhandel voor seksuele uitbuiting.

4.4 WIE LOPE ER RISICO?

Sommige groepen werknemers lopen een groter risico om slachtoffer van mensenhandel te worden en vereisen speciale aandacht bij de herkenning. Hoewel dezelfde wijze van signaleren toegepast dient te worden op werknemers uit deze groepen, kunnen de onderstaande indicatoren de medewerkers die belast zijn met signalering helpen om attenter te zijn tijdens de procedure.

Arbeidsmigranten lopen het risico verhandeld te worden, met name als ze geen sociaal netwerk hebben in het land waar ze werken, als ze een schuld moeten terugbetalen aan de persoon die ze heeft geholpen bij de reis of het vinden van een baan, als ze illegaal verblijven of werken. De kwetsbaarheid

20. Richtlijn 2009/52/EG van het Europees Parlement en de Raad, artikel 2

21. Deze schattingen omvatten de vele gevallen van mensenhandel van minderjarige slachtoffers waarbij gedwongen bedelarij en strafbare activiteiten betrokken zijn en die in de volgende paragraaf vermeld worden

die ontstaat door deze elementen, die niet per se voldoende zijn om mensenhandel definitief te signaleren, kan verergerd worden door slechte scholing en gebruikt worden om ze in arbeidsomstandigheden te dwingen die op uitbuiting neerkomen.

Werknemers in de informele economie zijn verborgen voor rechtshandhavingdiensten, er is geen vakbond en het kan moeilijk zijn om om hulp te vragen in geval van misbruik. Daarom nemen we aan dat handelaren hun slachtoffers zonder hun toestemming in dergelijke situaties plaatsen, waaruit ze moeilijk kunnen ontsnappen.

Huishoudelijk personeel loopt een groter risico op mensenhandel, omdat het, bij gebrek aan ratificatie van het nieuwe Verdrag inzake fatsoenlijk werk voor huishoudelijk personeel van de ILO, 2011 (nr. 189) of internationale wetgeving die hun rechten beschermt, niet dezelfde arbeidsrechten en wettelijke bescherming heeft als andere werknemers. Bovendien kunnen zij worden opgesloten op hun werkplek en/of woonruimte, met weinig of geen blootstelling aan de buitenwereld en met beperkte toegang tot communicatiemiddelen. Mensenhandelaren van vrouwen voor huishoudelijk werk kunnen gebruikmaken van deze kwetsbaarheden, die inherent zijn aan dit type werk, om vrouwen (voornamelijk migranten) te ronselen en te plaatsen bij gewetenloze werkgevers die ze uitbuiten.

Mensen die in slechte sociale en economische omstandigheden leven, analfabeten of mensen met een beperkte opleiding lopen het risico om het slachtoffer van mensenhandel te worden vanwege hun kwetsbaarheid, kunnen misbruikt worden door handelaren en zijn waarschijnlijk ook minder goed op de hoogte van hun rechten.

**Mannen en vrouwen die geestelijk minder be-
gaafd zijn** lopen het risico om gemakkelijker het slachtoffer van mensenhandel te worden. Ze zijn waarschijnlijk ook minder goed op de hoogte van hun rechten, in staat om om hulp te vragen en zich te verdedigen.

Jonge arbeidsmigranten die reizen met een studentenvisum zijn kwetsbaar voor mensenhandel, omdat ze misschien misleid zijn met betrekking tot het werkelijke doel van hun migratie.

Mensen uit bepaalde gemeenschappen/minderheden die voor werkgevers uit hun gemeenschap werken. Het ronselen van arbeidsmigranten gebeurt vaak in de gemeente of regio van herkomst door bemiddelaars met dezelfde herkomst als de mogelijke migranten, omdat ze hen gemakkelijker zullen vertrouwen en volgen.

Dit leidt tot situaties waarin arbeidsmigranten volledig van hun ronselaars afhankelijk zijn voor huisvesting, eten en werk, en niet het recht hebben om weg te gaan. Er zijn veel gevallen van mensenhandel aangetroffen op illegale werkplekken, waar alle werknemers en managers tot dezelfde etnische groep behoorden en waar werknemers gedwongen werden om op de werkplek te wonen, zonder contact met de buitenwereld.

 Kinderen uit arme gemeenschappen en gezinnen kunnen het doelwit zijn van ronselaars die de ouders overtuigen om het kind met hun mee te laten gaan voor scholing of een baan. Dit soort ronseling gebeurt vaker na persoonlijke of algemene rampen, bijvoorbeeld na een economische crisis, aardbevingen, overstromingen, droogte, etc. waarna de kostwinners van het gezin geen baan meer hebben.

Straatkinderen of kinderen zonder ouders of voogden kunnen het doelwit van ronselaars of gewetenloze werkgevers zijn, die weten dat kinderen in deze levensomstandigheden ze eerder zullen volgen zonder dat iemand ze beschermt.

4.5 WIE KUNNEN SLACHTOFFERS HERKENNEN EN WAAR KUNNEN ZE DIT DOEN?

Eerstelijns signalering van slachtoffers van mensenhandel voor arbeidsuitbuiting kan uitgevoerd worden door de organisaties en instellingen die gespecificeerd worden in nationale wetgeving inzake mensenhandel. Hieronder vallen gewoonlijk rechtshandhavingdiensten, soms een gespecialiseerde politie-eenheid, maar bijvoorbeeld ook immigratieambtenaren, werknemers van lokale overheden, diplomatieke missies en arbeidsattachés, Openbaar Ministeries, de rechterlijke macht, kinderbeschermingsinstanties, organisaties die diensten verlenen aan slachtoffers, erkende ngo's, organisaties die met migranten in aanraking komen (zoals asielzoekerscentra of detentiecentra), religieuze organisaties,

4.4.
4.5.

de arbeidsinspectie en vakbonden. De “Collection of good practices in Bulgaria, France, Greece, Romania, Spain, and The Netherlands” die tijdens de eerste fase van het project opgesteld is, beveelt aan dat er in ieder land een overzicht beschikbaar wordt gesteld van de organisaties die eerstelijns signalering uitvoeren en waarin veel actoren opgenomen zijn.

Binnen al deze professionele categorieën zijn er eerstelijns medewerkers die met de werknemers in aanraking komen en in staat moeten zijn om signalen van mensenhandel te herkennen.

Dit betekent dat eerstelijns signalering gedaan kan worden door verschillende actoren, zoals:

- Door rechtshandhavingsfunctionarissen in openbare en gesloten locaties waar slachtoffers geronseld worden, zoals in wervingsbureaus (waaronder uitzendbureaus), maar ook op rotondes, op specifieke wegen, in winkelcentra, etc. In geval van ronseling via het internet kunnen gespecialiseerde politieagenten de daadwerkelijke locaties (i.t.t. de virtuele locaties) bezoeken waar de ronselaar en de werknemer elkaar ontmoeten.
- Door rechtshandhavingsfunctionarissen, immigratieambtenaren op grensposten, grenswachten, internationale buschauffeurs, personeel van luchtvaartmaatschappijen en luchthavens, waar slachtoffers al dan niet begeleid worden en onder toezicht van hun mensenhandelaar staan.
- Door rechtshandhavingsfunctionarissen en gespecialiseerde politie-eenheden in vervoersbedrijven of in openbaar of particulier vervoer, bijvoorbeeld als reactie op klachten door medewerkers in de transportsector of andere transportgebruikers.
- Door personeel van erkende ngo's of kinderschermingsinstanties die werken met kinderen die hulp en bescherming nodig hebben.
- Door arbeidsinspecteurs, de sociale zekerheidsambtenaren, bouw- en woningtoezicht- en brandveiligheidsinspecteurs, gezondheidsinspecteurs of vakbonden op werkplekken.
- Door werknemers van ngo's in centra voor arbeidsmigranten of mensen die opvang nodig hebben, waar slachtoffers van mensenhandel aanwezig kunnen zijn.
- Door (nationale of gemeentelijke) overheidsambtenaren die belast zijn met het afgeven van werk- en verblijfsvergunningen, als slachtoffers van mensenhandel komen om hun papieren op te halen.
- Door personeel van de Kamer van Koophandel of (nationale of gemeentelijke) overheidsambtenaren die belast zijn met het afgeven van vergunningen aan bedrijven zodat die van start kunnen gaan en personeel kunnen werven.
- Door rechtshandhavingsfunctionarissen of werknemers van ngo's in detentiecentra waar slachtoffers van mensenhandel samen met andere illegale migranten kunnen wachten op uitzetting.
- Door rechtshandhavingsfunctionarissen of werknemers van ngo's in asielzoekerscentra, waar slachtoffers van mensenhandel onder dwang van hun mensenhandelaar onder valse voorwendselen kunnen verblijven.
- Door rechtshandhavingsfunctionarissen in gevangenissen waar sommige daders door hun mensenhandelaar gedwongen kunnen zijn om in strafbare activiteiten te werken.
- Door organisaties die diensten verlenen aan arbeidsmigranten of mensen die ondersteuning nodig hebben, waar slachtoffers zichzelf niet als “slachtoffer van mensenhandel” beschouwen, maar toch klagen over hun arbeidsomstandigheden.
- Door ambassades of consulaten die verzoeken om hulp ontvangen van burgers die in een ander land in een mensenhandelsituatie gezeten hebben, of via de procedure voor het aanvragen van een visum.
- Door rechtshandhavingsfunctionarissen of gespecialiseerde instellingen, als een persoon zelf komt vanwege zaken die verband houden met arbeidsomstandigheden.
- Door rechtshandhavingsdiensten of een gespecialiseerde instelling die bekend zijn bij het grote publiek en andere professionals die belast zijn met de signalering en bescherming van slachtoffers.
- Door leraren, rechtshandhavingsfunctionarissen, artsen of verplegers en maatschappelijk werkers die in aanraking komen met kinderen en die signalen van angst en zorgen constateren en die naar de verklaringen van kinderen luisteren, of die getuige zijn van het misbruik van volwassenen die toezicht houden op de kinderen.

Niet alle medewerkers van deze organisaties/instituten zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van de beoordeling die nodig is voor de eerstelijns signalering van de slachtoffers van mensenhandel. Maar ze moeten allemaal in staat zijn **om signalen te herkennen** en indicatoren te herkennen die ze erop wijzen dat ze te maken hebben met een slachtoffer van mensenhandel, en ze moeten weten met wie ze contact op moeten nemen voor nader onderzoek en verdere gesprekken met het mogelijke slachtoffer. Daarom eindigden de verzamelde *good practices* met de aanbeveling voor landen om:

- De hulpverlenings- en herkenningsstrategieën te verbeteren door middel van een proactieve aanpak, zoals het plannen van inspecties van risicovolle werkplekken, het benaderen van migranten op plaatsen waar ze na het werk samenkomen, en gebruikmaken van een “sneeuw-balaanpak” zodra een slachtoffer gesignaleerd is, een methode waarbij het gesignaleerde slachtoffer wordt uitgenodigd om te helpen bij het signaleren van andere slachtoffers die hij/zij kent en met wie hij/zij contact gehad heeft.
- Zelfsignalering aan te moedigen door werknemers die zich willen melden en om hulp van rechtshandavingsdiensten of gespecialiseerde en erkende ngo's vragen.
- Meldingen door derden aan te moedigen (bevolking, professionals en niet-professionals).
- De herkenning van signalen van mensenhandel door eerstelijns professionals tijdens hun werk te verbeteren door middel van training over de indicatoren van mensenhandel.

De onderstaande indicatoren zijn ontworpen om gemakkelijk te begrijpen en te onthouden, vooral de signalen die herkend dienen te worden. Bewustwordings- en trainingscampagnes worden gebaseerd op deze lijst van indicatoren.

4.6 SIGNALLEN VAN ARBEIDSUITBUITING

De onderstaande lijst van signalen van arbeidsuitbuiting is opgenomen om eerstelijns medewerkers die in aanraking komen met mogelijke slachtoffers te helpen. Het is geen uitputtende lijst en niet alle signalen hoeven aanwezig te zijn om een situatie als arbeidsuitbuiting te signaleren.

In geval van mensenhandel voor arbeidsuitbuiting van volwassenen worden deze signalen gecombineerd met andere signalen die de Handeling tegen het slachtoffer karakteriseren en de Middelen die gebruikt zijn om hem/haar in deze situatie te dwingen.

- De werknemer dient gevaarlijk werk te verrichten zonder de juiste beschermingsuitrusting.
- De werknemer heeft niet de juiste opleiding en ervaring om het werk veilig uit te voeren.
- De werknemers dienen op dezelfde plaats te wonen en te werken.
- Eén etnische groep is oververtegenwoordigd op de werkplek.
- De werknemer dient strafbare of vernederende activiteiten te verrichten.
- De werkomgeving is ongezond, waaronder slechte verlichting en ventilatie, geen verwarming en geen sanitaire voorzieningen.
- Er zijn geen veiligheids- of gezondheidskennisgevingen op de werkplek en er is geen apparatuur.
- De arbeidsomstandigheden vormen een grove schending van de arbeidswetgeving en cao's.
- De werknemers zien er uitgeput en onverzorgd uit.
- Zelfs zieke mensen of zwangere vrouwen dienen te werken.
- De werkgever kan geen arbeidsovereenkomsten, verzekeringsgegevens of dossiers van de personen overleggen.
- De werknemers hebben geen echte vertegenwoordigers om te onderhandelen over de omstandigheden op de werkplek.
- De werknemer moet overuren werken zonder vergoeding.
- De werktijden zijn vaag gedefinieerd, als dit al het geval is.
- De vergoeding is gebaseerd op resultaat en verbonden aan productiedoelen.
- De werknemer moet overuren werken om het wettelijk minimumloon te verdienen.
- Als de werknemer een keer weigert om overuren te werken, krijgt hij/zij nooit meer de kans om overuren te werken (op de zwarte lijst).
- De werknemer werkt op oproepbasis (24 uur per dag, 7 dagen per week).
- De werknemer werkt op ongebruikelijke tijden.
- De werknemer werkt ook in de privéwoning van de werkgever.

4.5.

4.6.

4.6.

- De werknemer heeft geen recht op pauzes, vrije dagen of vrije tijd.
- De werknemer krijgt geen voordelen waar hij/zij recht op heeft, zoals betaalde vakantiedagen.
- De werknemer ziet er moe en uitgeput uit.
- De persoon dient te werken ook al is hij/zij ziek of zwanger.

Voor kinderen is het niet nodig om het bestaan van signalen van het gebruik van geweld, misleiding of een ander middel te herkennen om een geval van mensenhandel te vermoeden.

5. SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL VOOR ANDERE VORMEN VAN UITBUITING (GEDWONGEN BEDELARIJ EN STRAFBARE ACTIVITEITEN)

5.1 WAT IS MENSENHANDEL VOOR GEDWONGEN BEDELARIJ EN UITBUITING VAN STRAFBARE ACTIVITEITEN?

Overweging 11 van de EU-mensenhandelrichtlijn is gewijd aan deze kwestie. De EU-mensenhandelrichtlijn hanteert een ruimer concept van wat onder mensenhandel moet worden verstaan en vermeldt: “In de context van deze Richtlijn moet onder gedwongen bedelarij worden verstaan, een vorm van gedwongen arbeid of dienstverlening in de zin van ILO-Verdrag nr. 29 uit 1930 betreffende de gedwongen of verplichte arbeid”. Verder wordt toegevoegd dat “onder “uitbuiting van strafbare activiteiten” moet worden verstaan uitbuiting van mensen bijvoorbeeld om zich bezig te houden met zakkenrollen, winkeldiefstal, drugshandel en soortgelijke strafbare feiten waarmee financieel gewin is gemoeid”.

Het is het vermelden waard dat de EU-mensenhandelrichtlijn met betrekking tot bedelarij vermeldt dat “uitbuiting van bedelarij, daaronder begrepen het voor de bedelarij inzetten van afhankelijke personen die het slachtoffer zijn van mensenhandel, dus alleen onder de definitie van mensenhandel valt als alle elementen van gedwongen arbeid of dienstverlening voorhanden zijn. Volgens de jurisprudentie daarover moet per geval worden bekeken of op rechtsgeldige wijze met de arbeid of dienstverlening is ingestemd.”

 Dit geldt niet als het slachtoffer een kind is, daar “een kind nooit kan worden geacht rechtsgeldig te hebben ingestemd”. Voor strafbare activiteiten heeft het misdrijf betrekking op de uitbuiting van een persoon om dergelijke activiteiten te plegen.

5.2 WIE ZIJN DE SLACHTOFFERS?

Er zijn geen schattingen van het aantal slachtoffers dat betrokken is bij deze vormen van uitbuiting binnen de Europese Unie, daar deze in de laatste raming van de ILO waren opgenomen in de categorie uitbuiting van dwangarbeid. Volgens de ILO werden de meeste kinderen onder dwangarbeid in Europa uitgebuit voor dergelijke activiteiten. Volgens de statistieken van Eurostat uit 2008/2010 werd 3% van de geïdentificeerde slachtoffers van mensenhandel uitgebuit voor gedwongen bedelarij.

5.3 WIE LOPEN ER RISICO?

Het profiel van mensen die risico lopen op dit type uitbuiting in de EU-lidstaten is niet bekend, vanwege het beperkte onderzoek naar deze kwestie. Er zijn enkele aanwijzingen dat de volgende groepen meer risico lopen.

Arbeidsmigranten en illegale migranten lopen het risico om slachtoffer te worden, vooral als ze al bij dergelijke activiteiten betrokken waren in hun land van herkomst. Ze kunnen door lokale mensenhandelaren herkend worden en gedwongen worden te migreren om te bedelen of in het buitenland strafbare activiteiten te verrichten ten gunste van de handelaren. Dit proces kan ook plaatsvinden als manier om een openstaande schuld terug te betalen.

Personen die zonder dwang betrokken zijn geweest bij strafbare activiteiten kunnen ten prooi vallen aan mensenhandelaren uit hun eigen land die hun verleden uitbuiten en ze dwingen om nieuwe strafbare activiteiten te verrichten. Ze kunnen dreigen ze aan te geven voor hun andere misdrijven of hun familie hiervan op de hoogte te stellen, en dreigementen gebruiken om ze met dwang te ronselen. Vooral drugsgebruikers en drugshandelaren zijn kwetsbaar voor dit soort bedreigingen. Openstaande schulden kunnen in dit soort situaties ook gebruikt worden om een persoon de mensenhandel in te dwingen.

Jonge arbeidsmigranten die reizen op een studentenvisum zijn kwetsbaar voor mensenhandel, omdat ze misschien misleid zijn met betrekking tot het werkelijke doel van hun migratie.

Mensen uit bepaalde gemeenschappen/minderheden kunnen onder dwang geronseld worden door andere personen uit hun eigen gemeenschap. Dit is voornamelijk bewezen in gevallen van gedwongen bedelarij. De slachtoffers, met name kinderen, moeten liegen over hun relatie met de mensenhandelaar en de persoon die ze dwingt om te bedelen.

Dakloze kinderen en straatkinderen of andere kinderen zonder voogd zijn gemakkelijke doelwitten voor criminelen die ze ronselen om te bedelen of ze dwingen om strafbare activiteiten te verrichten, omdat de autoriteiten ze zelfs als ze gepakt worden als kinderen zullen behandelen en niet zo streng zullen straffen als volwassenen.

5.4 WIE KUNNEN SLACHTOFFERS HERKENNEN EN WAAR KUNNEN ZE DIT DOEN?

Naast dezelfde rechtshandavingsfunctionarissen die te maken hebben met migratie, zijn er specifieke locaties en actoren die een actieve rol kunnen spelen bij het herkennen van mensenhandel voor strafbare activiteiten. Om precies te zijn:

- **Rechtshandavingsfunctionarissen die minderjarigen arresteren vanwege drugsdelicten of kleine misdrijven dienen systematisch te onderzoeken of er bewijs voor dwang of bedreiging is. Zelfs functionarissen die op surveillance zijn (bijvoorbeeld in winkelcentra) dienen altijd in gedachten te houden dat een minderjarige gedwongen kan zijn om een bepaalde activiteit te verrichten.**
- Tijdens procedures in de rechtbank dienen rechters en aanklagers vast te stellen of de persoon die de overtreding gepleegd heeft onder dwang stond of bedreigd werd.
- In detentiecentra, vooral die voor minderjarigen, dient het personeel getraind te zijn om aandacht te besteden aan signalen die aangeven dat de jongere onder controle van een andere persoon staat, een jongere of een, volwassene, die hem/haar gedwongen heeft de overtredingen waarvoor hij/zij in de gevangenis zit te begaan.
- Straatwerkers zijn het best op de hoogte van wie er bedelt, waar hij dit doet en met wie. Ze moeten getraind worden om signalen van mensenhandel onder volwassen en kindbedelaars te herkennen.

- **Leraren, artsen en maatschappelijk werkers die met kinderen en jongeren werken kunnen signalen van vermoeidheid, angst en geweld herkennen bij kinderen, die te maken kunnen hebben met een situatie van uitbuiting.**
- **Winkelleigenaren die winkeldieven herkennen en aanhouden kunnen signalen van mensenhandel onder de overtredders ontdekken of opmerken dat er iemand wacht om ze te straffen omdat ze gepakt zijn. Dergelijke signalen dienen een waarschuwing te zijn voor de winkelleigenaren en ze ertoe aan te zetten de zaak te melden bij rechtshandavingsdiensten of gespecialiseerde instellingen.**

5.5 SIGNALLEN VAN ANDERE VORMEN VAN UITBUITING

Signalen van mensenhandel voor gedwongen bedelarij of uitbuiting van strafbare activiteiten zijn uitermate moeilijk te herkennen, omdat je verder moet kijken dan het strafbare aspect van de activiteiten om te zien of de persoon gedwongen is deze te verrichten.

De onderstaande lijst van signalen is niet uitputtend en niet alle signalen hoeven aanwezig te zijn om uitbuiting voor bedelarij of strafbare activiteiten te karakteriseren. Deze signalen zijn opgesomd als leidraad voor eerstelijns medewerkers en mensen die tijdens een contactmoment met het slachtoffer in aanraking komen.

- De persoon bedelt het grootste deel van de dag.
- De persoon wordt van de ene naar de andere plek verplaatst om te bedelen.
- De persoon ziet er moe en uitgeput uit.
- De persoon wordt zelfs bij ziekte of zwangerschap gedwongen te bedelen.
- De persoon lijkt gehandicapt te zijn.
- De persoon gebruikt/verkoopt/verstoort/vervoert verboden stoffen of wapens.
- De persoon ziet er bang uit.
- De persoon heeft geen contant geld bij zich.

6. BEOORDEEL OF DE PERSOON EEN MOGELIJK SLACHTOFFER VAN MENSENHANDEL IS

Dit hoofdstuk biedt instrumenten die u kunt gebruiken om slachtoffers van mensenhandel te herkennen. Dit betekent dat ze gebruikt kunnen worden door getrainde functionarissen die het besluit kunnen nemen om de persoon (met zijn/haar instemming) door te verwijzen naar het juiste verwijsmechanisme of een vergelijkbare bevoegde autoriteit. Omdat het gebruik en de inhoud afhankelijk zijn van de leeftijd van het slachtoffer, begint dit hoofdstuk met een paragraaf over leeftijdsbeoordeling. In de praktijk zijn er gevallen waarin deze stap onnodig is, omdat de leeftijd van de persoon (ongeacht of dit een kind of volwassene is) duidelijk is, maar het is dermate belangrijk om kinderen effectief te beschermen en de juiste procedures te gebruiken dat het hoofdstuk begint met een paragraaf over leeftijdsbeoordeling.

Het is belangrijk dat eerstelijns medewerkers weten waarom het essentieel is om mensen te herkennen als slachtoffer van mensenhandel. In veel gevallen wil het potentiële slachtoffer niet als slachtoffer bestempeld worden en erkent hij/zij zichzelf niet als zodanig. Het herkennen van mogelijke slachtoffers is echter belangrijk, omdat deze personen waarschijnlijk in gevaar zijn en het de plicht van professionals is om ze te beschermen. Bovendien kunt u door het herkennen en beschermen van slachtoffers van mensenhandel bijdragen aan de strijd tegen de georganiseerde misdaad. De belangrijkste redenen waarom dit belangrijk is, staan hieronder opgenoemd:

- Ten eerste dient de persoon beschermd te worden tegen degenen die hem/haar uitbuiten, schade berokkenen of bedreigen.
- Zodra hij/zij als een mogelijk slachtoffer gesignaleerd is, wordt de persoon doorverwezen naar de bevoegde autoriteiten die in de positie zijn om bescherming en opvang te verlenen voor de onmiddellijke - en kortetermijnbehoeften van het slachtoffer.

HOE HET WERKT IN NEDERLAND; HET NATIONAAL VERWIJSMEECHANISME

Eerstelijns medewerkers die signalen van mensenhandel en mogelijke slachtoffers van mensenhandel tegen kunnen komen, moeten deze signalen binnen hun eigen organisatie kunnen melden bij bijvoorbeeld een mensenhandelexpert, een afdelingshoofd of een centraal meldpunt. De betrokken organisaties dienen daarom interne procedures op te stellen, zodat het voor alle medewerkers duidelijk is waar ze terecht kunnen. De collega('s) waar deze meldingen binnen komen, moeten op hun beurt op de hoogte zijn van de mogelijkheden buiten de eigen organisatie om signalen te melden en om mogelijke slachtoffers naar hulp en opvang te verwijzen.

Om het hulp- en zorgaanbod (en de toegang daartoe) voor alle slachtoffers van mensenhandel te verbeteren, zijn de ministeries van VenJ, SZW en VWS bezig met het opzetten van een Nationaal Verwijsmechanisme. Door middel van het opzetten van een wegwijzer waarin slachtoffers van mensenhandel centraal staan wordt getracht dat doel te realiseren. De wegwijzer biedt een duidelijk overzicht voor alle professionals van het beschikbare hulp- en ondersteuningsaanbod voor

slachtoffers mensenhandel. Het overzicht richt zich op alle slachtoffers. Dat wil zeggen op slachtoffers van seksuele uitbuiting en uitbuiting buiten de seksindustrie, op meerderjarige en minderjarige slachtoffers en op slachtoffers uit Nederland, de EU en van buiten de EU. Er wordt gewerkt aan een website om de wegwijzer gestalte te geven: www.wegwijzermensenhandel.nl. In de eerste helft van 2015 zal de website worden gelanceerd.

Voor meldingen van gevallen van mensenhandel kan je bellen naar:

- Lokale politie: 0900 8844
- CoMensha (voor opvang en ondersteuning; werkdagen van 9.00-17.00 uur): 033 448 1186
- Inspectie SZW (in geval van arbeidsuitbuiting): 0800 5151
- Meld Misdaad Anoniem (M.) (om anoniem te melden): 0800 7000

- De herkenning van dit slachtoffer kan helpen om andere mannen en vrouwen of jongens en meisjes te bevrijden die onder dezelfde uitbuiting lijden.
- Eerstelijns signalering kan helpen bij het onderbouwen van een zaak en kan leiden tot de arrestatie en vervolging van degenen die het slachtoffer misbruikt hebben.
- Dit kan leiden tot het verlenen van schadeloosstelling en verhaal aan het slachtoffer.

Bovendien is het in sommige landen verplicht om de autoriteiten in kennis te stellen als u getuige bent van een misdrijf.

De zeven onderstaande punten zijn een samenvatting van de handelingen die eerstelijns medewerkers kunnen/moeten verrichten vanaf het moment dat ze een vermoeden van mensenhandel hebben tot het moment waarop het mogelijke slachtoffer doorverwezen wordt naar de bevoegde autoriteit.

1. WAARBORGEN VAN DE VEILIGHEID EN VOORZIEN IN PRIMAIRE BEHOEFTE

De eerste prioriteit is om ervoor te zorgen dat de situatie voor de persoon en voor de medewerker veilig is. Als er twijfel is over de veiligheid van een van beiden (bijvoorbeeld wanneer er iemand naar het gesprek luistert of de persoon bedreigt), dan is het noodzakelijk om te vertrekken en om hulp te vragen.

De persoon die signalen van mensenhandel vertoont, dient zo spoedig mogelijk eten, drinken, gelegenheid om te rusten en toegang tot andere primaire behoeften geboden te worden.

2. BEOORDEEL OF DE PERSOON EEN KIND IS

 Het is noodzakelijk om vast te stellen of de persoon een kind is (jonger dan 18 jaar), aangezien er dan specifieke procedures gevolgd dienen te worden. In sommige gevallen kan de leeftijd van de persoon duidelijk zijn, maar in andere gevallen kan het moeilijker zijn om de leeftijd van de persoon te beoordelen. Minderjarigen liegen vaak en beweren volwassenen te zijn.

De EU-mensenhandelrichtlijn vermeldt dat in geval van twijfel, indien de persoon (vermoedelijk) een kind is en er redenen zijn om te geloven dat het kind op enigerlei wijze uitgebuit is, de persoon geacht wordt een kind te zijn en onmiddellijke toegang tot bijstand, ondersteuning en bescherming ontvangt. En de medewerker dient contact op te nemen met **de afdeling die belast is met kindbescherming**. Het is hun verantwoordelijkheid om de signalering van mensenhandel verder af te handelen. In de tussentijd is het belangrijk dat het kind zich veilig voelt en dat u luistert naar zijn/haar angsten. De gespecialiseerde afdeling beslist of en wanneer er contact opgenomen zal worden met de ouders/voogd.

3. ZORG ERVOOR DAT DE PERSOON DE MEDEWERKERS BEGRIJPT

Eenvoudig taalgebruik kan voldoende zijn om bescherming te bieden en vast te stellen of de persoon een kind is, maar om de mensenhandel verder te herkennen is het noodzakelijk om zeker te weten dat de persoon de taal die de eerstelijns medewerkers spreken begrijpt.

Indien dat niet het geval is dient u een tolk of een getrainde culturele bemiddelaar in te schakelen die de taal spreekt en de communicatie kan bevorderen. Het mogelijke slachtoffer dient in te stemmen met de keuze van de tolk. Bovendien wordt er aanbevolen om geen “collega’s” uit dezelfde werkplek als het mogelijke slachtoffer te gebruiken, omdat deze mogelijk banden met de mensenhandelaar hebben.

4. CREËER VERTROUWEN EN LEG UIT WIE U BENT

Het mogelijke slachtoffer kan net ontsnapt zijn aan een situatie vol angst, uitbuiting en bedreigingen en dient ervan op de hoogte gesteld te worden wie er met hem/haar praat, van welke organisatie u bent en wat het doel van het gesprek is.

Het mogelijke slachtoffer dient **zijn/haar toestemming** voor het gesprek met de eerstelijns medewerker te geven en verteld te worden dat hij/zij het gesprek te allen tijde mag onderbreken of vragen kan stellen. Hij/zij dient ervan op de hoogte te zijn dat zijn/haar identiteit uitsluitend met zijn/haar toestemming zal worden doorgegeven aan organisaties die deze informatie nodig hebben om de noodzakelijke ondersteuning te kunnen regelen.

6.

Het maken van aantekeningen tijdens het gesprek kan erg nuttig zijn om het mogelijke slachtoffer door te verwijzen naar de autoriteiten, maar mag uitsluitend plaatsvinden met zijn/haar instemming.

Bij het praten met en luisteren naar de persoon dient er **een op mensenrechten gebaseerde aanpak gehanteerd te worden** en dienen de rechten van mogelijke slachtoffers van mensenhandel in acht genomen te worden.

Als aan het eind van het gesprek geconcludeerd wordt dat de persoon een slachtoffer van mensenhandel kan zijn, dient de eerstelijns medewerker de bevoegde autoriteit (zie het kader aan het begin van dit hoofdstuk) in kennis te stellen en dient het mogelijke slachtoffer **aangeboden te worden om doorverwezen te worden naar een gespecialiseerde instelling** die ondersteuning en bescherming biedt op de korte, middellange en mogelijk lange termijn indien hij/zij als slachtoffer van mensenhandel aangemerkt wordt. In de volgende paragraaf wordt uitgelegd wat er gebeurt als een persoon doorverwezen wordt naar de bevoegde autoriteit die belast is met de signalering van mensenhandel. Eerstelijns medewerkers kunnen deze informatie desgewenst gebruiken om vragen van het mogelijke slachtoffer te beantwoorden.

5. **LUISTER, OBSERVEER EN STEL VRAGEN**²²

Het is de taak van eerstelijns medewerkers om de situatie te observeren en naar de persoon te luisteren om voldoende informatie te verzamelen om vast te stellen of het mogelijk om een slachtoffer van mensenhandel gaat. Waar mogelijk kunnen ze de signalen die op mensenhandel duiden documenteren door beschikbaar bewijsmateriaal te verzamelen.

Om de herkenning te bevorderen bevat Bijlage 1 een lijst met signalen die erop kunnen duiden dat de persoon een slachtoffer van mensenhandel is.

Indicatoren zijn feiten die duiden op de aanwezigheid van de juridische elementen die mensenhandel beschrijven. De aanwezigheid van een indicator is niet voldoende om de zaak als mensenhandel te bestempelen. Daarom raadt de methode aan om de signalen te herkennen (die mogelijk wijzen op een situatie van mensenhandel) en voor ieder signaal de oorzaken en intenties achter de indicator te zoeken.

De verklaringen voor een signaal kunnen leiden tot het negeren van de indicator, of juist tot een verder onderzoek en het zoeken naar andere indicatoren.

Alleen de combinatie van verschillende indicatoren van de drie elementen van de definitie van mensenhandel (Handeling, Middel (voor volwassenen), Doel) leidt ertoe dat de medewerker vaststelt dat de situatie waarschijnlijk een geval van mensenhandel voor arbeidsuitbuiting, seksuele uitbuiting of bedelarij en strafbare activiteiten is en dat de persoon naar een gespecialiseerde autoriteit m.b.t. mensenhandel doorverwezen dient te worden.

Volgens de methode van de ILO worden van iedere indicator vier dimensies weergegeven: **1) signalen, 2) een checklist met controlevragen, 3) onderzoeksmethoden, en 4) te verzamelen bewijs:**

1 HERKEN SIGNALEN - Er zijn signalen die als eerste de aandacht trekken en aangeven dat er iets ernstig mis is. Iedere indicator moet gekoppeld worden aan een ondergroep van waarschuwingssignalen. Zodra de waarschuwingssignalen de aandacht getrokken hebben, dient de medewerker tijdens de inspectie (of het contactmoment) te proberen andere signalen van de indicator te herkennen, evenals signalen van andere indicatoren. De meeste signalen zijn waar te nemen door toezicht te houden, te observeren en vragen te stellen tijdens de eerste screening in het veld zonder diepgaande vragen en onderzoeken. Deze signalen wijzen erop dat een indicator van mensenhandel aanwezig kan zijn. Maar voor sommige indicatoren (zoals misleiding) zijn de signalen minder duidelijk en gemakkelijk te zien. Hiervoor zijn meer vragen en andere methodes nodig.

2 CONTROLEER OORZAKEN - Dit biedt de medewerker een lijst vragen waarmee hij kan controleren of de indicator inderdaad verband houdt met mensenhandel. Dit zijn geen vragen om aan het mogelijke slachtoffer te stellen. Het idee is om handelingen, redenen en intenties achter de indicator te vinden. De vragen vormen een leidraad tijdens het nadere onderzoek voor de medewerker, vooral bij het ondervragen van slachtoffers en andere getuigen van mensenhandel. De vragen zijn niet direct, zoals "werd het geweld gebruikt om de persoon tot werken te dwingen", maar indirect om uit verschillende invalshoeken te vragen - de verkregen antwoorden leiden tot conclusies van de medewerker.

22. Deze paragraaf is gebaseerd op de methode die de ILO ontwikkeld heeft in het kader van het ontwikkelen van een e-learningtool voor de signalering van slachtoffers van dwangarbeid. De indicatoren zijn hier gewijzigd om de afzonderlijke elementen van de definitie van mensenhandel in de EU-richtlijn weer te geven. Het doel van deze indicatoren is beperkt tot het beoordelen van de kans dat de werknemer een slachtoffer van mensenhandel is.

Deze twee fases kunnen aangevuld worden door nog twee onderzoeksstappen, namelijk “Gebruik methodes” en “Verzamel bewijs”. Deze vallen niet onder de verantwoordelijkheid van de eerstelijns medewerker, maar zijn hier genoemd zodat de medewerker weet hoe hij moet reageren als sommige van deze elementen tijdens het gesprek met het mogelijke slachtoffer naar boven komen.

3 GEBRUIK METHODES - Dit zijn uitsluitend suggesties voor hoe een gespecialiseerde medewerker het antwoord op de vragen kan vinden. In geval van arbeidsuitbuiting omvat dit directe observaties op de werkplek en in de slaapvertrekken, bestudering van relevante bedrijfs- en werknemersdocumentatie, het nemen van monsters en het afnemen van interviews op of buiten de locatie. De lijst is op generlei wijze uitputtend. In geval van seksuele uitbuiting kunnen sommige observaties gedaan worden in bordelen, massagesalons of andere plaatsen waar prostitutie plaatsvindt. Maar het is niet waarschijnlijk dat de onderzoeker toegang krijgt tot de documentatie van de “werkgever” en hij zal zich meer moeten verlaten op getuigenissen.

4 VERZAMEL BEWIJS - Als het waarschijnlijk lijkt dat de zaak een geval van mensenhandel is, krijgt de gespecialiseerde medewerker een niet-uitputtende lijst van te verzamelen bewijsmateriaal dat specifiek is voor de desbetreffende indicator. Onder ieder van de indicatoren dient de medewerker ernaar te streven om een gedetailleerde getuigenis van de mogelijke slachtoffers te verkrijgen op basis van de verstrekte vragen. Ander bewijs bevestigt het relaas van de werknemer, maar kan ook op zichzelf staan als het slachtoffer weigert te getuigen. Dit soort bewijs wordt gedetailleerd aangegeven onder iedere indicator.

Deze indicatoren kunnen in alle stadia van de mensenhandelcyclus gebruikt worden, en derhalve kan de persoon voor wie ze gelden al dan niet gemigreerd zijn, kan deze op weg naar de plaats van bestemming zijn, kan deze momenteel werken in of ontsnapt zijn aan een situatie van uitbuiting. Om te vermijden dat de persoon wordt aangeduid met een woord dat het stadium waarin hij/zij herkend is weergeeft (aanvrager/mogelijke migrant/migrant/werknemer/oud-werknemer), wordt (in ieder geval voor alle fases voorafgaand aan tewerkstelling) bij de indicatoren de algemene term “de persoon” gebruikt om

te verwijzen naar het kind, de vrouw of de man die mogelijk een slachtoffer van mensenhandel is,.

Zodra de eerstelijns medewerker die enkele signalen herkend heeft, het hele proces doorlopen heeft, kan hij/zij zijn/haar beeld van de aanwezigheid of afwezigheid van iedere indicator op de volgende wijze aangeven:

- 0 Afwezigheid:** er is geen signaal voor de aanwezigheid van de indicator.
- 1 Signalen aanwezig:** sommige signalen zijn herkend; er zijn toereikende verklaringen gegeven die de waarschijnlijkheid van de aanwezigheid van de indicator bevestigen.
- 2 Er zijn signalen aanwezig en er is bewijs verzameld tijdens de ontmoeting met de persoon.** Dit bewijs ondersteunt de zaak tijdens de formele identificatie.
- 3 Voorlopig niet in staat om te beslissen:** gebrek aan duidelijkheid over de feiten en de verklaringen leiden tot onduidelijkheid.

6. GEEF EEN TOELICHTING OP DE VERSCHILLENDE STAPPEN IN HET SIGNALERINGSPROCES VAN SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL

Indien het mogelijke slachtoffer vragen stelt over wat er gaat gebeuren nadat hij/zij is doorverwezen naar de bevoegde autoriteit, is het belangrijk dat eerstelijns medewerkers in staat zijn om antwoord te geven en de rechten van het mogelijke slachtoffer uit te leggen. Deze paragraaf geeft een opsomming van de belangrijkste stappen na de doorverwijzing.

De persoon die is doorverwezen naar de bevoegde autoriteit (zie het kader aan het begin van dit hoofdstuk) wordt ondervraagd door specialisten die belast zijn met het herkennen van slachtoffers van mensenhandel. Zodra de persoon is aangemerkt als vermoedelijk/mogelijk slachtoffer van mensenhandel, wordt hij/zij als slachtoffer behandeld en kan hij/zij gebruikmaken van de hulpverlening zoals omschreven in de nationale wetgeving voor slachtoffers van mensenhandel, tenzij nieuwe elementen deze signalering tegenspreken.

6.

Nadat een **volwassene** isesignaleerd als een mogelijk slachtoffer en hij/zij zijn/haar toestemming heeft gegeven, heeft de persoon recht op:

- Een bedenktijd die een slachtoffer zonder rechtmatig verblijf het recht geeft in het land te verblijven, om te herstellen van zijn/haar beproevingen en een gefundeerd besluit te nemen of hij/zij met de bevoegde autoriteiten wil samenwerken om bewijs tegen de mensenhandelaar te verstrekken.
- Bescherming tegen eerdere uitbuiters/mensenhandelaren middels veiligheidsmaatregelen die op basis van een risicobeoordeling en na overleg met het slachtoffer worden vastgesteld.
- Bescherming van zijn/haar fysieke veiligheid en welzijn, met inbegrip van eventuele maatregelen om een veilige huisvesting te waarborgen.
- De diensten van een tolk (onder bepaalde voorwaarden, zie daarvoor de website van het Nationaal Verwijsmechanisme: www.wegwijzer-mensenhandel.nl; deze komt beschikbaar in de eerste helft van 2015).
- Gratis rechtsbijstand (onder bepaalde voorwaarden, zie daarvoor de website van het Nationaal Verwijsmechanisme: www.wegwijzer-mensenhandel.nl; deze komt beschikbaar in de eerste helft van 2015).
- Medische en farmaceutische ondersteuning, indien nodig.
- Psychosociale diensten en zorg.

In een later stadium zal deze of een andere bevoegde autoriteit zijn/haar zaak uitgebreider onderzoeken om de persoon al dan niet de formele status van slachtoffer van mensenhandel te verlenen. Die status geeft het slachtoffer recht op:

- Een verblijfs-/werkvergunning voor langere termijn voor slachtoffers uit derde landen zonder verblijfstitel.
- Een aantal mogelijkheden voor een opleiding of onderwijs voor de jongste slachtoffers.
- Regelmatige medisch-farmaceutische zorg.
- Compensatie van de daders en verhaal.
- Veilige en waardige repatriëring (indien de slachtoffers dat wensen) naar het land van herkomst en soms naar een ander land.

HOE HET WERKT IN NEDERLAND

Nederland kent geen formele status van slachtoffer van mensenhandel. Zie voor hoe het wel werkt de tekst in het kader in paragraaf 2.2.

 Indien het mogelijke slachtoffer een **kind** is, kan hij/zij terugvallen op specifieke maatregelen zodra hij/zij als mogelijk slachtoffer van mensenhandel is aangemerkt. Dit omvat:

- Speciale maatregelen van de bevoegde autoriteiten om de identiteit en de nationaliteit van het kind vast te stellen en te bepalen of het onder begeleiding het land is binnengekomen.
- Het beschikbaar stellen van juridische vertegenwoordiging.
- Het verrichten van alle mogelijke inspanningen door de bevoegde autoriteiten om de familie van de minderjarige op te sporen.
- Toegang tot scholing of andere vormen van onderwijs.
- De mogelijkheid tot vrijwillige terugkeer, indien de minderjarige dit wenst en nadat de bevoegde autoriteiten hebben vastgesteld dat het in het belang van het kind is om terug te keren.

7. ONDERNEEM ACTIE

Aan het eind van uw gesprek met de persoon zijn er vier mogelijke vervolgstappen.

A De persoon is een **kind**: u dient allereerst contact op te nemen met **de afdeling die belast is met (of bevoegd is voor) kindbescherming**.

De persoon is een volwassene:

B U vermoedt dat hij/zij een slachtoffer van mensenhandel kan zijn en hij/zij heeft ingestemd met doorverwijzing naar de gespecialiseerde autoriteit (zie het kader aan het begin van dit hoofdstuk): u dient contact op te nemen met de autoriteit en de persoon door te verwijzen.

C U vermoedt dat hij/zij een slachtoffer van mensenhandel kan zijn, maar de persoon wil (althans voorlopig) niet doorverwezen worden naar de gespecialiseerde autoriteit. U dient de

persoon te vragen erover na te denken en hem/haar een overzicht met contactgegevens te verstrekken voor het geval hij/zij van gedachten verandert en gegevens van organisaties die voor specifieke onderwerpen ondersteuning kunnen bieden, zoals medische controles of rechtsbijstand.

Let wel: **het is in sommige landen verplicht de autoriteiten te informeren wanneer u constateert dat er sprake is van een misdrijf, ongeacht of het slachtoffer toestemming heeft gegeven. In dat geval dient u de autoriteiten op de hoogte te stellen.**

- D** U vermoedt dat de persoon geen slachtoffer van mensenhandel is, maar niettemin ondersteuning nodig heeft. Verstrek hem/haar gegevens van specifieke hulporganisaties en een brochure met informatie over mensenhandel.

WERVEN

SIGNALEN	ORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon weet niet hoe hij de werkdocumenten gekregen heeft. - De persoon heeft buitensporige bedragen betaald voor de werving. - De persoon wist niet waar hij ging werken. - De werkggever kan geen arbeidsovereenkomst overleggen. - De persoon heeft iemand betaald om de baan te krijgen. - De persoon heeft niet gesolliciteerd voor de baan. - De persoon heeft geen arbeidsovereenkomst of de arbeidsovereenkomst zijn slecht gedefinieerd. - De arbeidsovereenkomst is opgesteld in een taal die de persoon niet begrijpt. - De persoon heeft bij aankomst op het werk een nieuwe arbeidsovereenkomst getekend (deze praktijk wordt ook wel "contractsubstitutie" genoemd).	- Hoe wist de persoon van de baan (advertentie, informeel, direct contactpersoon)? Is de persoon benaderd door een recruiter of makelaar/(tussen)persoon? - Wie heeft de werving georganiseerd? - Aan wie heeft de persoon bemiddelingskosten betaald? Hoeveel? Is er een lopende schuld verbonden aan de bemiddeling? - Heeft de persoon gevraagd om de baan aan zich voorbij te laten gaan na voltooiing van de training? - Heeft de persoon een arbeidsovereenkomst getekend? Zo ja, is de handtekening van de persoon echt? Is de overeenkomst onder dwang getekend? - Als de persoon een arbeidsovereenkomst getekend heeft, begreep hij de voorwaarden dan? Is deze geschreven in een taal die de persoon begrijpt? Is de overeenkomst op enigerlei wijze veranderd sinds de persoon deze ondertekend heeft?	- Verzamel en bestudeer alle documenten die verband houden met de werving en de arbeidsovereenkomsten van de werkggever, werknemer en andere bronnen (bijv. derden zoals vervoersdiensten, kranten of andere media die de originele advertentie bevatten, banken of transactiediensten die wervingskosten bepalen). - Bestudeer in geval van seksuele uitbuiting indien beschikbaar documenten met beloften op een baan, en de aard en voorwaarden hiervan. - Zoek naar vastgelegde communicatie om de wervingswijze, de relatie tussen werkgevers en recruiters of agenten en de arbeidsovereenkomsten vast te stellen. - Interview werknemers. Zoek uit hoe ze geworven zijn, wat ze beloofd is en wat hun verwachtingen waren, en wat de daadwerkelijke arbeidsovereenkomsten zijn. - Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Vraag naar de wervingspraktijken en -richtlijnen, arbeidsovereenkomsten, en hoe de arbeidsovereenkomsten gecommuniceerd worden aan toekomstige en huidige werknemers. Indien de werkggever een bemiddelaar inzet, beschikt de werkggever dan over procedures om fraude en misbruik te voorkomen? - Interview eventuele bemiddelaars die betrokken zijn bij het in dienst nemen van werknemers, waaronder recruiters, makelaars en particuliere uitzendbureaus. Vraag naar de wervingspraktijken en -richtlijnen, arbeidsovereenkomsten, en hoe de arbeidsovereenkomsten gecommuniceerd worden aan toekomstige werknemers. Zoek uit of de bemiddelaar een rol blijft spelen nadat de persoon in dienst genomen is. - Onderzoek het pand van de bemiddelaar en bestudeer relevante documenten (bijv. vergunning, een (model)arbeidsovereenkomst, professionele kwalificaties, correspondentie). - Controleer indien van toepassing of bemiddelaars een vergunning hebben en erkend zijn door de bevoegde autoriteit. - Controleer openbare archieven (bijv. databases van rechtbanken, overheidswebsites), overheidsdatabases en mediabronnen op informatie over klachten of lopende zaken met betrekking tot de werkggever of de bemiddelaar. - Spreek indien gepast met andere rechtshandhavingdiensten en maatschappelijk vertegenwoordigers om erachter te komen welke informatie zij hebben over de werkggever en de bemiddelaar.	- Getuigenverklaringen - Arbeidsovereenkomsten of andere documenten waarin de arbeidsovereenkomsten vermeld worden (bijv. correspondentie, arbeidsovereenkomsten, bijlagen of appendices) - Bronnen die verband houden met de werving (bijv. advertenties in kranten, op het internet, op de radio, op televisie; posters; brochures) - Afschriften van financiële transacties tussen de werkggever, de bemiddelaar en de persoon (bijv. loonstrookjes, boeken en bescheiden, bankadministratie, andere elektronische en papieren documenten) - Correspondentie tussen de recruiter, de werkggever, de werknemer en betrokken derden - Vastgelegde communicatie (bijv. dagboeken, agenda's, telefoongegevens, telefoons waarop gepleegde en ontvangen oproepen te zien zijn, e-mails, brieven, notities) - Vervoersdocumenten (bijv. kaartjes of kwitanties, stukken papier met data en tijden, benzinebonnen) - Openbare archieven, media-verslagen en informatie uit overheidsdatabases

VERVOEREN, OVERBRENGEN

(alle transportmiddelen zijn gedekt en dit geldt ook voor vervoeren of overbrengen binnen een land)

SIGNALEN	ORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon heeft zijn/haar vervoer niet geregeld. - De persoon moest zich tijdens het vervoer verstoppen. - De persoon moest liggen tijdens de grenscontrole. - De persoon kent de reisroute van de plaats van herkomst naar de plaats van bestemming niet. - De werknemer vertoont signalen van angst voor de man of vrouw die hem/haar begeleidt. - Een derde geeft het paspoort vlak voor het oversteken van de grens terug aan de persoon. - Reizigers in een groep lijken elkaar niet te kennen. - Een derde (bijv. chauffeur) beantwoordt vragen namens een of meerdere passagiers. - De reisdocumenten en verklaringen die de persoon verstrekt komen niet overeen met andere observaties (bagage, uiterlijke kenmerken, taalvermogen, etc. komen niet overeen met het verhaal van de persoon).	- Wie heeft het vervoer geregeld? Wie heeft ervoor betaald? - Is er een overeenkomst dat de persoon het terug dient te betalen? Op welke voorwaarden? - Wie heeft de persoon gedwongen om zich te verstoppen? - Wie heeft de persoon gedwongen om te liegen? - Waarom gaf de persoon het paspoort aan iemand anders om de grens over te steken?	- Interview de persoon - Interview mannen of vrouwen die met de persoon reizen - Verzamel en bestudeer alle reisdocumenten en betalingsbewijzen met betrekking tot het vervoer - Inspecteer het vervoersmiddel (bus, auto, vrachtauto)	- Getuigenverklaringen - Vervoersbonnetjes - Foto's

HUISVESTEN, OPNEMEN

SIGNALEN	ORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon woont en slaapt op het werk. - De slaapvertrekken zijn overvol. - De omstandigheden zijn ongezonder en er zijn geen primaire sanitaire voorzieningen. - Er is geen toegang tot eten en water. - Er is geen of beperkte privacy. - De woonruimte is niet geschikt om in te wonen, zoals een kelder, opslagschuur of tent. - De persoon heeft beperkte bewegingsvrijheid in zijn/haar woning. - De persoon mag zijn/haar verblijfplaats niet kiezen of wijzigen. - De persoon wordt gedwongen in een besloten ruimte te blijven	- Slaapt de persoon op het werk? Of woont hij/zij op een andere plaats die de werkgever beschikbaar gesteld heeft, woont hij/zij bijv. bij de familie van de werkgever? Wat zijn de leefomstandigheden? Is zijn/haar bewegingsvrijheid op enige wijze beperkt door de werkgever? - Welk deel van het salaris/loon wordt ingehouden om de accommodatie te betalen? - Is de persoon afhankelijk van de werkgever of in een kwetsbare positie (zie de signalen van een 'kwetsbare positie')? Wat gebeurt er als de persoon klaagt en weigert om te wonen op de plaats die de werkgever opgelegd heeft? Is de persoon bang voor ontslag of andere sancties? Is de persoon verplicht onder ondraagbare omstandigheden te werken om de baan te behouden? - Meldt de persoon andere dreigementen?	- Inspecteer de slaapvertrekken en controleer of de werknemers beschikken over adequate sanitaire voorzieningen, privéruimte, toegang buiten het pand, beschikbare media, andere diensten, etc. - Spreek met werknemers over de leefomstandigheden en de bereikbaarheid om deze te aanvaarden. - Spreek met werkgevers over het beleid met betrekking tot de woon- en werkuimte. - Neem monsters van materialen en stoffen die gebruikt worden in de woonruimte om de mogelijke risico's voor de gezondheid en veiligheid van de werknemers te analyseren. - Zoek naar videobewaking, sloten.	- Foto's van de woonruimte - Meet de temperatuur overdag en 's avonds - Bonnetjes met het ingehouden bedrag voor huisvesting - Werknemersverklaringen

DREIGING

SIGNALEN	ORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon vertoont angst, vooral in het bijzijn van de leidinggevende of manager. - De persoon vertoont angst, vooral in het bijzijn van mannen of vrouwen die hem/haar vergezellen tijdens het vervoer, de overbrenging (verplaatsing) of het oversteken van de grens. - De persoon doet verklaringen die onsamenvattend zijn of op indoctrinatie wijzen. - Mannen of vrouwen die de persoon tijdens het vervoer, de overbrenging of het oversteken van de grens vergezellen vertonen agressie jegens de persoon. - Leidinggevend, managers, mannen of vrouwen die de persoon vergezellen vertonen agressie jegens de persoon. - De persoon wordt onderworpen aan ongerechtvaardigde, willekeurige (dreigementen van) disciplinaire maatregelen. - De persoon lijkt geschaad en onthouden van essentiële levensbehoeften, zoals eten, water, huisvesting en slaap.	- Probeer de persoon te ontsnappen bij het oversteken van de grens? - Hebben werknemers die niet aan geweld blootgesteld zijn dit zien gebeuren? Voelden zij zich als gevolg daarvan bedreigd of geïntimideerd? - Meldt de persoon dreigementen of sancties jegens hem-/haarzelf, zijn/haar collega's of familieleden? Wat voor bedreigingen? - Waarom worden er volgens de werkgever dreigementen en sancties gebruikt (verzuim, productiefouten, staking, ontoereikende prestaties of werkweigering (overuren))? Hebben ze een juridische of feitelijke onderbouwing? Is de persoon het eens met de opgegeven redenen? - Wat is de invloed en de geloofwaardigheid van de bedreigingen vanuit het perspectief van de persoon, gezien zijn/haar persoonlijke eigenschappen, geloofsovertuigingen en sociaal-economische achtergrond? - Voelt de persoon zich niet in staat om weg te gaan bij het werk? Zijn er werknemers die daadwerkelijk weggegaan zijn of geweigerd hebben om te werken? Zo ja, wat gebeurde er toen? - Als er werknemers ontslagen of anderszins gestraft zijn, hebben ze dan mondelinge of schriftelijke waarschuwingen of kennisgevingen gekregen? - Vertoont de persoon angst om direct of indirect om hulp te vragen? Wil hij/zij weg bij het werk? Zo ja, denkt hij/zij dat dit mogelijk is? Wat zijn de emotionele reacties van de persoon op de mogelijkheid om te blijven?	- Spreek één op één met werknemers en houdt de veiligheid en vertrouwelijkheid van deze gesprekken in gedachten om de persoon tegen mogelijke represailles te beschermen; spreek indien mogelijk en gepast buiten de locatie af met werknemers of gebruik hotlines. - Spreek met een brede selectie werknemers om te bepalen of disciplinaire maatregelen een werkverplichting vereisen of hiertoe leiden; probeer werknemers te vinden en te spreken die gestraft zijn voor verschillende overtredingen; zoek ook naar werknemers die ontslagen zijn door de werkgever. - Spreek indien er onlangs een staking geweest is met werknemers die deelgenomen hebben aan de staking of deze geleid hebben om vast te stellen of ze hiervoor gestraft zijn. - Neem contact op met werkgevers- en werknemersorganisaties en bestudeer de juridische rapporten van al het bewijsmateriaal voor openstaande klachten of processen tegen het bedrijf, bijvoorbeeld in een arbeidsgerecht. - Bespreek het bedrijfsbeleid met betrekking tot geweld, pesten en intimidatie op de werkplek met de werkgever en bestudeer kopieën van dit beleid; bespreek ook de klachtenregelingen, disciplinaire maatregelen en managementreactie op stakingen. - Spreek ook met het leidinggevend personeel om vast te stellen of de maatregelen die gebruikt worden om werknemers te straffen tot een werkverplichting leiden. - Beoordeel de bedrijfsdocumentatie (inclusief correspondentie) met betrekking tot disciplinaire maatregelen en sancties om vast te stellen of het bedrijf werk als straf oplegt.	- Kennisgevingen/e-mails/andere correspondentie met betrekking tot chantage, klachten bij autoriteiten, informering van de familie van de persoon, ontslagen of andere bedreigingen en sancties - Werkplekdocumentatie met betrekking tot disciplinaire maatregelen, zoals gedragslijnen voor arbeidsdiscipline, andere werkplekregels, schriftelijke waarschuwingen of berispingen die aan werknemers gegeven zijn - Loonstrookjes, afschriften van bankrekeningen en ander bewijs van financiële transacties ter controle van het gebruik van boetes - Werknemersverklaringen, waaronder die van ontslagen en ontsnapte werknemers - Documentatie van voorgaande klachten jegens de werkgever - Deskundigenverklaringen over het trauma en de posttraumatische stressstoornis en de religieuze en culturele achtergrond van slachtoffers (geloofwaardigheid van de bedreiging) - Foto's van het gedrag tijdens het oversteken van de grens

GEWELD

SIGNALEN	ORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon heeft zichtbaar letsel (bijv. blauwe plekken, littekens, snijwonden, steekwonden, monden tandletsel, brandwonden van sigaretten). - Het letsel van de persoon is niet behandeld. - De persoon vertoont signalen dat hij/zij angstig of bang is (bijv. zweten, trillen, moeite direct op vragen te antwoorden, vermijden van oogcontact om niet-culturele redenen). - De werkgever, manager/leidende of anderen vertonen agressief gedrag jegens werknemers. - Meerdere werknemers hebben letsel. - De persoon heeft drugs, alcohol of andere verdovende middelen gebruikt.	- Welke reden is er gegeven voor het letsel? Lijkt het letsel overeen te komen met de gegeven verklaringen (zou het bijvoorbeeld het gevolg van ongevallen op de werkplek kunnen zijn of lijkt het bewust toegebracht)? - Hebben andere werknemers vergelijkbare verwondingen? - Als de persoon het slachtoffer van geweld is geweest, waar heeft dit dan plaats gevonden en hoe vaak? Wie heeft de persoon mishandeld (bijv. een leidinggevende of een collega) en wat was de precieze aard en omvang van de mishandeling? - Als de persoon het slachtoffer van geweld is geweest, waarom vond dit dan plaats? Is het gebruikt om de persoon te bedreigen of te straffen? Hebben andere werknemers het geweld gezien en wat was hun reactie? - Als de werkgever beweert dat een of meer andere werknemers verantwoordelijk waren voor het geweld, wat was dan de reactie van de werkgever? Heeft de werkgever iemand gestraft of preventieve maatregelen getroffen? - Wat zijn het beleid en de praktijken van de werkgever op het gebied van geweld, pestering, werkplekdiscipline? Welke instructies zijn er gegeven aan degenen die dit beleid handhaven, zoals bewakers? - Hoe omschrijven werknemers de omgeving/sfeer op de werkplek? - Als de persoon drugs, alcohol of andere verdovende middelen gebruikt heeft, zijn deze dan onvrijwillig of onder dwang toegediend?	- Interview werknemers afzonderlijk en in een vertrouwelijke omgeving. Wees gevoelig voor het risico op repraesallies en de veiligheid van werknemers, en vraag om gedetailleerde omschrijvingen van incidenten waarbij geweld betrokken was (bijv. door wie en tegen wie, datum en tijd, exacte locatie en de indeling, eventuele getuigen, fysieke omschrijvingen van de betrokkenen, of er een medische behandeling gegeven is, etc.). - Verkrijg medische beoordelingen van de gezondheid en het letsel van werknemers van ervaren zorgprofessionals (met instemming van de persoon). Test indien relevant op drugs of andere verdovende middelen die toegediend of gebruikt kunnen zijn door de personen. - Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Vraag naar beleid en praktijken op het gebied van pesten, geweld en discipline op de werkplek. - Bestudeer schriftelijk beleid en procedures met betrekking tot fysiek en seksueel geweld. - Interview bewakers afzonderlijk over beleid en praktijken op het gebied van pestering, geweld en werkplekdiscipline. Vraag naar werkgeversinstructies, hun rol en verantwoordelijkheden, en de middelen die ze gebruiken om hun werk te doen. - Controleer openbare archieven (bijv. databases van rechtbanken, overheidswebsites), overheidsdatabases en mediabronnen op informatie over eerdere incidenten of geweld waarbij de werkgever en werknemers betrokken zijn. - Gebruik forensische technieken om fysiek bewijs te bewaren, documenteren en analyseren (bijv. biologische materialen, vezels van kleding). - Registreer eventueel zichtbaar letsel.	- Getuigenverklaringen - Schriftelijke omschrijvingen/notities - Audio-visueel bewijs (bijv. foto's, video- of digitale opnamen, schermafschotsen die de locatie van het letsel aangeven) waarop het letsel afgebeeld is - Medische dossiers van de behandeling of het onderzoek van letsel - Fysieke items die gebruikt zijn om het letsel te veroorzaken (bijv. objecten die in het pand gevonden zijn, wapens) - Voorwerpen, kleding (van slachtoffer en aanvallers) en andere materialen (bijv. beddengoed, meubels) die sporen van geweld vertonen (gescheurd/beschadigd, bloedsporen of andere biologische materialen) - Biologische materialen (bloed, zaad, speeksel, haar, etc.) - Gedetailleerde notities die het letsel beschrijven - Dossiers van rechtshandavingdiensten, sociale dienstverleners of andere actoren die meldingen van het geweld ontvangen kunnen hebben - Openbare archieven, media-verslagen en informatie uit overheidsdatabases die voorgaande geweldsincidenten beschrijven

ANDERE VORMEN VAN DWANG: BEPERKTE BEWEGINGSVRIJHEID, ISOLATIE, ACHTERHOUDEN VAN IDENTITEITSDOCUMENTEN, INHOUDEN VAN LOON

BEPERKTE BEWEGINGSVRIJHEID

SIGNALEN	DOORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon was tijdens het vervoer naar de werkplek op enigerlei wijze opgesloten. - De persoon woont en werkt op dezelfde locatie. - De persoon is opgesloten op de werkplek of het woonverblijf. - De werkplek, het woonverblijf of de werknemers zelf zijn op enigerlei wijze verborgen. - Er is een ondoordringbare omheining om het pand (bijv. te hoog of voorzien van prikkeldraad). - De ramen zijn ondoordringbaar (met spijlen of te smal of te hoog om doorheen te gaan) of de kamers hebben helemaal geen ramen. - De in- en uitgangen worden bewaakt. - De bewakers dragen wapens. - Er worden bewakingscamera's gebruikt in het pand. - Er zijn borden die personen waarschuwen om het pand niet te verlaten. - Er geldt een avondklok. - De persoon wordt altijd vergezeld als hij/zij het pand verlaat. - De persoon heeft ernstig tetsel of ernstige ziekten die onbehandeld zijn. - De persoon vertoont andere signalen dat zijn/haar bewegingen gecontroleerd worden.	- Wie was of is er verantwoordelijk voor het instellen van de beperkingen? Wie handhaaft de beperkingen, en wat is de omvang hiervan (bijv. worden werknemers in één ruimte opgesloten of kunnen ze binnen een bepaald gebied vrijelijk bewegen)? - Hoe wordt er toezicht op de persoon gehouden? Worden er naast middelen zoals toezicht door bewakers of camera's subtielere en minder duidelijke middelen gebruikt (bijv. toezicht door collega's)? - Waarom woont en slaapt de persoon op de werkplek, als dit het geval is? Heeft de persoon toegang tot een veilige privéruimte? - Zat de persoon opgesloten toen hij/zij naar het pand reisde? - Worden er uitsluitend tijdens bepaalde tijden beperkingen opgelegd of op ieder moment? - Indien er altijd beperkingen zijn, verlaat de persoon dan ooit het pand? - Heeft de persoon toestemming nodig om naar de dokter, de winkel, een religieuze instelling of andere plaatsen te gaan? Indien er toestemming nodig is voor bepaalde activiteiten, wordt deze dan direct verleend of vaak met vertraging? Wat moet een werknemer doen om toestemming te verkrijgen? - Is er een avondklok? - Wordt de persoon vergezeld door een vertegenwoordiger van de werkgever als hij/zij het pand verlaat? - Welke redenen zijn er gegeven voor beperkingen? Vormen deze een weergave van gegronde veiligheids- en beveiligingszorgen of lijken ze onevenredig en extreem? - Wat zijn de gevolgen als een werknemer de beperkingen schendt? Heeft er zich ooit een werknemer tegen de beperkingen verzet? Zo ja, wat gebeurde er toen?	- Inspecteer de werkruimtes, slaapvertrekken en de omgeving op signalen van opsluiting. - Interview werknemers afzonderlijk en in een vertrouwelijke omgeving. Vraag naar omstandigheden met betrekking tot hun bewegingsvrijheid. - Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Vraag naar beleid en praktijken op het gebied van beperkte bewegingsvrijheid, zoals discipline op de werkplek, huisvesting die door de werkgever verschaft is en veiligheids- en beveiligingsmaatregelen. - Bestudeer schriftelijk beleid en procedures met betrekking tot beperkte bewegingsvrijheid. - Interview bewakers afzonderlijk over beleid en procedures met betrekking tot beperkte bewegingsvrijheid. Vraag naar werkgeversinstructies, hun rol en verantwoordelijkheden, en de middelen die ze gebruiken om hun werk te doen. - Voor een inspectie buiten werktijd uit om vast te stellen of de werknemers daadwerkelijk vrij zijn om het pand te verlaten. - Voor surveillance uit om vast te stellen of de werknemers daadwerkelijk vrij zijn om het pand te verlaten. Houd een gedetailleerd surveillancelogboek bij en maak indien mogelijk foto's en opnamen. - Beoordeel of er zichtbare opsluitingsmiddelen gebruikt worden om werknemers binnen of indringers buiten te houden. Is het prikkeldraad bijvoorbeeld naar binnen of naar buiten gericht? - Noteer alle opsluitings- en toezichtmiddelen.	- Getuigenverklaringen - Schriftelijke omschrijvingen/notities - Audio-visueel bewijs (bijv. foto's, video- of digitale opnamen, schetsen) waarop de opsluitings- en toezichtmiddelen afgebeeld zijn (bijv. sloten, sleutels, kettingen, bewakingscamera's, prikkeldraad, spijlen voor ramen, hoge omheiningen, waarschuwingen) - Grondtekeningen van de werk- en woonruimtes - Opnamen van de bewakingscamera's - Fysieke items (bijv. wapens, munitie, waarschuwingen)

ISOLATIE

SIGNALLEN	ORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon heeft tijdens het vervoer en de overbrenging (verplaatsing) met niemand gesproken. - De werkplek ligt op een afgelegen locatie (bijv. op het platteland ver van andere gebouwen of gemeenschappen). - De werkplek is moeilijk bereikbaar met openbaar of particulier vervoer. - De werkplek is niet bereikbaar met openbaar vervoer. - De persoon heeft beperkt of geen toegang tot communicatiemiddelen (bijv. telefoon, e-mail, internet). - De persoon heeft beperkt of geen toegang tot media (bijv. geen televisie, radio, tijdschriften, kranten). - De werkgever, manager/leidinggevende of ander relevant personeel houdt toezicht op het contact met anderen buiten het pand van de persoon. - De persoon heeft niet het recht contact met anderen buiten het pand te hebben. - De persoon weet niet wat zijn of haar locatie of adres is. - De persoon spreekt de lokaal gesproken taal niet. - De werkplek is om andere redenen ontoegankelijk en moeilijk bereikbaar (bijv. privéhuishouden, ongeregistreerd bedrijf). - De werkgever, manager/leidinggevende of ander relevant personeel staat erop vragen namens de persoon te beantwoorden en/of alle gesprekken te vertalen.	- Hoe is de persoon bij de werkplek gekomen? Weet de persoon wat zijn of haar locatie of adres is? Weet de persoon hoe hij/zij terug naar huis kan gaan? - Waar bevindt de werkplek zich en zijn er huizen, bedrijven of andere woningen in de buurt? Zo ja, weet de persoon hiervan of heeft hij het recht hiernaartoe te gaan? - Is de werkplek toegankelijk met openbaar of particulier vervoer? Hoe vaak verlaat de persoon het pand, als hij/zij op dezelfde locatie slaapt en werkt? - Heeft de persoon toegang tot communicatiemiddelen (bijv. telefoon, e-mail, internet)? Zo ja, is de persoon in de praktijk in staat deze te gebruiken? Zo nee, waarom? - Heeft de persoon toegang tot media (bijv. televisie, radio, internet, tijdschriften, kranten)? Zo ja, is de persoon in de praktijk in staat media te gebruiken? Zo nee, waarom? - Is de persoon in staat vrijelijk contact op te nemen met zijn/haar familie, vrienden of kennissen? Wordt er toezicht gehouden op de communicatie van de persoon? Wanneer heeft de persoon voor het laatst contact met ze gehad? - Is de persoon in staat om de lokale taal te bestuderen of leren? Zo nee, waarom? Heeft de werkgever maatregelen getroffen om te verhinderen dat de persoon de lokale taal leert? - Kan de persoon vrijelijk in contact staan met anderen buiten het pand (familie, vrienden en kennissen, maar ook met andere mensen, zoals winkeliers, taxichauffeurs, artsen, leden van dezelfde religieuze of etnische gemeenschap, etc.)? - Welke redenen zijn er gegeven voor beperkingen op het gebied van communicatie en media? Vormen deze een weergave van gegronde zorgen of lijken ze buitensporig en ongerechtvaardigd?	- Inspecteer de werkuimtes, slaapvertrekken en de omgeving van het pand op signalen van isolatie. Zoek naar communicatiemiddelen (bijv. telefooncellen en mobiele telefoons, post en brievenbussen, internet). Controleer of werknemers in staat zijn om deze middelen in de praktijk te gebruiken (bijv. werken de telefooncellen, krijgen werknemers wisselgeld om ze te gebruiken, en zijn ze in staat deze voor persoonlijke communicatie te gebruiken)? - Zoek naar media (bijv. televisie, radio's, internet, tijdschriften, kranten). Controleer of werknemers in staat zijn om media in de praktijk te gebruiken. - Interview werknemers afzonderlijk en in een vertrouwelijke omgeving. Vraag hoe ze bij de werkplek gekomen zijn en of ze hun locatie kennen, of ze in staat zijn om contact te onderhouden met familie, vrienden en de buitenwereld, en vraag naar andere beperkingen met betrekking tot isolatie. - Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Vraag naar beleid en praktijken op het gebied van isolatie, zoals een verbod op mobiele telefoons, toezicht op telefoontjes, e-mails of brieven, of andere beperkingen op communicatie en toegang tot media. - Bestudeer schriftelijk beleid en procedures met betrekking tot isolatie. - Interview derden, zoals familieleden, bureaus en lokale burgers (zowel op de plaats van bestemming als de plaats van herkomst), die informatie kunnen verstrekken over de aard en de omvang van hun contact met werknemers. - Spreek met lokale autoriteiten die bekend zijn met de locatie van de werkplek over de bevolking, de infrastructuur, het vervoer en andere diensten in het gebied. - Noteer alle isolatiemiddelen.	- Getuigenverklaringen - Schriftelijke omschrijvingen/notities - Audio-visueel bewijs (bijv. foto's, video- of digitale opnamen, kaarten, schetsen, ma's, schetsen) waarop de isolatie van de locatie is afgebeeld (bijv. slecht onderhouden en ontoegankelijke wegen, afstand van andere gebouwen en personen) - Audio-visueel bewijs waarop communicatiebeperkingen zijn afgebeeld (bijv. geen openbare telefoons of plaatsen om tegoe voor mobiele telefoons te kopen en toe te voegen, het houden van telefoons, internet, etc. op plaatsen waar de persoon niet mag komen) - Vervoersdocumenten van of naar het pand (bijv. kaartjes of kwitanties, stukken papier met data en tijden, benzinebonnen) - Vastgelegde communicatie (bijv. dagboeken, agenda's, telefoongegevens, telefoons waarop gepleegde en ontvangen oproepen te zien zijn, e-mails, brieven, notities) - Anderen fysieke items (bijv. mobiele telefoons)

ACHTERHOUDEN VAN IDENTITEITSDOCUMENTEN

SIGNALEN	OOZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon is niet in het bezit van of heeft geen toegang tot zijn/haar identiteitsdocumenten (paspoort, identiteitskaart, visum, werk- of verblijfsvergunning) of andere waardevolle persoonlijke eigendommen (retourticket). - De identiteitsdocumenten of andere waardevolle persoonlijke eigendommen worden door de werkgever of een bemiddelaar gehouden. - Indien de werkgever of een bemiddelaar deze in handen heeft, heeft de persoon niet binnen een redelijke termijn toegang tot identiteitsdocumenten of andere waardevolle persoonlijke eigendommen. - Het achterhouden van identiteitsdocumenten of andere waardevolle persoonlijke eigendommen wordt gebruikt om werknemers te straffen. - De werkgever of bemiddelaar geeft verschillende verklaringen voor het achterhouden van de identiteitsdocumenten of andere waardevolle persoonlijke eigendommen.	- Welke documenten of eigendommen worden er achtergehouden? Wanneer werden deze achtergehouden (tijdens de werving van de persoon of na de tewerkstelling) en hoe lang zijn deze achtergehouden? Door wie? - Worden de documenten of eigendommen tijdelijk of onbeperkt achtergehouden? - Hoe zijn de documenten of eigendommen beveiligd (bijv. sloten, sleutels, combinatie, buiten de locatie)? - Was de persoon verteld dat zijn of haar documenten of eigendommen achtergehouden zouden worden? Stemde de persoon hiermee in? - Welke verklaringen geeft de werkgever of bemiddelaar voor het achterhouden van documenten of eigendommen? Lijken de verklaringen redelijk? Zijn deze wettig? - Als de verklaring gegeven is dat de documenten of eigendommen om veiligheidsredenen achtergehouden worden, hebben werknemers hierdan op verzoek of binnen een redelijke termijn toegang toe? - Welke invloed heeft het achterhouden op de persoon? Voelt de persoon zich niet in staat om weg te gaan bij zijn/haar werk zonder het risico om de documenten of eigendommen te verliezen? Is de persoon bang voor de autoriteiten vanwege het achterhouden? - Heeft de persoon andere documenten of middelen die zijn/haar identiteit, nationaliteit en rechtspositie bewijzen, of andere manieren om toegang tot bepaalde diensten te verkrijgen?	- Interview werknemers. Vraag naar de locatie van hun documenten en eigendommen en of ze hier toegang toe hebben. - Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Vraag naar beleid en praktijken die ten grondslag liggen aan het achterhouden van documenten en eigendommen en om bewijs dat deze om de gegeven redenen achtergehouden worden. - Controleer bij andere overheidsinstellingen of de verklaringen die gegeven zijn voor het achterhouden van documenten (bijv. voor het verlengen van een visum of registratie) geldig zijn. - Bestudeer en noteer de locatie waar documenten of eigendommen achtergehouden worden. - Noteer of verkrijg kopieën van de documenten of eigendommen.	- Getuigenverklaringen - Audio-visueel bewijs (bijv. foto's, video- of digitale opnamen, kaarten, schema's, schetsen) waarop de locatie is afgebeeld waar de documenten of eigendommen van de werknemers gehouden worden, evenals de middelen waarmee deze beveiligd worden (bijv. afgesloten lade, bewaakte locatie of buiten de locatie) - Audio-visueel bewijs (bijv. foto's, video- of digitale opnamen, kaarten, schema's, schetsen) waarop de documenten of eigendommen die achtergehouden worden afgebeeld zijn - Kopieën van documenten die achtergehouden worden

NHOUDEN VAN LOON

SIGNALEN	ORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De werkgever kan geen arbeidsovereenkomst of bewijs overleggen dat het loon aan de persoon betaald is. - De persoon heeft geen arbeidsovereenkomst of de voorwaarden zijn slecht gedefinieerd. - De persoon wordt betaald op basis van een stuktartief (resultaten) en moet overuren werken om het wettelijk minimumloon te verdienen. - De arbeidsdocumenten en loonregistraties zijn aangepast. - De werkgever houdt twee boekhoudingen bij, of er zijn aanzienlijke verschillen tussen wat er volgens de werkgever en de werknemer betaald is. - De persoon krijgt minder betaald dan het minimumloon en minder dan hem/haar beloofd was. - Het loon wordt in de vorm van vouchers, coupons of promessen betaald. - De persoon heeft niet direct toegang tot zijn/haar inkomsten. - Een groot percentage van het loon van de persoon wordt in natura betaald (bijv. door het verstrekken van goederen of diensten, zoals eten en huisvesting). - De betalingen zijn onregelmatig en/of vaak vertraagd. - De persoon wordt onderworpen aan buitensporige en illegale looninhoudingen. - De persoon ontvangt geen loonstrookjes of andere documentatie van lonen of inhoudingen. - De persoon begrijpt niet hoe lonen of inhoudingen berekend worden of weet niet hoeveel hij/zij verdient. - De werkgever verschaft de persoon eten en andere goederen tegen verhoogde, niet-marktonforme prijzen (bijv. in een winkel in het pand dat onder toezicht van de werkgever valt). - De werkgever betaalt niet de vereiste belastingen of sociale verzekering namens de werknemers.	- Maaft de werkgever gebruik van onregelmatige, vertraagde, ongeschorte of niet-betaalde lonen om te zorgen dat werknemers hun arbeidsovereenkomst niet vrijelijk kunnen beëindigen? - Waarom worden er lonen ingehouden? Welke redenen zijn er gegeven? Lijken deze redenen geldig en redelijk en komen ze overeen met de wettelijke vereisten? - Wist de persoon dat zijn/haar loon ingehouden zou worden? Zo nee, heeft de persoon het gevoel dat hij/zij de onbetaalde lonen zou verliezen als hij/zij zou stoppen met werken? Hebben de betaling van de lonen en het inhouden ervan op enige andere wijze invloed op de mogelijkheid voor de persoon om te stoppen met de baan? - Heeft de persoon een arbeidsovereenkomst? Zo ja, wat zijn de voorwaarden hiervan en komen deze overeen met de wettelijke vereisten? Lijken de bepalingen van de overeenkomst corrupt en gericht op uitbuiting? - Is de persoon betaald in overeenstemming met de betalingsdocumenten die de werkgever bijhoudt? Zijn er documenten op enigerlei wijze gewijzigd of vervalst? - Als de persoon loonstrookjes of andere betalingsdocumenten ontvangt, worden inhoudingen dan duidelijk verklaard? - Waarom begrijpt de persoon niet hoe lonen of inhoudingen berekend worden of hoeveel hij/zij verdient? - Hoe worden de lonen van de persoon berekend? Worden de lonen gebaseerd op tijd (bijv. per uur, per week, per maand of per seizoen) of op resultaten (wat er geproduceerd wordt), of is de basis van het loon niet gedefinieerd? - Hoeveel krijgt de persoon betaald? Wordt de persoon een lager bedrag betaald dan overeengekomen of onder het wettelijk minimumloon? Heeft de persoon überhaupt loon ontvangen? - Hoe wordt het loon aan de persoon betaald? Gebeurt dit contant, naar een bankrekening of op een andere manier? Als dit naar een bankrekening gedaan wordt, behoort de persoon of iemand anders de rekening? Worden de lonen direct aan de persoon of aan een derde betaald? - Wordt de persoon geheel of gedeeltelijk in natura betaald? Komen betalingen in natura overeen met de redelijke marktwaarde van de verstrekte goederen en diensten? Worden de betalingen in natura gedaan om afhankelijkheid van de werkgever te creëren? - Worden werknemers gedwongen bepaalde winkels of diensten te gebruiken die verbonden zijn met de werkgever? Worden de verkochte goederen en diensten verstrekt tegen eerlijke en redelijke prijzen?	- Verzamel en bestudeer alle documenten en stukken met betrekking tot de aard van een arbeidsovereenkomst en de betaling van lonen, van de werkgever, de werknemer en andere bronnen (bijv. derden zoals banken of transactiediensten). - Controleer of het bedrijf een dubbele boekhouding gebruikt om onderzoekers te misleiden. - Interview werknemers, selecteer een representatieve groep (d.w.z. werknemers met contracten voor bepaalde en onbepaalde termijn, en werknemers die op uurbasis of basis van een stuktartief betaald worden). Vraag naar de praktijken voor het betalen van lonen en inhoudingen, en zoek uit wat de verwachtingen voor de tewerkstelling waren en of de inhouding invloed heeft op mogelijkheid voor de persoon om te stoppen met zijn/haar baan. - Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Vraag naar beleid en praktijken op het gebied van werving, betaling van lonen en inhoudingen. - Als de werkgever gebruikmaakt van een bemiddelaar om werknemers in dienst te nemen, zoals een particulier uitzendbureau, vraag dan naar het beleid hieromtrent. - Als de werkgever gebruikmaakt van een bemiddelaar om werknemers in dienst te nemen, interview dan de bemiddelaar. Vraag naar beleid en praktijken op het gebied van werving, betaling van lonen en inhoudingen. - Controleer of de bemiddelaar een vergunning heeft en erkend is door de bevoegde autoriteit. - Onderzoek het pand van de bemiddelaar en bestudeer relevante documenten (bijv. vergunning, een (model) arbeidsovereenkomst, professionele kwalificaties, correspondentie). - Zoek naar vastgelegde communicatie om de praktijken in verband met werving, betaling van lonen en inhoudingen vast te stellen. - Interview derden, zoals familieleden, bureaus en anderen (zowel op de plaats van bestemming als de plaats van herkomst), die bekend kunnen zijn met de financiële situatie van de persoon, evenals met de arbeidsvoorwaarden die oorspronkelijk beloofd zijn. - Controleer in de overheidsregisters of de werkgever belasting en sociale-zekerheidspremies betaald namens de werknemers. - Controleer openbare archieven (bijv. databases van rechtbanken, overheidswebsites), overheidsdatabases en mediabronnen op informatie over klachten of lopende zaken met betrekking tot de werkgever of de bemiddelaar die betrekking hebben op loongeschillen.	- Getuigenverklaringen - Arbeidsovereenkomsten of andere documenten waarin de arbeidsovereenkomsten vermeld worden (bijv. correspondentie, arbeidsovereenkomsten, bijlagen of appendices) - Afschriften van financiële transacties tussen de werkgever, de bemiddelaar en de werknemer (bijv. loonstrookjes, boeken en bescheiden, bankadministratie, andere elektronische en papieren documenten) - Overheidsregisters voor belastingen en sociale-zekerheidspremies - Registraties van betaalde (en onbetaalde) belastingen en belastinginhoudingen - Vastgelegde communicatie (bijv. dagboeken, agenda's, telefoongegevens, telefoons waarop gepleegde en ontvangen oproepen te zien zijn, e-mails, brieven, notities) - Openbare archieven, mediaverslagen en informatie uit overheidsdatabases

SIGNALEN

- De daadwerkelijke arbeidsvoorwaarden zijn anders dan de voorwaarden die mondeling of schriftelijk beloofd zijn (bijv. in schriftelijke of mondelinge arbeidsovereenkomsten of advertenties).
- De werkgever kan geen arbeidsovereenkomst overleggen.
- De persoon heeft geen arbeidsovereenkomst of de voorwaarden zijn slecht gedefinieerd.
- De arbeidsovereenkomst is opgesteld in een taal die de persoon niet begrijpt.
- De persoon heeft bij aankomst op het werk een nieuwe arbeidsovereenkomst getekend (deze praktijk wordt ook wel "contractsubstitutie" genoemd).
- De persoon ontvangt geen loonsstrookjes of andere documentatie van lonen of inhoudingen.
- De persoon begrijpt niet hoe lonen of inhoudingen berekend worden of weet niet hoeveel hij/zij verdient.

OOZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)

- Hoe wist de persoon van de baan (advertentie, informatie, directe contactpersoon)? Is de persoon benaderd door een recruiter of agent?
- Heeft de persoon een arbeidsovereenkomst getekend? Zo ja, is de handtekening van de persoon echt? Is de overeenkomst onder dwang getekend?
- Heeft de persoon meer dan één arbeidsovereenkomst getekend (bijv. voor vertrek en bij aankomst)? Zo ja, verschillen de overeenkomsten van elkaar?
- Als de persoon een arbeidsovereenkomst getekend heeft, begreep hij de voorwaarden dan? Is deze geschreven in een taal die de persoon begrijpt? Is de overeenkomst op enigerlei wijze veranderd sinds de persoon deze ondertekend heeft?
- Wat waren de overeengekomen arbeidsvoorwaarden? Wat was de persoon beloofd over de baan (locatie, aard van de werkzaamheden, betaling) en voordelen (zoals toegang tot scholing, huisvesting en eten)? Wat waren de verwachtingen van de persoon en de werkgever?
- Zijn de daadwerkelijke arbeidsvoorwaarden anders dan de voorwaarden die beloofd zijn (bijv. werk- en woonomstandigheden, reis- en wervingskosten, toegang tot eten en huisvesting, repositie)?
- Waarom ontvangt de persoon geen loonsstrookjes of andere documentatie van lonen of inhoudingen?
- Waarom begrijpt de persoon niet hoe lonen of inhoudingen berekend worden of hoeveel hij/zij verdient?
- Wordt de berekening van lonen en inhoudingen gemanipuleerd door de werkgever?
- Was de persoon kwetsbaar voor misleiding (bijv. vanwege onbekendheid met de lokale taal of wetgeving, handicap, illegale werkstatus, etc.)
- Als de persoon had geweten wat de daadwerkelijke arbeidsvoorwaarden zijn, zou hij/zij de baan dan aanvaard hebben? Zo nee, waarom is de persoon dan gebleven?

GEBRUIK METHODES

- Verzamel en bestudeer alle documenten die verband houden met de werving en de arbeidsvoorwaarden van de werkgever, werknemer en andere bronnen (bijv. derden zoals vervoersdiensten, kranten of andere media die de originele advertentie bevatten, banken of geldoverboekingsdiensten die wervingskosten vaststellen).
- Zoek naar vastgelegde communicatie om de wervingswijze, de relatie tussen werkgevers en recruiters of agenten en de arbeidsvoorwaarden vast te stellen.
- Interview werknemers. Zoek uit hoe ze gewonnen zijn, wat ze beloofd is en wat hun verwachtingen waren, en wat de daadwerkelijke arbeidsvoorwaarden zijn.
- Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Vraag naar de wervingspraktijken en -richtlijnen, arbeidsovereenkomsten, en hoe de arbeidsvoorwaarden gecommuniceerd worden aan toekomstige en huidige werknemers. Hoe houdt de werkgever de lonen en inhoudingen bij en worden deze gegevens versprekt aan de werknemers? Indien de werkgever een bemiddelaar inzet, beschikt de werkgever dan over procedures om fraude en misbruik te voorkomen?
- Interview eventuele bemiddelaars die betrokken zijn bij het in dienst nemen van werknemers, waaronder recruiters, agenten en particuliere uitzendbureaus. Vraag naar de wervingspraktijken en -richtlijnen, arbeidsovereenkomsten, en hoe de arbeidsvoorwaarden gecommuniceerd worden aan toekomstige werknemers. Zoek uit of de bemiddelaar een rol blijft spelen nadat de persoon in dienst genomen is.
- Onderzoek het pand van de bemiddelaar en bestudeer relevante documenten (bijv. vergunning, een (model)arbeidsovereenkomst, professionele kwalificaties, correspondentie).
- Controleer indien van toepassing of bemiddelaars een vergunning hebben en erkend zijn door de bevoegde autoriteit.
- Controleer openbare archieven (bijv. databases van rechtbanken, overheidswebsites), overheidsdatabases en mediabronnen op informatie over klachten of lopende zaken met betrekking tot de werkgever of de bemiddelaar.
- Spreek indien gepast met andere rechtshandhavingsdiensten en maatschappelijk vertegenwoordigers om erachter te komen welke informatie zij hebben over de werkgever en de bemiddelaar.
- Neem in geval van binnenlandse of internationale migratie contact op met lokale rechtshandhavingsdiensten in de regio of het land van herkomst voor informatie over de persoon, de bemiddelaar of de werkgever.
- Interview derden, zoals familieleden, bureaus en lokale burgers (zowel op de plaats van bestemming als de plaats van herkomst), die bekend kunnen zijn met de wervingsmethoden die gebruikt zijn en de arbeidsvoorwaarden die oorspronkelijk beloofd zijn.

VERZAMEL BEWIJS

- Getuigenverklaringen
- Arbeidsovereenkomsten of andere documenten waarin de arbeidsvoorwaarden vermeld worden (bijv. correspondentie, arbeidsovereenkomsten, bijlagen of appendices)
- Bronnen die verband houden met de werving (bijv. advertenties in kranten, op het internet, op de radio, op televisie; posters; brochures)
- Afschriften van financiële transacties tussen de werkgever, de bemiddelaar en de persoon (bijv. loonstrookjes, boeken en bescheiden, bankadministratie, andere elektronische en papieren documenten)
- Corresponderende tussen de recruiter, de werkgever, de werknemer en betrokken derden
- Vastgelegde communicatie (bijv. dagboeken, agenda's, telefoongesprekken, telefoons waarop gepleegde oproepen te zien zijn, e-mails, brieven, notities)
- Vervoersdocumenten (bijv. kaartjes of kwitanties, stukken papier met data en tijden, benzinebonnen)
- Openbare archieven, media-verslagen en informatie uit overheidsdatabases

MACHTSMISBRUIK OF MISBRUIK VAN EEN KWETSBARE POSITIE

SIGNALLEN	OORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon is jonger dan 18 jaar (jonge kinderen die ouders of andere volwassen familieleden missen, zijn extra kwetsbaar). - De persoon bevindt zich in een illegale situatie zonder juridische documenten (bijv. illegale migranten). - De tewerkstelling van de persoon is ongereguleerd of slecht gereguleerd (bijv. tijdelijke werknemers, werknemers van onderaannemers, werknemers in de informele sector, part-time werknemers, agrarische werknemers, huishoudelijke werknemers). - De persoon behoort tot een groep die gediscrimineerd wordt of die in de samenleving niet over gelijke rechten beschikt (bijv. op basis van sekse, vluchtelingen-/asielzoekersstatus, etniciteit, handicaps, het feit dat iemand een wees is of tot een religieuze of culturele minderheid behoort). - De persoon komt uit een gebied dat getroffen is door natuurrampen, politieke of gewapende conflicten, economische dalingen of andere crises die alternatieve opties voor levensonderhoud verkleind hebben. - De persoon is arm en zijn/haar familie is volledig afhankelijk van zijn/haar inkomsten. - De familiesituatie van de persoon is moelijk of onstabiel (bijv. misbruik, familieleden zijn bedreigd of gechanteerd, of een minderjarige mist een of meer ouders). - De persoon heeft aanzienlijke schulden in verband met zijn/haar werving. - De persoon heeft een beperkte opleiding en/of is analfabeet. - De persoon spreekt de lokaal gesproken taal niet. - De persoon heeft geen informatie over lokale wetgeving en de rol van de autoriteiten. - De persoon is ziek of heeft een lichamelijke of geestelijke handicap. - De persoon is aangezet tot het gebruiken van en/of is verslaafd aan drugs, alcohol of andere verdovende middelen. - De werk- of verblijfsvergunning is verbonden aan de werkgever of er is sprake van andere structurele afhankelijkheid. - De persoon bevindt zich in een situatie van meervoudige afhankelijkheid (bijv. afhankelijk van de werkgever voor huisvesting, eten en banen of voordelen voor familieleden). - De persoon is emotioneel en economisch verbonden aan de werkgever/recruter (bijv. vanwege een romantische of bloedrelatie). - De persoon is bang voor uitsluiting van zijn/haar gemeenschap, sociale, culturele of religieuze leven.	- Waarom bevindt deze persoon zich in een bijzonder kwetsbare positie? Bestond de kwetsbaarheid al of is deze gecreëerd door de mensenhandelaar? Als deze al bestond, heeft de mensenhandelaar hier dan opzettelijk misbruik van gemaakt? - Hoe wist de persoon van de baan (advertentie, informeel, directe contactpersoon)? Is de persoon benaderd door een recruiter of makelaar/kussenpersoon? - Wat waren de vooruitzichten van de persoon om werk te vinden toen hij/zij geworven werd? Wat zijn ze nu? - Heeft de werkgever/recruter de kwetsbaarheid van de persoon gecreëerd of hieraan bijgedragen (bijv. door het opleggen van hoge wervingskosten, door misleiding, of door andere handelingen die verband houden met de indicatoren)? - Is de kwetsbare positie van de persoon op enigerlei wijze misbruikt? - Is de persoon bijvoorbeeld illegaal onderworpen aan ondermaatse werk- en leefomstandigheden, waaronder overuren, of worden de lonen illegaal ingehouden? Zo ja, kent de persoon zijn of haar rechten? - Wat gebeurt er als de persoon klaagt of weigert te werken onder uitbuitende arbeidsomstandigheden? Zou de persoon ontslagen worden, loon onder het wettelijk minimum ontvangen of andere illegale sancties opgelegd krijgen?	- Verzamel en bestudeer documenten en stukken met betrekking tot werving, werk- of verblijfsstatus, de aard van eventuele arbeidsovereenkomsten en de betaling van lonen. - Bekijk de loonregistraties om te verzekeren dat de loonniveaus hetzelfde zijn. - Zoek naar vastgelegde communicatie om de wervingwijze en de relatie tussen werkgevers en recruiters of agenten vast te stellen. - Interview werknemers. Kom meer te weten over hun situatie, waaronder hun persoonlijke eigenschappen, achtergrond en kennis van relevante wetten, de omstandigheden van hun tewerkstelling en arbeidsomstandigheden. - Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Zoek uit welke maatregelen er eventueel getroffen zijn om kwetsbare werknemers te ondersteunen, zoals door ervoor te zorgen dat alle werkgerelateerde informatie in een taal die en via een middel dat ze begrijpen gecommuniceerd wordt aan werknemers. - Interview derden, zoals familieleden, bureaus of collega's (zowel op de plaats van bestemming als de plaats van herkomst), die bekend kunnen zijn met de situatie en de eigenschappen van werknemers. - Interview derden, zoals familieleden, bureaus en lokale burgers (zowel op de plaats van bestemming als de plaats van herkomst), die bekend kunnen zijn met de wervingsmethoden die gebruikt zijn en de arbeidsvoorwaarden die oorspronkelijk beloofd zijn. - Raadpleeg werkgevers- en overheidsarchieven voor informatie over de eigenschappen van werknemers, waaronder statistieken over leeftijd, etniciteit, nationaliteit, ras, sekse en religie. - Raadpleeg overheidsarchieven om te weten te komen of werknemers sociale verzekering, werkloosheids- en andere uitkeringen ontvangen hebben en de toepasbaarheid van dergelijke beschermingsstelsels op de sector of het type werk. - Verkrijg medische beoordelingen van de fysieke en geestelijke gezondheid van de persoon van ervaren zorgprofessionals (met instemming van de persoon). Test indien relevant op drugs of andere verdovende middelen die toegediend of gebruikt kunnen zijn door de personen. Medische onderzoeken kunnen ook gebruikt worden om de leeftijd van de werknemer vast te stellen.	- Getuigenverklaringen - Werk- of verblijfsvergunningen - Identiteitsdocumenten, waaronder paspoorten, identiteitskaarten en -papieren, geboortektes, visa en andere reisdocumenten - Arbeidsovereenkomsten of andere documenten waarin de arbeidsvoorwaarden vermeld worden (bijv. correspondentie, arbeidsovereenkomsten, bijlagen of appendices) - Afschriften van financiële transacties tussen de werkgever, de bemiddelaar en de persoon (bijv. loonstrookjes, boeken en bescheiden, bankadministratie, andere elektronische en papieren documenten) - Medische dossiers met betrekking tot ziektes, handicaps, verslavingen, geschiedenis van traumatische misbruik - Overheidsarchieven over sociale verzekeringen, werkloosheids- en andere uitkeringen - Deskundigenverklaringen die relevante achtergrondinformatie en context verschaffen (bijv. over patronen van discriminatie tegen bepaalde groepen en hoe bepaalde eigenschappen iemand extra kwetsbaar voor uitbuiting kunnen maken) - Vastgelegde communicatie (bijv. dagboeken, agenda's, telefoongegevens, telefoons waarop gepleegde en ontvangen oproepen te zien zijn, e-mails, brieven, notities) - Vervoersdocumenten (bijv. kaartjes of kwitanties, stukken papier met data en tijden, benzinebonnen)

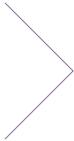
GEVEN OF ONTVANGEN VAN BETALINGEN EN SCHULDHORIGHEID

SIGNALEN	ORZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De persoon moet buitensporige wervings- en vervoerskosten te betalen. - De persoon moet buitensporige bedragen betalen voor huisvesting, eten, gereedschap of veiligheidsapparatuur, die direct ingehouden worden van zijn/haar loon. - De persoon moet financiële waarborgsommen of "garanties" betalen. - De betalingsvoorwaarden voor loonvoorschotten zijn onduidelijk of gemanipuleerd. - De rentevoet voor loonvoorschotten zijn onredelijk en kunnen de wettelijke limieten overschrijden. - Werknemers moeten werken om een daadwerkelijk gemaakte of geëerde schuld terug te betalen. - Ouders hebben een betaling ontvangen om hun kind te laten gaan.	- Wat is de reden voor de schuld (bijv. wervingskosten, goederen of diensten die verleend worden door de werkgever, loonvoorschotten, geërd)? - Is de berekening van de schuld redelijk en in overeenstemming met de wettelijke vereisten? - Wie is er verantwoordelijk voor de schuld: de werkgever, een bemiddelaar of iemand anders? Indien dlt de bemiddelaar is, welke maatregelen heeft de werkgever dan getroffen om ervoor te zorgen dat de werknemers niet onderworpen worden aan illegale wervingskosten? - Betaalt de persoon zijn/haar schuld terug door te werken? Is de regeling tussen de persoon en de werkgever of bemiddelaar in overeenstemming met de wettelijke vereisten? - Wist de persoon van de schuld en de terugbetalingsvoorwaarden voordat hij of zij met het werk begon? Zo nee, wanneer en hoe kwam de persoon achter het bestaan van de schuld? - Als de persoon de baan niet aanvaard zou hebben als hij/zij geweten had van de schuld en de terugbetalingsvoorwaarden, waarom is hij/zij dan gebleven? - Zijn de terugbetalingsvoorwaarden, inclusief de rentevoet, veranderd of hetzelfde gebleven? Heeft de persoon ingestemd met eventuele wijzigingen? - Zijn de terugbetalingsvoorwaarden redelijk en komen ze overeen met de wettelijke vereisten? - Gebruikt de werkgever middelen om de schuld te manipuleren, zoals het onderwaarderen van het werk van de persoon, het vervalsen van rekeningen of het opleggen van buitensporige inhoudingen? Wordt de schuld adequaat en nauwkeurig bijgehouden en wordt dit aan de persoon verstrekt? - Wordt de persoon gedwongen om vanwege de schuld langer in dienst te blijven? - Is de persoon naast de schuld om enigerlei reden afhankelijk van de werkgever (bijv. eten en huisvesting of banen voor familieleden), waardoor hij/zij het gevoel heeft dat hij/zij niet vrijelijk weg kan gaan?	- Controleer alle financiële archieven van de werkgever op signalen van vervalsing en manipulatie van de schuld. - Beoordeel of de kosten van goederen en diensten die de werkgever levert, zoals huisvesting, eten, gereedschap of veiligheidsapparatuur, redelijk en in overeenstemming met marktprijzen zijn. - Verzamel en bestudeer alle documenten en stukken van de werkgever, de werknemer en andere bronnen die verband houden met de arbeidsovereenkomst. Zoek naar bepalingen inzake schulden, terugbetalingsvoorwaarden en de kosten van goederen en diensten. - Interview werknemers. Vraag naar hun werving, eventuele schulden (waaronder terugbetalingsvoorwaarden) en hoe deze gemaakt zijn. Zoek uit wat de verwachtingen voorafgaand aan de tewerkstelling waren en of de schuld invloed heeft op de mogelijkheid voor de persoon om te stoppen met zijn/haar baan. - Interview werkgevers, managers/leidinggevenden en ander relevant personeel. Vraag naar beleid en praktijken met betrekking tot schulden (inclusief terugbetalingsvoorwaarden) en de kosten voor goederen en diensten die de werkgever levert. Als de werkgever gebruikmaakt van een bemiddelaar om werknemers in dienst te nemen, zoals een particulier uitzendbureau, vraag dan naar het beleid hieromtrent en welke maatregelen de werkgever getroffen heeft om ervoor te zorgen dat de werknemers niet onderworpen worden aan illegale wervingskosten. - Als de werkgever gebruikmaakt van een bemiddelaar om werknemers in dienst te nemen, interview dan de bemiddelaar. Vraag naar beleid en praktijken op het gebied van wervingskosten, loonvoorschotten en andere vormen van schuld die de werknemers kunnen maken. - Controleer of de bemiddelaar een vergunning heeft en erkend is door de bevoegde autoriteit. - Onderzoek het pand van de bemiddelaar en bestudeer relevante documenten (bijv. vergunning, een (model)arbeidsovereenkomst, professionele kwalificaties, correspondentie). - Zoek naar vastgelegde communicatie om de praktijken in verband met schulden vast te stellen (bijv. wervingskosten, loonvoorschotten, rentevoet). - Controleer openbare archieven (bijv. databases van rechten, overheidswebsites), overheidsdatabases en mediabronnen op informatie over klachten of lopende zaken met betrekking tot de werkgever of de bemiddelaar. - Controleer of er lopende klachten over de werplek zijn bij gerechten of andere autoriteiten. - Interview derden, zoals familieleden, bureaus en lokale burgers, die bekend kunnen zijn met regelingen aangaande loonvoorschotten of wervingskosten die oorspronkelijk gemaakt zijn.	- Getuigenverklaringen - Arbeidsovereenkomsten of andere documenten waarin de arbeidsvoorwaarden vermeld worden, waaronder de voorwaarden van leningen of betalingen en de oorspronkelijke arbeidsduur (bijv. correspondentie, arbeidsovereenkomsten, bijlagen of appendices) - Afschriften van financiële transacties tussen de werkgever, de bemiddelaar en de werknemer (bijv. loonstrookjes, boeken en bescheiden, bankadministratie, andere elektronische en papieren documenten) - Overheidsregisters voor belastingen en sociale-zekerheidspremies - Vastgelegde communicatie (bijv. dagboeken, agenda's, telefoongegevens, telefoons waarop gepleegde e-mails, brieven, notities) - Openbare archieven, media-verslagen en informatie uit overheidsdatabases

INDICATOREN VAN HET DOEL (OOGMERK) VAN DE UITBUITING

ARBEIDSUITBUITING

SIGNALLEN	ORZAKEN (VRAGEN OM HET DOEL OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
- De werknemer dient gevaarlijk werk te verrichten zonder de juiste beschermingsuitrusting. - De werknemer heeft niet de juiste opleiding en ervaring om het werk veilig uit te voeren. - De werknemer dient strafbare of vernederende activiteiten te verrichten. - De werkomgeving is ongezond, waaronder slechte verlichting en ventilatie, geen verwarming en geen sanitaire voorzieningen. - Er zijn geen veiligheids- of gezondheidskennisgevingen op de werkplek en er is geen apparatuur. - De arbeidsomstandigheden vormen een grove schending van de arbeidswetgeving en cao's. - De werknemers zien er uitgeput en onverzorgd uit. - Zelfs zieke mensen of zwangere vrouwen dienen te werken. - De werkgever kan geen arbeidsvoorwaarden, verzekeringen of dossiers van de personen overleggen. - De werknemers hebben geen echte vertegenwoordigers om te onderhandelen over de omstandigheden op de werkplek.	- Zijn de arbeidsomstandigheden in overeenstemming met de wettelijke vereisten? Als de arbeidswetgeving en cao's geschonden worden, hoeveel schendingen merkt u op en hoe ernstig zijn deze? Is de werknemer op de hoogte van de illegaliteit? - Hoe is de arbeider in deze omstandigheden terecht gekomen? Is hij/zij geworven door een bureau of een agent? - Hoe zijn de voorwaarden vastgelegd in de arbeidsovereenkomst? Wat waren de verwachtingen van de persoon over het werk toen hij/zij geworven werd? Zijn de huidige arbeidsomstandigheden anders dan overeengekomen (raadpleeg 'misleiding')? - Slaapt de werknemer op het werk? Of woont hij/zij op een andere plaats die de werkgever beschikbaar gesteld heeft, woont hij/zij bijv. bij de familie van de werkgever? Wat zijn de leefomstandigheden? Is zijn/haar bewegingsvrijheid op enige wijze beperkt door de werkgever? - Is de werknemer afhankelijk van de werkgever of in een kwetsbare positie (zie de signalen van een 'kwetsbare positie')? Wat gebeurt er als de werknemer klaagt en weigert om onder de gegeven voorwaarden te werken? Is de werknemer bang voor ontslag of andere sancties? Is de werknemer verplicht onder ondraaibare omstandigheden te werken om de baan te behouden? - Meldt de werknemer andere dreigementen? - Wat zijn de opties voor levensonderhoud van de persoon als hij/zij stopt met de baan?	- Observeer het werkpand, het gereedschap, de beschermingsuitrusting, het bestaan van gezondheids- en veiligheidskennisgevingen en -apparatuur, etc. - Inspecteer de slaapvertrekken en controleer of de werknemers beschikken over adequate sanitaire voorzieningen, privéruimte, toegang buiten het pand, beschikbare media, andere diensten, etc. - Spreek met werknemers over de arbeidsomstandigheden en hun bereidheid om te werken en wat hun verwachtingen waren toen ze geworven werden, etc. - Spreek met managers over de arbeidsomstandigheden en het beleid met betrekking tot de woon- en werkruimte. - Neem monsters, materialen en stoffen die gebruikt worden op de werkplek om de mogelijke risico's voor de gezondheid en veiligheid van de werknemers te analyseren. - Bestudeer de arbeidsovereenkomsten en andere documenten die uitbuitende bepalingen of discriminerende praktijken kunnen bevatten, of afwijkingen van de daadwerkelijke omstandigheden. - Controleer of er rapporten van andere autoriteiten bestaan over schendingen van arbeids-/gezondheids-/veiligheidsregels met betrekking tot de werkplek of lopende klachten bij gerechten, etc.	- Een gedetailleerd inspectierapport met daarin een lijst van schendingen van bepaalde arbeidswetgeving en veiligheids- en gezondheidsregelgeving (zorg voor functionarissen die als getuigen optreden en aantekeningen maken) - Rapporten over de handelingen en voorbeelden tijdens de inspectie, in het bijzonder waar werknemers aangetroffen zijn, in welke omstandigheden, wie er machines gebruikte, etc. - Foto's, audio-visuele opnamen van het werkpand, de slaapvertrekken, de omgeving - Getuigen, zoals inspecteurs/andere functionarissen, getuigenissen van de personen, etc. - Dagboek/logboek van de werknemer (inclusief registraties van werktijden en geld dat verdiend is in de prostitutie of ander uitbuitend werk, gebeurtenissen die hem/haar gebeurd zijn, etc.) - Monsters van de gebruikte materialen/stoffen, zoals giftige pesticiden in de landbouw, etc. - Fysieke objecten, zoals gereedschap, werkkleding, etc. - Alle correspondentie tussen de werknemer, de werkgever en de recruiter, zoals klachten over de arbeidsomstandigheden - Arbeidsovereenkomsten, advertenties, andere documenten en media

SIGNALEN	OOZAKEN (VRAGEN OM UZELF TE STELLEN, NIET DIRECT AAN HET SLACHTOFFER)	GEBRUIK METHODES	VERZAMEL BEWIJS
• De werknemer moet overuren werken zonder vergoeding. • De werktijden zijn vaak gedefinieerd, als dit al het geval is. • De vergoeding is gebaseerd op resultaat en verbonden aan productiedoelen. • De werknemer moet overuren werken om het wettelijk minimumloon te verdienen. • Als de werknemer een keer weigert om overuren te werken, krijgt hij/zij nooit meer de kans om overuren te werken (op de zwarte lijst). • De werknemer werkt op oproepbasis (24 uur per dag, 7 dagen per week). • De werknemer werkt op onregelmatige tijden. • De werknemer werkt ook in de privéwoning van de werkgever. • De werknemer heeft geen recht op pauzes, vrije dagen of vrije tijd. • De werknemer krijgt geen voordeel waar hij/zij recht op heeft, zoals betaalde vakantiedagen. • De werknemer ziet er moe en uitgeput uit. • De persoon is zelfs bij ziekte of zwangerschap gedwongen te werken.	• Hoeveel uur werkt de werknemer per dag/per week? Overschrijden de werktijden de werktijden zoals toegestaan door de nationale wetgeving of cao's? • Is het normale salaris van de persoon in overeenstemming met de arbeidsovereenkomst en het minimumloon? • Ontvangt de werknemer een gepaste vergoeding voor overuren? Is de vergoeding in overeenstemming met de wettelijke vereisten? Als de werknemer op oproepbasis werkt, wordt hij/zij dan alleen betaald voor de tijd dat hij/zij actief werkt? • Hoe vaak werkt de werknemer overuren? Zijn de overuren tijdelijk vereist (bijv. om productiedoelstellingen te halen)? Of werkt de werknemer doorlopend overuren? • Is de werknemer bereid extra uren te werken? Zo ja, waarom precies? Zo nee, waarom niet? • Als de werknemer weigert om overuren te werken, zou hij/zij dan minder dan het minimumloon verdienen? Wat zouden de gevolgen zijn?	• Interview werknemers. Vraag naar werktijden, overuren en vergoeding, en wat de gevolgen zouden zijn als ze zouden weigeren om overuren te werken. • Interview werkgevers, managers/leidingsgevenden en ander relevant personeel. Vraag naar beleid en procedures met betrekking tot werktijden, overuren en vergoeding, en wat er gebeurt als werknemers weigeren om overuren te werken. Zoek uit of de werkgever bekend is met de limieten op overuren uit de nationale wetgeving of uit cao's. • Verzamel en bestudeer alle documenten en stukken met betrekking tot werktijden van de werkgever, de werknemer en andere bronnen. • Verzamel en bestudeer alle documenten en stukken van de werkgever, de werknemer en andere bronnen die verband houden met de arbeidsovereenkomst. Zoek naar bepalingen over werktijden en overuren. • Inspecteer de werkplek buiten normale werktijden om vast te stellen of werknemers overuren buiten werktijd maken.	• Getuigenverklaringen • Registraties van werktijden en overuren (urenregistraties, ponskaarten, logboeken, loonstrookjes) • Arbeidsovereenkomsten of andere documenten waarin de arbeidsvoorwaarden vermeld worden (bijv. correspondentie, arbeidsovereenkomsten, bijlagen of appendices) • Afschriften van betalingen van lonen en overuren (bijv. loonstrookjes, boeken en bescheiden, bankadministratie, andere elektronische en papieren documenten) • Overheidsregisters voor belastingen en sociale-zekerheidspremies • Vastgelegde communicatie (bijv. dagboeken, agenda's, telefoongesprekken, telefoons waarop gepleegde en ontvangen oproepen te zien zijn, e-mails, brieven, notities) • Openbare archieven, mediaverslagen en informatie uit overheidsdatabases

SEKSUELE UITBUITING

SIGNALEN	OOorzaken (Vragen om uzelf te stellen, niet direct aan het slachtoffer)	Gebruik methodes	Verzamel bewijs
- De persoon wordt gedwongen seks te hebben zonder condoom. - De persoon mag geen klanten weigeren. - De persoon heeft geen recht op pauzes, vrije dagen of vrije tijd. - De persoon ziet er moe en uitgeput uit. - De persoon heeft onbehandelde soa's. - De persoon werkt op oproepbasis (24 uur per dag, 7 dagen per week). - De persoon wordt zonder toestemming van de ene naar de andere locatie verhuisd. - De persoon moet liegen tijdens controles door rechtshandhavingsfunctionarissen. - De persoon dient strafbare of vernederende activiteiten te verrichten. - De werkomgeving is ongezond, waaronder slechte verlichting en ventilatie, geen verwarming en geen sanitaire voorzieningen. - Andere prostituties zien er uitgeput en onverzorgd uit. - De persoon is zelfs bij ziekte of zwangerschap gedwongen zich te prostitueren. - De persoon wordt altijd door iemand vergezeld als hij/zij naar buiten gaat. - De persoon heeft tatoeages. - De persoon heeft geen contact geld bij zich. - De persoon houdt het geld dat hij/zij verdient niet zelf en moet het aan iemand anders afstaan. - De persoon kan niet alleen naar medische controles of sociale dienstverlening.	- Kan de prostituee vrijuit spreken? - Is de prostituee voor andere zaken afhankelijk van de "werkgever"; huisvesting, kleding? - Kan de prostituee haar inkomsten houden? Welk deel? - Meldt de prostituee geweld of bedreigingen van de "werkgever"? - Is de prostituee gedwongen te slapen op de plaats waar ze werkt? - Wie is de man of vrouw die de persoon altijd vergezelt? - Wanneer is de tatoeage aangebracht? Door wie? Vindt ze hem mooi? Hoe heeft de persoon de afbeelding gekozen? - Hoe is de persoon begonnen met prostitutie? Heeft hij/zij gereageerd op een advertentie? Waar stond deze? In een krant? Op het internet?	- Observer de plaats waar prostituties contact hebben met hun klanten - Inspecteer de kamers - Spreek met klanten over het gedrag van de prostituee - Controleer of er rapporten van andere autoriteiten bestaan over schendingen van prostitutie-/gezondheids-/veiligheidsregels met betrekking tot het bordeel of lopende klachten bij gerechten, etc.	- Foto's van het bordeel - Getuigenverklaringen (prostituee en klanten) - Bestudeer alle documenten met betrekking tot de financiën - Zoek naar vergelijkbare wervingsadvertenties

UITBUITING VAN STRAFBARE ACTIVITEITEN

SIGNALEN	OOorzaken (Vragen om uzelf te stellen, niet direct aan het slachtoffer)	Gebruik methodes	Verzamel bewijs
- De persoon bedelt de hele dag. - De persoon wordt zonder toestemming van de ene naar de andere locatie verplaatst om te bedelen. - De persoon ziet er moe en uitgeput uit. - De persoon is zelfs bij ziekte of zwangerschap gedwongen te bedelen. - De persoon lijkt gehandicapt te zijn. - De persoon verkoopt/verstoep/vervoert verboden stoffen of wapens. - De persoon ziet er bang uit. - De persoon heeft geen contant geld bij zich.	- Kan de persoon het geld dat hij/zij heeft ingezameld houden? - Is er iemand die de persoon discrediet in de gaten houdt? - Aan wie draagt hij/zij het ingezamelde geld over? - Wat gebeurt er als de persoon geen minimumbedrag terugbrengt? - Is de persoon voor andere zaken afhankelijk van de "werkgever"; huisvesting, kleding? - Hoe is hij/zij gehandicapt geraakt? Bij de geboorte? Door een ongeval? Op welke leeftijd? Onder welke omstandigheden? - Is de persoon ooit gepakt door rechtshandhavingsdiensten? Wat is er gebeurd? Hoe kwam hij/zij weer vrij? Wie heeft eventueel de borgsom betaald? - Hoe heeft de persoon de verboden stoffen/wapens gekregen? - Is de persoon ooit gewond geraakt tijdens deze activiteit? Onder welke omstandigheden?	- Lokaliseer de plaats waar de persoon naartoe gaat als hij/zij stopt met bedelen - Spreek met mensen die geld geven. Zien zij deze persoon regelmatig? Zien zij hem/haar met iemand anders? - Controleer of er rapporten van andere autoriteiten bestaan voor arrestaties voor strafbare activiteiten	- Foto's - Getuigenverklaringen

BIJLAGE

Artikel 273f Wetboek van Strafrecht

1. Als schuldig aan mensenhandel wordt met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie gestraft:
 - 1°. degene die een ander door dwang, geweld of een andere feitelijkheid of door dreiging met geweld of een andere feitelijkheid, door afpersing, fraude, misleiding dan wel door misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht, door misbruik van een kwetsbare positie of door het geven of ontvangen van betalingen of voordelen om de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap over die ander heeft, werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, met inbegrip van de wisseling of overdracht van de controle over die ander, met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen;
 - 2°. degene die een ander werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, met inbegrip van de wisseling of overdracht van de controle over die ander, met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;
 - 3°. degene die een ander aanwerft, medeneemt of ontvoert met het oogmerk die ander in een ander land ertoe te brengen zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling;
 - 4°. degene die een ander met een van de onder 1° genoemde middelen dwingt of beweegt zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van arbeid of diensten of zijn organen beschikbaar te stellen dan wel onder de onder 1° genoemde omstandigheden enige handeling onderneemt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die ander zich daardoor beschikbaar stelt tot het verrichten van arbeid of diensten of zijn organen beschikbaar stelt;
 - 5°. degene die een ander ertoe brengt zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling of zijn organen tegen betaling beschikbaar te stellen dan wel ten aanzien van een ander enige handeling onderneemt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die ander zich daardoor beschikbaar stelt tot het verrichten van die handelingen of zijn organen tegen betaling beschikbaar stelt, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;
 - 6°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit de uitbuiting van een ander;
 - 7°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit de verwijdering van organen van een ander, terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat diens organen onder de onder 1° bedoelde omstandigheden zijn verwijderd;
 - 8°. degene die opzettelijk voordeel trekt uit seksuele handelingen van een ander met of voor een derde tegen betaling of de verwijdering van diens organen tegen betaling, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt;
 - 9°. degene die een ander met een van de onder 1° genoemde middelen dwingt dan wel beweegt hem te bevoordelen uit de opbrengst van diens seksuele handelingen met of voor een derde of van de verwijdering van diens organen.
2. Uitbuiting omvat ten minste uitbuiting van een ander in de prostitutie, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, met inbegrip van bedelarij, slavernij en met slavernij te vergelijken praktijken, dienstbaarheid en uitbuiting van strafbare activiteiten.
3. De schuldige wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie, indien:
 - 1°. de feiten, omschreven in het eerste lid, worden gepleegd door twee of meer verenigde personen;
 - 2°. degene ten aanzien van wie de in het eerste lid omschreven feiten worden gepleegd een persoon is die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt dan wel een ander persoon is bij wie misbruik van een kwetsbare positie wordt gemaakt;
 - 3°. de feiten, omschreven in het eerste lid, zijn voorafgegaan, vergezeld of gevolgd van geweld.

-
4. Indien een van de in het eerste lid omschreven feiten zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft of daarvan levensgevaar voor een ander te duchten is, wordt gevangenisstraf van ten hoogste achttien jaren of geldboete van de vijfde categorie opgelegd.
 5. Indien een van de in het eerste lid omschreven feiten de dood ten gevolge heeft, wordt levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie opgelegd.
 6. Onder kwetsbare positie wordt mede begrepen een situatie waarin een persoon geen andere werkelijke of aanvaardbare keuze heeft dan het misbruik te ondergaan.
 7. Artikel 251 is van overeenkomstige toepassing.

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Dit **handboek** is tot stand gekomen in het kader van het project :

« Development of common guidelines and procedures on identification of Victims of human trafficking »

Euro TrafGuld

FEI - Ministère des Affaires étrangères
27, rue de la Convention
CS 91533 - 75732 Paris Cedex 15

With the financial support from the Prevention of and Fight against Crime Programme of the European Union, European Commission-Directorate-General Home Affairs.